

RYHTILÄ

RAKENUSHISTORIASELVITYS JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON
SEMINAARIMÄEN VOIMISTELUSALIRAKENNUKSESTA

PIRITTA ERNVALL
2013

RYHTILÄ

RAKENNUSHISTORIASELVITYS JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON
SEMINAARIMÄEN VOIMISTELUSALIRAKENNUKSESTA

PIRITTA ERNVALL
2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON RYHTILÄ -RAKENNUKSEN
RAKENNUSHISTORIASELVITYS

TILAAJA

Suomen Yliopistokiinteistöt Oy

TEKIJÄ

Piritta Ernvall, rakennuskonservaattori

OIKOLUKU JA VIIMEISTELY

Maiju Nurminen

TYÖN OHJAUS

Rakennustutkimustyöryhmä

Pirjo Vuorinen, intendentti FM

Riikka Mäkipelkola, rakennustutkija FM

Minerva Koski, rakennustutkija FM

Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä 2016.

ISBN 978-951-39-6914-1 (Painettu)

ISBN 978-951-39-6915-8 (Verkkojulkaisu)

ISSN 2342-8805 (Painettu)

ISSN 2342-8813 (Verkkojulkaisu)

Jyväskylän yliopiston tiedemuseon julkaisuja 31

SISÄLLYSLUTTELO

1 Johdanto

1.1 Työn taustat ja tavoitteet	7
1.2 Aikaisempi tutkimusaineisto ja kirjallisuus	7
1.3 Arkistoaineisto	8
1.4 Julkisen rakentamisen hallinto	9

2 Koulurakennusten arkkitehtuurihistoriallinen konteksti

2.1 Koulurakentamisen taustoja	12
2.2 Seminaarien voimistelusalirakennuksia	14
2.3 Jyväskylän seminaarin perustaminen lyhyesti	14

3 Voimistelusalirakennuksen suunnittelu ja rakentaminen

3.1 Voimistelusalirakennuksen suunnittelu	15
<i>Nylanderin suunnitelma</i>	16
<i>Kiseleffin suunnitelma 1883</i>	17
<i>Granstedtin suunnitelma 1894</i>	19
3.2 Voimistelusalirakennus valmistuu	21
3.3 Yhteenveto suunnitelmasta ja toteutuneesta rakennuksesta	24

4 Voimistelusalirakennuksen muutokset

4.1 Muutos- ja korjaustyöt	25
4.2 Rakennekohtaiset muutokset	32
4.3 Talotekniset muutokset	43
4.4 Yhteenveto muutoksista	44

5 Voimistelusalirakennuksen käytön vaiheita

5.1 Seminaarin ja korkeakoulun aika – Ryhtilän kultakausi	45
5.2 Yliopiston aika – ruokalasta takaisin voimistelusaliksi	52

6 Arkkitehtuurihistoriallinen analyysi

6.1 Vertailu muihin voimistelusalirakennuksiin	53
6.2 Tyylipiirteiden konkretisoituminen Ryhtilässä	55

7 Rakennusinventointi

57

8 Yhteenveto

58

9 Lähteet

59

10 Liitteet

Inventointitaulukot	61
---------------------	----

Perustiedot

Jyväskylän yliopiston voimistelusalirakennus R, Ryhtilä

Sijainti: Seminaarinkatu 9-17, 40100 Jyväskylä
Kiinteistötunnus: 179-5-77-6-7

OMISTUS: Suomen yliopistokiinteistöt Oy
SUOJELUTILANNE: S1

Valmistumisvuosi: 1895

Suunnittelija: Ernst Theodor Granstedt

Laajennus: 1908

Vaasan lääninrakennuskonttori, Alfred Wilhelm Stenfors

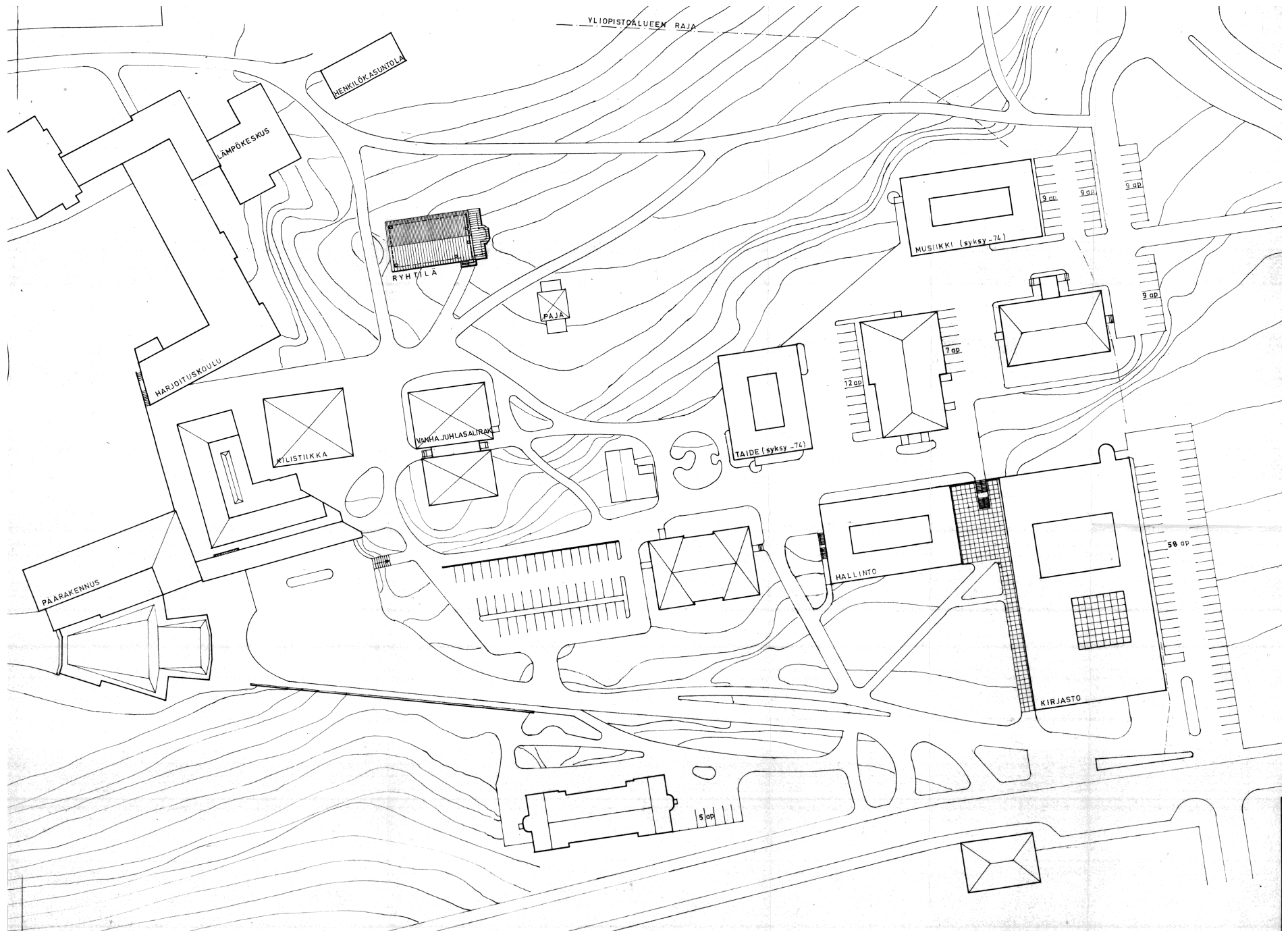
Perusparannus: 1981

Rakennuttaja: Keski-Suomen piirirakennustoimisto
Yleissuunnittelija: Keski-Suomen piirirakennustoimisto, Hartwig Reuter
Lvi-suunnittelija: Jyväskylän Lämpösuunnittelu
Sähkösuunnittelija: Insinööritoimisto Eero Rönkkö Ky
Pääurakoitsija: Kerrostyö Oy
Putkiurakoitsija: LVI – Piste
Ilmanvaihtourakoitsija: Sisä-Suomen Vesi ja Lämpö
Sähköurakoitsija: Are Oy

Käyttötarkoitus: Monitoimi- ja muu urheilurakennus
Tilavuus: 1937m³
Kerrosala: 356m²
Bruttoala: 356m²

Lämmitystapa: vesikeskuslämmitys
Lämmönlähde tai polttoaine: Kauko- tai aluelämpö
Viemäri: on
Vesijohto: on
Liittymät: Kunnallinen vesijohto- ja viemäriverkko

Julkisivumateriaali: Puu
Kantavien rakenteiden aine: Puu
Kantavien rakenteiden laji: Seinät

Ryhtilän voimistelusalirakennus sijaitsee Seminaarinmäen kampusalueella, harjun korkeimmilla kohdilla. Kuva 179:81:19006 JRV

Arvo "Ryhti" Vartia 1910-luvulla. Vartia toimi seminaarin voimistelun ja terveysopin lehtorina vuosina 1913-1926. Hänen mukaansa voimistelusalirakennus nimettiin Ryhtiläksi. 1373:11 JYM.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON VAIHEET

1863 – 1934	Seminaari
1934 – 1966	Kasvatusopillinen korkeakoulu
1966 –	yliopisto

RAKENNUKSEN KÄYTTÖTARKOITUKSET

1895–1917	Seminaarin miesosaston voimistelusalii
1917–1918	Sotilaskäyttö
1919–1939	Seminaarin ja korkeakoulun voimistelusalii
1939–1945	Sotilaskäyttö (muun muassa inkeriläisten majoitustila)
1945–1955	Voimistelusalii
1960–1961	Keski-Suomen yhteiskoulun käytössä
1945–1966	Korkeakoulun voimistelusalii
1966–1971	Voimistelulaitoksen käytössä
1973–1977	Harjoituskoulun ala-asteen ruokalana
1982–2013	Voimistelutilana

1 Johdanto

1.1 Työn taustat ja tavoitteet

Jyväskylän Seminaarinmäelle valmistui vuonna 1895 seminaarin miesopiskelijoille tarkoitettu voimistelusalirakennus. Siihen asti voimistelusalina oli käytetty päärakennuksen (nykyinen Seminarium) juhlasalia, jota ei arvokkuutensa vuoksi pidetty enää soveliaana voimisteluharjoituspaikkana. Voimistelusalirakennus nimettiin voimistelun lehtorina vuosina 1913–26 toimineen Arvo ”Ryhti” Vartian mukaan Ryhtiläksi. Vartia oli aikalauskertomusten mukaan luonteeltaan rehti ja hyväryhtinen mies.

Tässä tutkimuksessa käytetään nimitystä voimistelusalirakennus tarkoittamaan aikaa ennen Vartian lehtorikautta ja Ryhtilää tarkoittamaan aikaa 1920-luvulta nykypäivään.

Ryhtilän viimeisestä peruskorjauksesta tulee vuonna 2013 kuluneeksi 22 vuotta. Rakennuksen ulkopuoli on tarkoitus huoltomaalata kesällä 2013 ja mahdollisesti myös kunnostaa tarvittavilta osin. Kunnostustarve antoi sysäyksen rakennushistoriallisen selvityksen tekemiseen, jonka Suomen Yliopistokiinteistöt Oy (SYK) on tilannut Jyväskylän yliopiston museolta.

Tämän selvityksen tavoitteena on kartoittaa rakennuksen historiallinen kerroksellisuus. Työssä pyritään selvittämään rakennuksen visuaaliset ja funktionaaliset vaiheet: ulkoasu, käytetyt materiaalit, korjaukset ja muutokset, käyttötarkoitus ja sen muutokset sekä muut mahdolliset tiedot kurioositeetteineen.

Rakennushistoriallinen selvitys pyrkii tuomaan esille rakennuksen kulttuurihistoriallisen ja rakennustaiteellisen arvon ja tällä tavoin edistämään rakennuksen säilymistä. Ilmenneitä tietoja voidaan käyttää muun muassa suojelutavoitteiden laadinnassa, korjaussuunnittelun apuna ja palauttavien korjaustoimenpiteiden (restauroinnin) perustana. Selvityksessä käytetyt kuvat ovat tekijän, ellei toisin mainita.

Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäen kampusalue on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistorialliseksi alueeksi, jossa on seitsemän kokonaan suojeltua (S1) rakennusta ja yhdeksän osittain suojeltua (S2) rakennusta. Ryhtilä kuuluu suojeluluokkaan 1. Alueen suojelukaava on laadinnassa.¹

1.2 Aikaisempi tutkimusaineisto ja kirjallisuus

Jyväskylän seminaarin rakennuksista on tehty rakennushistoriallisia selvityksiä sekä pro gradu-tutkielmia. Seminaarin voimistelusalirakennusta Ryhtilää ei aiemmin ole tarkasti tutkittu, vaikka se mainitaan monissa yhteyksissä. Tämän selvityksen keskeisimpiä kirjallisuuslähteitä ovat olleet Aimo Halilan *Jyväskylän seminaarin historia* sekä hänen julkaisunsa rakennushallinnon historiasta.

Eero Sovelius-Sovion pro gradu – tutkielma vuodelta 1996 *Jyväskylän yliopiston kampusalueen vanhat rakennukset - rakennettu vuosina 1879–1883* käsittelee seminaarille suunniteltua voimistelusalirakennusta. Kouluarkkitehtuuria on käsitelty varsin mielenkiintoisesti myös Henrik Liliuksen teoksessa *Koulutalon historiaa* sekä Suomen taiteen historia -sarjassa *ARS 4*. Ainoa teos, joka käsittelee seminaarien historiaa Suomessa, on Veli Nurmen *Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia*.

Tutkimuskirjallisuutta etsiessäni vastaan tuli usein koulurakennuksiin liittyvän tutkimusaineiston vähäisyys. Erityisesti suomenkielistä tutkimusaineistoa ja kirjallisuutta koulurakennusten kokonaishistoriasta sekä seminaarilaitosten rakennuskannasta on vähän. Rakennustyypeistä, koululaitosten rakennuksista tai niiden kehityksestä ei myöskään ole tehty kattavia tutkimuksia.

Usein rakennustutkimukseen liittyy kaupunkirakennusten julkisivujäsentelyyn keskittyvä tutkimustraditio. Toisarvoiset pienet rakennuskompleksit ovat jääneet täysin vailla niiden ansaitsemaa huomiota. Rakennetun kulttuuriympäristön suojelun ja hoidon kannalta olisi suositeltavaa tehdä tutkimuksia rakennuskokonaisuuksista, esimerkiksi voimistelusalirakennuksista Suomen kouluarkkitehtuurissa ja seminaarilaitoksissa.

¹ Valtioneuvoston päätös N:o 14/561/92

1.3 Arkistoaineisto

Päälähteenä rakennuksen muutostöiden tarkastelussa on käytetty vuosikorjausten kustannusarvioita sekä korjaustöiden vuosikertomuksia, joista saa melko selkeän käsityksen korjaushistoriasta. Vuosikorjaustiedot on kopioitu Jyväskylän yliopiston museoon, mikä on antanut vapauden tutkia materiaalia rauhassa oman työpöydän ääressä. Arkistotutkimus on ollut melko haastavaa, sillä rakennushallinnon vaiherikkaista muutoksista johtuen aineistot sijaitsevat eri paikoissa. Julkisen rakentamisen hallinnosta kerrotaan tarkemmin kappaleessa 1.4.

Osa merkittävistä asiakirjoista on puutteellisia. Esimerkiksi vuoden 1894 kustannuslaskelmaa ei ole löytynyt ja korjauskertomuksia puuttuu vuosilta 1922, 1936, 1939, 1941, 1947–49. Tietojen tallennus vähenee huomattavasti 1940-luvulta alkaen ja vuosikorjausten merkintätapa muuttuu ylimalkaiseksi. Vuoden 1981 peruskorjauksen jälkeiseltä ajalta ei ole juuri mitään tietoa korjauksista.

Jyväskylän maakunta-arkistossa on merkittävä aineisto liittyen seminaarin ja korkeakoulun historiaan. Sinne sijoitetuista Jyskyjen oppilasyhdistyksen pöytäkirjoista löytyi rakennuksen käyttöön liittyvää aineistoa. Maakunta-arkistossa on myös suppeasti asiakirjoja sotilaskäytön ajalta. Korkeakoulun rakentamisen neuvottelukunnan pöytäkirjoja on sijoitettu yliopiston arkistoon, josta löytyi tietoja Ryhtilän purkamissuunnitelmista ja muista käyttöön liittyvistä muutoksista 1960- ja 70-luvuilla.

Jyväskylän seminaarin vuosikertomusten julkaisu toiminta alkaa vasta vuonna 1897, joten vastausta voimistelusalirakennuksen syntymiselle ei niistä löydy. Sen sijaan vuosikertomusjulkaisuista saa hyvän käsityksen seminaarin vuosittaisista tapahtumista ja toiminnasta. Yliopiston museon valokuva-arkiston materiaaleista olen visuaalisen analyysin avulla saanut käyttöhistoria- ja materiaalitietoja sekä muita korjauksiin liittyviä tietoja.

Rakennushallituksen arkisto on sijoitettuna Kansallisarkistoon. Jyväskylän yliopiston museoon on kopioitu Kansallisarkiston mikrofilmirulla (kp 22) sekä kustannusarvot seminaarin rakennusten korjaussuunnitelmista vuodesta 1878 vuoteen 1959. Ryhtilän piirustukset löytyvät Jyväskylän yliopiston museon arkistosta sekä Kansallisarkistosta. Perusparannukseen liittyvät piirrokset sijaitsevat SYK Oy:n arkistossa.

Jyväskylän maakunta-arkistossa sijaitsevassa Jyväskylän seminaarin rakennustoimikunnan arkistossa on runsaasti aineistoa seminaarirakennusten rakennusajalta 1870-luvulta 1880-luvun alkuun. Rakennuksiin kohdistuviin valintoihin ja päätöksiin liittyy vilkas kirjeenvaihto senaatin, Yleisten rakennusten ylihallituksen sekä seminaarin rakennustoimikunnan väliltä. Kirjeet on kopioitu Jyväskylän yliopiston museoon ja niitä on käytetty tämän tutkimuksen lähteinä.

1.4 Julkisen rakentamisen hallinto

1811–1865	INTENDENTINKONTTORI
1865–1936	YLEISTEN RAKENNUSTEN YLIHALLITUS
1936–1995	RAKENNUSHALLITUS
1995–2001	VALTION KIIINTEISTÖLAITOS
2001–	SENAATTIKIINTEISTÖT
2009–	SUOMEN YLIOPISTOKIINTEISTÖT OY

Tässä kappaleessa poiketaan selvityksenkohteena olevasta voimistelusalirakennuksesta ja käydään läpi Suomen rakennushallinnon vaiheita. Asian tarkahkon läpikäynnin tarkoituksena on selittää rakennushallinnon organisaatiota ja sen muutoksia, jotka olennaisesti liittyvät Jyväskylän seminaarin voimistelusalirakennuksen suunnitelmien ja muutostöiden toteuttamiseen. Erityisesti 1950-luvulla alkaneet rakennushallinnon sisäiset muutokset, jatkuva kehitystarve ja uusien toimistojen syntyminen on muuttanut tarkastusten tekijöiden ja näin ollen myös dokumenttien sijaintipaikkoja useasti.

Rakennushallinnon tehtäväkuvat ovat pysyneet kutakuinkin samoina 1800-luvulta 1940-luvulle asti - muutoksia on lähinnä vain arkkitehtien määrissä. Esimerkiksi Yleisten rakennusten ylihallituksen tehtävänä oli laatia virallisia lausuntoja ja esityksiä yleisistä rakennusasioista, neuvoa yhteisöjä ja yrityksiä sekä tehdä valtion rakennustoimen piirustus- ja kustannusarviot. Lisäksi ylihallitus oli vastuussa valtion rakennustoimen valvonnasta, rakennusten tarkastuksista, määrärahojen käyttämisestä ja vuosikertomusten laadinnasta. Ylihallituksen oli joka vuosi syyskuun loppuun mennessä tehtävä selvitys edellisen vuoden rakennustöistä kustannusarvioineen

sekä korjaustöiden todellisista kustannuksista senaatille.¹

Yleisten rakennusten ylihallitukseen kuului ylitirehtööri, yliarkkitehti, kolme ensimmäistä arkkitehtia, kolme toista arkkitehtia, neljä kolmatta arkkitehtia, sihteeri ja kamreeri. Hallinto oli hierarkkinen ja ala miesvaltainen. Ylihallituksen ohjesääntö vahvistettiin lokakuussa 1865 ja siinä toimenkuvat kirjattiin tarkasti ylös.

Ohjesäännön mukaan ylitirehtööri vastasi virastosta, määräsi kokousajat, valvoi varainhoitoa ja toimi arkkitehtitutkintojen esimiehenä. Yliarkkitehdin tehtävänä oli toimia ylitirehtöörin sijaisena, tarkastaa tulleet tilitykset ja selonteot (lääninkonttorien johtajilta ja muilta työpäälliköiltä), hoitaa ylihallituksen kirjastoa ja kuvastoa sekä toimia sellaisissa tehtävissä, jotka ”vaativat laveata ja perusteellista kokemusta rakennustoimissa”. Yliarkkitehti oli myös arkkitehtitutkinnon tutkija.

Ensimmäiset arkkitehdit valmistelivat rakennus- ja kustannusarvioehdotuksia, valvoivat luotsi- ja majakkalaitosten rakennuksia sekä yleisesti valtion rakennustointa Uudenmaan- ja Hämeen lääneissä. He olivat mukana arkkitehdintutkinnoissa ja pitivät kirjaa kaikista rakennus-ammattiin kuuluvista virkamiehistä. Toiset arkkitehdit työskentelivät Turun, Porin, Viipurin ja Kuopion lääninrakennuskonttorin johtajina annettujen ohjeiden mukaan. Heidän tehtävänään oli avustaa yliarkkitehtia ja ensimmäisiä arkkitehtejä. Mikkelin, Vaasan ja Oulun lääneissä samaa tointa hoiti kolmas arkkitehti.

Lääninrakennuskonttorit perustettiin vuonna 1848. Intendentinkonttorin ja sittemmin Yleisten rakennusten ylihallituksen toiset tai kolmannet arkkitehdit toimivat lääninrakennuskonttorin arkkitehteina. Heidän pääasiallisena tehtävänä oli vuotuisen korjausehdotusten laatiminen niiden tarkastusten perusteella, joita syksyisin pidettiin rakennusten isännöitsijöiden kanssa sekä suoritettavien töiden valvonta ja tarkastaminen. Myös piirustusten teko oli lääninarkkitehtien työtä. Tosin suurimmat ja vaativimmat toteutettiin edelleen keskushallinnossa. Lääninarkkitehdit toimivat sekä intendentinkonttorin että kuvernöörin alaisuudessa. Jokaisella lääninarkkitehdillä oli apulaisena konduktööri.²

Toinen merkittävä muutos tapahtui, kun arkkitehdin ja rakennesuunnittelijan työt erkanivat toisistaan 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tekniikan kehittyessä perustettiin muun muassa koneinsinöörin virka vuonna 1903. Koneinsinöörit laativat suunnit-

¹ Halila 1967, 52–55.

² Halila 1967, 67–68.

telmia ja kustannusarvioita rakennusten lämpö- ja saniteettiteknisistä kysymyksistä ja valvoivat koneenkäyttäjien ja -lämmittäjien työtehtävien hoitamista. Viraston ensimmäinen virkaan nimitetty koneinsinööri oli R. V. von Nandelstadh.

Rakennushallitus 1936–1995

Yleisten rakennusten ylihallituksen paineet sisäisen organisaation muutokseen kasvoivat ylitsepääsemättömäksi valtion rakennusten kustannusten noustessa ja virkahenkilöstön osoittaessa tyytymättömyyttä palkkoihin. Pula-aika ohitettiin Suomessa nopeasti ja jo vuonna 1934 valtion tulot olivat aikaisempaa vuotta 25 % suuremmat.³ Yleisten rakennusten ylihallituksen nimeksi tuli Rakennushallitus, joka jakautui suunnittelu- ja rakennusosastoihin.

Rakennushallituksen suunnitteluosaston toimialaan kuuluivat muun muassa uudisrakennusten ja muutostöiden suunnittelu, piirustusarkiston hoito sekä rakennustoimintaa koskevien määräysten toimet. Rakennusosaston tehtäviä olivat uudis-, muutos- ja korjaustöiden työselitysten sekä kustannusarvioiden tarkastus ja vahvistaminen, rakennuslaskelmien laadinta, talotekniset suunnittelutyöt, hankinta- ja urakkasopimukset sekä ylin valvonta. Keskushallintoon kuuluneen kanslian toimialaan kuului muun muassa vuosikertomusten laadinta ja asiakirja-arkiston hoito.

Vuosikorjaukset ja yksityisille urakoitsijoille annettujen töiden valvonta olivat piirirakennuskonttorien vastuulla. Rakennuspiirejä perustettiin viisi: Helsinkiin, Tampereelle, Viipuriin, Kuopioon ja Ouluun. Piirirakennustoimistossa työskenteli piiriarkkitehti, piirirakennusmestari ja kassanhoitaja. Ylitirehtöörin virka lakkautettiin ja tilalle perustettiin viideksi vuodeksi kerrallaan nimitetty sopimuspalkkainen pääjohtaja.

Vuonna 1944 Rakennushallitus järjestettiin uudelleen viiteen osastoon: suunnittelu-, rakennus-, asemakaava-, kanslia- ja tiliosastoon. Suunnittelu- ja rakennusosastojen työt pysyivät kutakuinkin ennallaan. Pääjohtajan sijaisena toimi suunnitteluosaston rakennusneuvos. Samana vuonna Turku lisättiin rakennuspiireihin, joten työmäärä nousi aiheuttaen jälleen muutospaineita organisaatiossa. Seminaarien rakentamista varten asetettiin 1952 seminaarien rakennustöiden **keskustoimikunta**, johon kuului myös rakennushallituksen edustaja.⁴

Vuonna 1934 suunniteltujen muutosten tarkoitus oli ollut keskittää ja tehostaa rakennushallinnon toimintaa, mutta 1950-luvulle tultaessa valtion rakennustoiminta oli päinvastoin hajaantunut ja jokaisella ministeriöllä oli omat rakennustoimistonsa.

³ Halila 1967, 114.

⁴ Halila 1967, 133.

Vuonna 1951 päätettiin, että jokaiseen läänin oli perustettava lääninrakennustoimisto. Ahvenanmaa kuului Turun ja Porin lääninrakennustoimiston alaisuuteen ja Hämeen-läänin lääninrakennustoimisto sijoitettiin Tampereelle. Lääninrakennustoimistoa johti lääninarkkitehti, joka toimii myös lääninrakennustarkastajana. Vuonna 1954 Rakennushallituksen tehtävät jaettiin suunnitteluun, rakentamiseen ja valvontaan, joita varten perustettiin neljä osastoa: suunnittelu-, rakennus- ja kaavoitus- ja hallinnollinen osasto.

Uudelleenjärjestelyt 1950-luvulla aiheuttivat muutoksia virkamieskunnassa ja siksi vuosikertomusten ja kustannusarvioiden hyväksyjät ja tarkastajat ovat vuosittain vaihtuneet. Virkojen työtehtävät ovat pysyneet kutakuinkin samoina. Vuosittaiset korjaukset ja sitä kautta myös niistä raportointi vähentyi.

1995-2001 Valtion kiinteistölaitos

1990-luvun lopussa valtion rakentaminen ja kiinteistöjen ylläpito irrotettiin budjettiloudesta ja siirrettiin valtiovarainministeriön alaisuuteen.

2001-Senaattikiinteistöt

2000-luvun alkupuolella valtion kiinteistöjä yhtiöitettiin. Vuodesta 2009 Suomen Yliopistokiinteistöt Oy on omistanut pääkaupunkiseudun ulkopuolella sijaitsevat yliopistojen kiinteistöt, ja hallinnoinut niitä vuodesta 2010 alkaen.

Korjauksiin vaikuttaneet yhteiskunnalliset tilanteet

Toinen venäläistämiskausi 1913–1917 toi yhtenäistämistoimena ylihallituksen päälliköksi venäläisen sotilasinsinööri Wasilj Barminin. Aikaisemmin virkamiehen oli tullut olla suomalainen. Työala laajeni, kun maataloushallinnon piirissä olleet rakennukset siirrettiin 1913 Yleisten rakennusten ylihallituksen hoitoon. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen materiaalikustannusten ja palkkojen nousu vaikeutti välttämättömienkin korjausten suorittamista.⁵ Vuonna 1917 Onni Tarjanteen tultua ylitirehtööriksi toiminta keskittyi pääasiassa valtion rakennusten korjauksiin. 1920-luvulla rakennustoiminta laajeni jälleen ja uudisrakennustöitä tehtiin runsaasti. Rakennusalalla vallitsi korkeasuhdanne, kunnes talous romahti 1930-luvun alussa. Talous alkoi nopeasti kasvaa vuosikymmenen puoliväliin tultaessa.⁶

⁵ Halila 1967, 416.

⁶ Halila 1967, 114.

ERNST THEODOR GRANSTEDT

28.10.1842–17.10.1927

- ARKKITEHTI: HELSINGIN TEKNILLINEN REAALIKOULU 1867. 1869–71 PIETARIN TAIDEAKATEMIA, 1878 PARIISIN TAIDEAKATEMIA.
- YLEISTEN RAKENNUSTEN YLIHALLITUKSEN YLIMÄÄRÄINEN ARKKITEHTI 1867, PALKKIOILLA 1872.
- VAASAN LÄÄNIN LÄÄNINRAKENNUSKONTTORIN VT. ESIMIES 1872.
- YLEISTEN RAKENNUSTEN YLIHALLITUS 3. ARKKITEHTI JA VAASAN LÄÄNINARKKITEHTI SEKÄ VAASAN LÄÄNINRAKENNUSKONTTORIN ESIMIES 1873-1905
- UUDENMAAN LÄÄNIN LÄÄNINRAKENNUSKONTTORIN ESIMIES 1884-1893
- YLEISTEN RAKENNUSTEN YLIHALLITUKSEN YLITIREHTÖÖRI 1905-1912

ALFRED WILHELM STENFORS

26.10.1866–22.5.1952

- ARKKITEHTI: SUOMEN POLYTEKNILLINEN OPISTO 1890. PIIRUSTUKSENOPETTAJATUTKINTO 1894.
- YLEISTEN RAKENNUSTEN YLIHALLITUKSEN YLIMÄÄRÄINEN ARKKITEHTI 1890.
- VAASAN LÄÄNIN LÄÄNINKONTTORIN APULAISARKKITEHTI JA VT. ESIMIES USEAAN OTTEESEEN
- YLEISTEN RAKENNUSTEN YLIHALLITUS 3. ARKKITEHTI JA VAASAN LÄÄNINARKKITEHTI SEKÄ VAASAN LÄÄNINRAKENNUSKONTTORIN ESIMIES 1910
- YLEISTEN RAKENNUSTEN YLIHALLITUKSEN YLITIREHTÖÖRI 1921-22
- VAASAN LÄÄNINRAKENNUSKONTTORIN ESIMIES 1922-1934

2 Koulurakennusten arkkitehtuurihistoriallinen konteksti

2.1 Koulurakentamisen taustoja

Suomessa alkeisopetus oli pitkään ainoastaan harvojen kansanosien etuoikeus. Opetusta alettiin laajentamaan tavallisen kansan pariin 1600-luvulla. Opetuksesta vastasivat aluksi kirkon edustajat, siksi opetuksen tavoitteena oli lähinnä moraalikasvatus katekismuksen ja hengellisten kirjojen ulkoluvun kautta. Koulussa käytiin epäsäännöllisesti, esimerkiksi maaseudulla maataloustyöt rajoittivat koulunkäyntiä. Valtiopäivillä tehtiin esityksiä lastenkasvatukseen liittyvistä asioista jo 1700-luvulla ja kuningas Aadolf Fredrik päätti vuonna 1762, että pitäjien kouluissa tuli olla lapsille opettaja.¹ Vuoden 1762 päätöstä pidetään perustana suomalaisen kansakoulun toteutumiselle. Kruunu lähetti tuomiokapituleille vuonna 1768 kirjelmän, jossa tiedusteltiin mm. ehdotuksia koulun järjestämiseksi sekä ”koulutalojen” rakentamiseksi kunnille.²

Kansakouluista puhuttaessa ei voi olla mainitsematta Uno Cygnaeusta, kansakoulujärjestelmän isää. Cygnaeus esitti 1800-luvun puolivälissä, että valtion tehtävä oli järjestää peruskoulutus kaikille yhteiskuntaluokille varallisuudesta riippumatta. Näkemys poikkesi totutusta, sillä aiemmin kansanopetustyyön katsottiin olevan parempiosaisten hyväntekeväisyyttä alempiarvoisia kohtaan.³ Opetusohjelmaan kuului uskonto, yleissivistys, käytännön työ ja liikunta. Koulun tavoitteena oli opettaa lapsi ajattelemaan ja tällä tavoin saada hänestä työkykyinen ja yritteliäs kansalainen.⁴

Vuoden 1843 koulujärjestys (§ 100-104) toi uusia tilamääräyksiä koulurakennuksille. Määräys lisäsi huomattavasti voimistelunopetuksen tuntimäärää, jolloin myös voimistelusalien merkitys koulurakentamisessa kasvoi. Porvoon tuomiokapituli ja yliopiston sääntökomitea jopa ehdottivat, että valtio kustantaisi kouluille erilliset voimistelusalirakennukset. Kansakoululaitoksen synnyttyä perustettiin opettajia valmistavia kansakoulun opettajaseminaareja, joista ensimmäinen tuli Jyväskylään vuonna 1863.

Vuoden 1856 koulujärjestys muutti koulurakennuksiin kohdistuvia suosituksia. Suositukset muuttuivat rakennusteknisempään suuntaan aiemman esteettisen painotuksen sijaan. Myös rakennusmateriaalikoelut, rakennusten kehittäminen, saniteettikysymykset, lääketiede ja terveystoppi nousivat esille. 1800-luvun puolivälissä ilmestyi muutamia koulurakennuksia käsitteleviä teoksia ja mallikirjoja. Erityisesti

1 Halila 1949, 54–56.

2 Halila 1949, 44.

3 Halila 1949, 146.

4 Klinge 2003, 310-314.

Louis Pappenheimin Yleistä Terveysoppia (Handbuch der Sanitäts-Polizei), käytettiin koulurakennusten suunnitteluapuna. Ruotsalaisen P.A. Siljeströmin kouluarkkitehtuurin teoriakirja vuodelta 1856 (Inledning till Skol-Arkitekturen) on perusta sille, että intendentinkonttori alkoi valvoa koulurakennusarkkitehtuuria. Juuri Siljeström vaati erillisiä voimistelusaleja koulurakennuksiin.⁵ Cygnaeuksen Jyväskylän seminaarille suunnitteleman ehdotuksen rakenne perustuu vuoden 1856 koulujärjestykseen.⁶

Siljeströmin suositeltuun koulurakennukseen kuului opetusluokkia, voimistelusalit, kirjasto, rehtorin kanslia ja kuulusteluhuone. Kuriositeettina mainittakoon, että hänen mielestään juhlasali oli turhaa ylellisyyttä, mutta koulun arvokkuutta tuli korostaa porrashuoneella ja mielellään oppilaille ja opettajille erillisillä portaikoilla. Oppilaiden porrashuoneiden ja portaikoiden tuli olla tilavia, jotta luokahuoneisiin saapuminen soljuisi sujuvasti ja rauhallisesti. Oppilas ei saanut istua valoa vasten, vaan suositeltua oli, että valo tulee vasemmalta. Luokahuoneiden värin tuli olla neutraalisti harmaa, keltainen tai ruskea.

Ilmanvaihdon toimivuuteen kiinnitettiin Siljeströmin suosituksissa erityistä huomiota, koska raittiilla ilmalla todettiin olevan merkitystä oppilaiden terveyteen ja opetuksen tehokkuuteen. Luokahuoneiden koko perustui oppilasmäärän ilmantarpeeseen ja lämpötilaan. Ihanteena oli 16-18 asteen lämpötila sekä riittävä määrä tuuletusluokkuja, joita alettiin tämän myötä lisäämään uuneihin.⁷ Ilmanvaihto lienee syynä voimistelusalien korkeuteen: oppilaiden hikoillessa myös huoneen lämpötila nousee. Jotta huoneen käyttöilma pysyy sopivana, on liiallinen lämpö poistettava huoneesta. Lämpö kiertää ilmassa nousemalla ylöspäin, jolloin huoneen korkeutta lisäämällä ja sen yläosaa tuulettamalla voidaan kontrolloida lämpötiloja.

1800-luvun lopulla koulurakentaminen oli varsin vilkasta ja 1890-luvulla sitä alettiin rajoittaa kustannussyistä. Rajoitusten myötä koulujen pinta-alat pienenevät: eteistilat vähenivät ja ne sijoitettiin rakennuksen keskikohdan sijaan päätyyn, lisäksi naulakkohuoneet korvattiin käytäville jätetyllä naulakkotilalla. Erillisten voimistelusalirakennusten rakentaminen lopetettiin ja ne yhdistyivät juhlasaleihin.⁸

1900-luvun alussa huomattiin, että yläkerroksiin sijoitetut voimistelusalit eivät olleet

5 Lilius 1982, 59–60.

6 Nurmi 1995, 18.

7 Lilius 1982, 60–61.

8 Lilius 1982, 108.

toimivia, oletettavasti huonon ilmanlaadun vuoksi. Siksi palattiin takaisin vanhaan tapaan, jossa voimistelusalit rakennettiin joko rakennuksen pohjakerroksiin tai erillisiksi piharakennuksiksi. Samaan aikaan keskuslämmitys yleistyi, ilmastointilaitteet uudistuivat ja sähkövalot tulivat ensimmäisiin kouluihin. Esimerkiksi Helsingin normaalilyseo sai ensimmäisen suihkuhuoneen vuonna 1904.⁹

Gotiikkaa alettiin suosia kouluarkkitehtuurissa Jac Ahrenbergin ollessa Yleisten rakennusten ylihallituksen ensimmäisenä arkkitehtina vuosina 1886–1910.¹⁰ Esikuvana Ahrenbergilla on saattanut olla angloamerikkalainen yliopistoarkkitehtuuri, jolla oli vahvat perinteet nimenomaan gotiikassa. Myös uusrenessanssi, jonka ihanteet olivat Italian sivistyneissä kaupunkivaltioiden kaupunkipalatsseissa ja perustuivat antiikin aikakaudelle, nähtiin 1890-luvulla mitä luonnollisimmaksi arkkitehtuurityyliksi koulurakennuksille. Uusgotiikkaan ja uusrenessanssiin alkoi vuosisadan vaihteessa sekoittua jugendin aiheita.

Kaupungeissa koulut olivat yleensä kivirakennuksia, maaseudulla puisia. Vuoden 1892 kansakoulurakennusten mallipiirustuksissa luokahuoneiden seinät oli akustisista syistä paneloitu noin 1,5 m korkeudelle, lattiat maalattu tai vernissattu ja sisäänkäynti johti lämmitettävään eteiseen. Ulkolaudoitus oli kolmiosainen pysty-vaaka-pysty-helmiponttilaudoitus. Seinäpintoja jäsentelivät profiloitunut vaaka- ja horisontaalilaudat.¹¹ Tämän valossa on todettava, että Jyväskylän seminaarin rakennuksissa toteutui ”rakennuskulttuuria edistävä” vaikutus ja harjun rinteellä ne totisesti herättivät kunnioitusta.

Ryhtilä sijoittuu miesosaston alueelle, seminaarin päärakennuksen (nyk. Seminarium) taakse. Myös Moirislammen suunnasta tultaessa rakennus nousee varsin mahtipontisena suurine ikkunoineen mäen päällä.

Uno Cygnaeus kuvaa kirjassaan *Ehdotuksia Suomen kansakoulutoimesta, Keisarillisen Senaatin määräyksestä* varsin tarkasti seminaarin kansakouluopetuksen sisältöä ja ottaa kantaa myös koulurakennusten määrään. Voimistelun opetus kuului laajempaan kokonaisuuteen, jossa opiskeltiin terveysoppia, ruumiinharjoitusta ja (ruumiillista) lastenhoitoa. Voimistelulla tarkoitettiin yleisesti liikuntaa, kuten hyppimistä, leikinlyöntiä, kiipeämistä, juoksua, maaliin ammuntaa, hiihtoa, luistelua ja soutamista.

Fyysisen hyvinvoinnin tiedettiin jo tuolloin vaikuttavan henkiseen hyvinvointiin ja Cygnaeus mainitseekin ruumiinharjoitusten tavoitteeksi tehdä nuorista esimerkiksi

kestäviä, pirteitä ja loisia. Lisäksi liikuntaopetuksen positiivisia vaikutuksia oli keskittymiskyvyn paraneminen, siveyden edistäminen, oppilaiden välinen rehellisyys ja ystävällisyys sekä ”hengen valta ruumiin yli”. Cygnaeus kuvailee teoksessaan opetusohjelmaa, jossa koululiikunta tapahtuu ulkona vuodenaikojen mukaisesti, kesällä uiden ja talvella hiihtäen. Tämän puitteissa Gygnaeus ei siis katsonut tarpeelliseksi erillisen voimistelusalirakennuksen rakentamista seminaarille, vaikka mainitseekin sopivien voimisteluhuoneiden teettämisen tarpeelliseksi kansakouluissa.¹²

Jyväskylän Seminaarin voimistelun lehtorina vuosina 1863–1883 toiminut K.G. Göös piti voimistelusalialia oleellisena osana opetusta ja tarkasteli erilaisia voimistelusalieja vuonna 1864 ilmestyneessä kirjassaan *Några ord om gymnastiken i våra skolor*. Sen mukaan voimistelusalit tuli mitoittaa korkeintaan 40 oppilaalle, jolloin voimistelusalin koon tuli olla 30 x 14 x 8 kynnärää (18 x 8,4 x 4,8 m). Voimistelusalin tuli sijaita erillisessä rakennuksessa koulujen välittömässä läheisyydessä.¹³

⁹ Lilius 1982, 116.

¹⁰ Sarajas-Korte 1989, 139.

¹¹ Lilius 1982, 123–125.

¹² Cygnaeus 1863, 77.

¹³ Lilius 1982, 62.

2.2 Seminaarien voimistelusalirakennuksia

Yleinen tapa seminaarien rakennusten kehityksessä on ollut aluksi vuokralle sijoittuminen. Seminaarien vakiinnuttua niille on rakennettu omat rakennukset, joista ensimmäisten joukossa on luonnollisesti valmistunut päärakennus juhlasaleineen. Useimmiten juhlasalia käytettiin myös voimisteluun ja vasta seminaarin laajetessa voimistelusaliksi sai oman rakennuksensa. Poikkeuksena oli Sortavalan seminaari, jonne ensimmäisten rakennusten joukossa valmistui juuri voimistelu- ja juhlasalirakennus.

Constantin Kiseleff oli mukana Sortavalan seminaarin rakennusten suunnittelussa. Sortavalan seminaarin alue oli 125 hehtaaria ja sen keskeiset rakennukset sijoitettiin alueelle melko hajanaisesti. Miesten voimistelusalirakennus sijoittui keskelle aluetta, lähemmäksi nais- kuin miesosaston rakennuksia. Sen käyttö myös juhlasalin tarkoituksiin voi selittää sijainnin.¹⁴

Vuonna 1871 perustettuun Tammissaaren naisseminaarin kuului vain kaksi rakennusta, joista toisessa oli luokkahuoneiden ja asuntojen lisäksi voimistelusaliksi. Uudenkaarlepyyn vuonna 1872 perustetussa miesseminaarissa voimistelutilana oli juhlasali. Molempiin seminaareihin rakennettiin myöhemmin omat voimistelusalirakennukset.¹⁵

Rauman miesseminaariksi perustettiin vuonna 1896. Jyväskylän seminaarin tapaan se sijoittui aluksi kaupungin vuokrahuoneistoihin. Omat rakennukset seminaari sai kuitenkin jo parin vuoden kuluttua. Ensimmäisten valmistuneiden rakennusten joukossa oli luokkarakennus, jossa sijaitsi voimistelu- ja rukoussali.¹⁶ Myös Kajaanin seminaari oli aluksi vuokratiloissa, kunnes se sai omat rakennuksensa vuonna 1904 - neljä vuotta perustamisensa jälkeen. Myös Kajaanin seminaari oli alkujaan ilman erillistä voimistelusalirakennusta.

14 Huovinen 2007, 126–128.

15 Nurmi 1995, 54–55, 62–63. Sarajas-Korte 1989, 96.

16 Kurvinen 1947, 18.

2.3 Jyväskylän Seminaarin perustaminen lyhyesti

Suomen ensimmäinen kansakouluopettajaseminaariksi perustettiin 1863 Jyväskylän keskusta-alueelle vuokrahuoneistoihin. Seminaarin vakinaistamisen jälkeen tehtiin uusi esitys seminaarin rakennuspaikaksi, mutta taloudellisista syistä päätöksentekoa lykättiin 10 vuodelle.¹ Seminaari oli jo vuosia ollut sijoittuneena keskusta-alueella ahtaisiin vuokratiloihin, jotka vaikeuttivat seminaarin toimintaa.

Valtion laitoksen sijoittumista vuokratiloihin ei pidetty soveliaana ja senaatin käskystä 1878 perustettiin rakennustoimikunta seminaarin rakennushanketta varten. Toimikunnan johtoon asetettiin silloinen seminaarin johtaja K.G. Leinberg. Jäseninä toimivat ylimetsänhoitaja A.W. von Zwegberg, poikamallikoulun johtaja Adolf Okanen ja kaupunginviskaali, kuvermentin sihteeri J.E. Sandelin. Toimikunnan työhön osallistui myös rakennusmestari ja työnjohtaja Anders Johan Jansson vuoteen 1880 asti, jonka tilalle tuli arkkitehti Knut Leonard Nylander. Nylander toimi työnjohtajana rakennusajan loppuun asti eli vuoteen 1883.²

Seminaari sai lopulta 12 hehtaarin maa-alueen Jyväskylän lounaispuoleiselta harjualueelta, jonne rakennettiin kuusi jyrkää punatiilirakennusta ja kuusi puurakennusta 1880-luvun alussa. Rakennusten pohjapiirroksia laati Yleisten rakennusten ylihallituksen yliarkkitehti Ludwig Isak Lindqvist yhdessä Leinbergin kanssa. Rakennusten suunnittelusta vastasi ylihallituksen ensimmäinen arkkitehti, Constantin Kiseleff.³

Jyväskylän seminaarin rakennukset olivat näyttäviä vesiteitse kaupunkiin matkustavan silmin. Postikorttikuva on vuodelta 1902. K3109:4 JYM.

1 Sovelius-Sovio 1996, 13. TAIKU.

2 Halila 1963, 134–139.

3 Halila 1963, 134–139.

3 Voimistelusalirakennuksen suunnittelu ja rakentaminen

3.1 Voimistelusalirakennuksen suunnittelu

Jyväskylän seminaari sai omat rakennuksensa harjualueelle Jyväskylän keskustan tuntumaan. Vuosina 1879–1883 valmistuivat tiili- ja puurakennukset, jotka sijoitettiin alueelle auran muotoon, mies- ja naisosastot erilleen toisistaan. Ensimmäisten rakennusten joukossa valmistui miesosaston päärakennus juhlasaleineen, poikaharjoituskoulun tilat, naisosaston päärakennus ja internaatti sekä seminaarin johtajan asuinrakennus. Puisia rakennuksia olivat mies- ja naisosaston omat leipomo-, ruokasali-, talous- ja ulkokuonerakennukset. Alueiden väliin jäi harmaakivinen paja. Uusien rakennusten lisäksi seminaari sai alueella jo sijainneen vanhan riihen.¹

Yleisten rakennusten ylläpidon ensimmäinen arkkitehti Constantin Kiseleff suunnitteli tiilirakennukset Leinbergin ja Lindqvistin valmistelemaan seminaarin huoneohjelmaan perustuen.² Knut Nylander (1839–1886) palkattiin seminaarin rakennusten eronneen työnjohtajan tilalle 1880. Nylander oli koulutukseltaan arkkitehti ja toimi seminaarin rakennustöiden työnjohtajana vuosina 1880–1883. Hän teki päätyönsä rautateiden asemarakennusten rakennuspiirtäjänä ja suunnitteli voimistelusalirakennuksen seminaarille ennen tammikuuta 1883.³ Kiseleff teki toisen suunnitelman miesosaston voimistelusalirakennukselle vuonna 1883.

Leinberg kirjoitti senaatille 20.1.1883 kirjeen, jossa hän perusteli erillisen voimistelusalirakennuksen tarpeellisuutta. Seminaarin juhlasali ei ollut tarkoitettu urheiluharjastuksiin ja sen puutteet tulivat nopeasti selville. Säilytystilat olivat rajalliset ja salin rakenteiden epäiltiin jopa kärsivän voimisteluharjoituksista.⁴ Juhlasali toimi laulu-, voimistelu- ja musiikkisalina sekä jumalanpalvelustilana.⁵ Kustannukset Leinberg esitti katettavaksi juuri valmistuneen seminaarin päärakennuksen ylijääneistä varoista. Kirjeeseen hän liitti mukaan Nylanderin suunnitelman voimistelusalirakennuksesta.

Senaatti vastasi Leinbergin kirjeeseen 19.10.1883, mutta ei antanut lupaa voimistelusalirakennuksen rakentamiseen, koska ”kokemus ei osoittanut sitä tarpeelliseksi”.⁶ On mahdollista, että senaatti on ennen lokakuuta pyytänyt uusia piirustuksia, koska Kiseleff toteutti uuden suunnitelman, joka oli allekirjoitettu 26.5.1883. Kiseleffin

allekirjoittama kustannusarvio on päivätty samalle päivälle, mutta siinä viitataan arkkitehti Nylanderin suunnitelmaan. Suunnitelman kustannusarvio oli 16 150mk.

Kumpaakaan suunnitelmaa ei toteutettu. Syy siihen on todennäköisesti ollut taloudellinen, sillä seminaarin rakennuskustannukset nousivat suunnitelmia huomattavasti korkeammiksi. Kustannusarvio rakennuskustannuksista oli 645 000 markkaa ja toteutuneet kustannukset olivat 840 000 markkaa. Hanketta pidettiin hyvin kalliina.⁷

Voimistelusalirakennushanketta varten valmisteltiin kolmas suunnitelma, jonka piirsi Ernst Theodor Granstedt vuonna 1894. Granstedt toimi tuolloin Yleisten rakennusten ylläpidon kolmanena arkkitehtina eli lääninarkkitehtina Vaasan läänissä. Granstedtin suunnitelma toteutettiin vuonna 1895.

¹ Sovelius-Sovio 1996, 17–18. TAIKU. Halila 1963, 139–141.

² Sovelius-Sovio 1996, 15. TAIKU.

³ Rakennusperintö.fi

⁴ Halila 1963, 68.

⁵ Leinbergin kirje Senaatille 20.1.1883. JYM, kopiot kansallisarkistosta.

⁶ Senaatin kirje Leinbergille 19.10.1883. JYM, kopiot kansallisarkistosta.

⁷ Halila 1963, 138–139.

Nylanderin suunnitelma

Rakennuksen tarkkaa suunnitteluvuotta ei tiedetä, mutta se on todennäköisesti vuosien 1880-1882 välillä. Rakennus sijoittuu seminaarin miesosaston päärakennuksen (nykyisin Seminarium) taakse. Sisäänkäynti sijaitsi miesosaston päärakennusta vastapäätä. Sisäänkäynti oli rakennuksen pitkältä sivulta leveään kuistin kautta.

Rakenne

Suunniteltu rakennus oli puuverhoiltu hirsirakennus, joka tyyliään edustaa uusrenessanssia. Kooltaan se oli noin 12 x 9 m ja kuisti mukaan lukien noin 12 x 11 m. Ajalle tyypillisesti rakennuksessa oli tuulettuva alapohja ja umpinainen säännölliseksi hakattu luonnonkivisokkeli, jossa oli tuuletusluukut ikkunoiden linjoissa. Tulisijoille oli omat perusmuurinsa säännöllisistä kivistä. Salin korkeus korosti rakennuksen käyttötarkoitusta. Sisätila poikkeaa Kiseleffin suunnitelmasta mm. salin kattorakenteen osalta. Tässä välikatteena oli suora palkkikatto, kun taas Kiseleffin salissa on kolmilaipiokate, jossa kattotuolien ristikkorakenne jäi näkyville.

Sisäänkäynti ja sisätilat

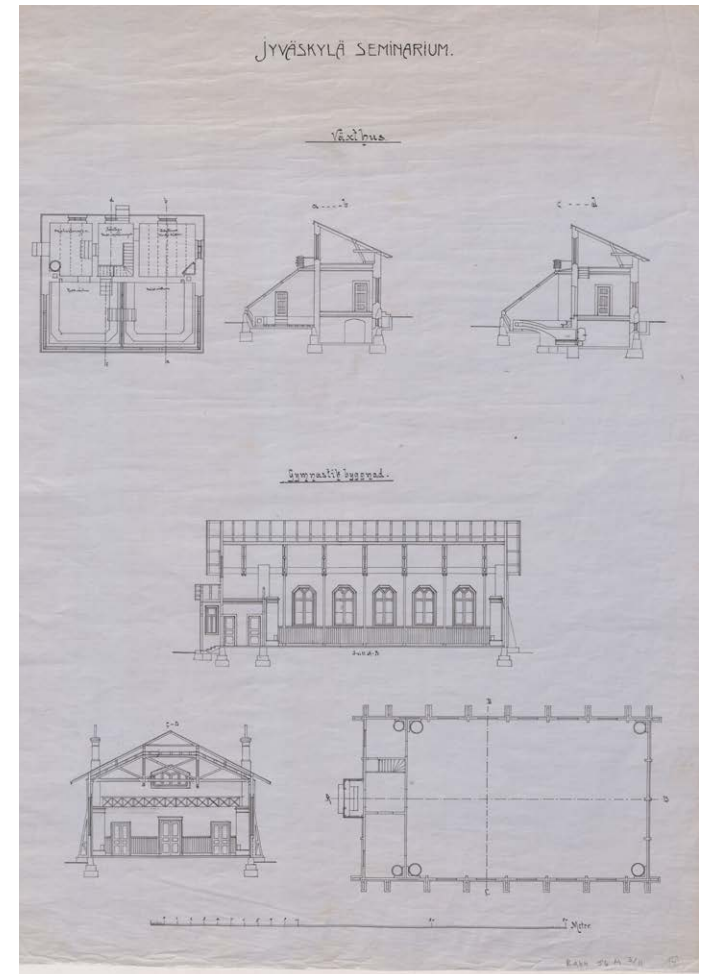
Sisäänkäynti on Nylanderin suunnitelmassa näyttävä, koska se sijaitsee päärakennusta vastapäätä. Rakennuksen sisätiloihin nousee muutama kiviporras ja kävellään sisälle kuusipeilisestä pariovesta, jota kehystää sivu- ja yläpuolen ikkunat sekä koristeellinen päätykolmio. Päätykolmiota kannattelee yhdeksän konsolia, joista neljä vuorilautojen kohdalla olevaa on suurempia. Oven molemmin puolin on kuusiruutuiset ikkunat, joita niin ikään kehystää päätykolmio konsolikoristeineen. Ikkunoiden ja ovien vuorilaudoissa on uurre- ja lovikoristeet. Loveukset antavat jo viitteitä tulevasta arkkitehtuurin tyyliinmuutoksesta. Seinän päätykolmiossa on keskellä kuusiruutuinen ikkuna, jonka yläosa noudattaa räystään muotoa. Sen sivuilla on pienet, leveyttään korkeammat pikkuikkunat. Päätykolmion ikkunoita kehystää loveuksin koristellut vuorilaudat.

Pohjakaava perustuu runkorakenteeseen ja sen edessä olevaan kuistirakennelmaan. Kuistirakennelman keskellä on sisäänkäynti (förstuga), jonka takana on ullakolle johtava portaikko. Porstuan molemmin puolin sijoittuu kaksi samankokoista tilaa, vasemmalla pukuhuone (klädrum) ja oikealla toinen eteinen (tambur). Molemmista tiloista on käynti saliin. Kiseleffin suunnitelmaan verrattuna Nylanderin suunnittelema sali on neliömäisempi. Tulisijat (mahdollisesti kaakeliuunit) sijoittuvat salin ulkokuilmiin. Pukuhuoneessa ja toisessa eteisessä on pyöreät pönttöuunit salin vastaisen seinän sisänurkissa.

Julkisivut

Ulkolaudoitus oli kolmiosainen, pysty-vaaka-pysty-laudoitus. Ikkunakentässä laudoitus oli vaakasuuntainen ja ikkunan ala- sekä yläpuoliset osat pystyverhoiltuja. Ulkolaudoitusvyöhykkeiden väliin jäi vaakalistoitus. Pohjakaavasta näkyy, että toinen julkisivu oli jaettu pilastereilla viiteen samankokoiseen osaan, jotka rytmittävät ikkunoita. Sisäänkäynnin puoleisessa julkisivussa pilasterit olivat vain kulmissa. Keskimmäiset ikkunat olivat leveämpiä ja korkeampia kuin reunaikkunat. Sisäänkäyntipääty on koristeellinen. Rakennuksen runko on koristelematon julkisivun vaihtelevaa laudoitusta lukuun ottamatta. Julkisivu noudattaa voimakasta symmetriaa.

Nylanderin suunnitelma voimistelurakennuksen sijoittamisesta. Piirustus KA, RaKH II, kopio JYM:ssa

Kiseleffin suunnitelma 1883

Suunniteltu rakennus on suorakaiteenmuotoinen, satulakattoinen, tyyliältään uusrenessanssia edustava puuverhoiltu hirsirakennus. Kooltaan se on noin 25m x 12m. Rakennuksen molemmissa päädyissä on kuistimaiset rakennelmat pukuhuonetta ja välinevarastoa varten. Rakennus sijoittuu samaan paikkaan kuin Nylanderin suunnitelman rakennus, seminaarin miesosaston päärakennuksen (nykyisin Seminarium) taakse.

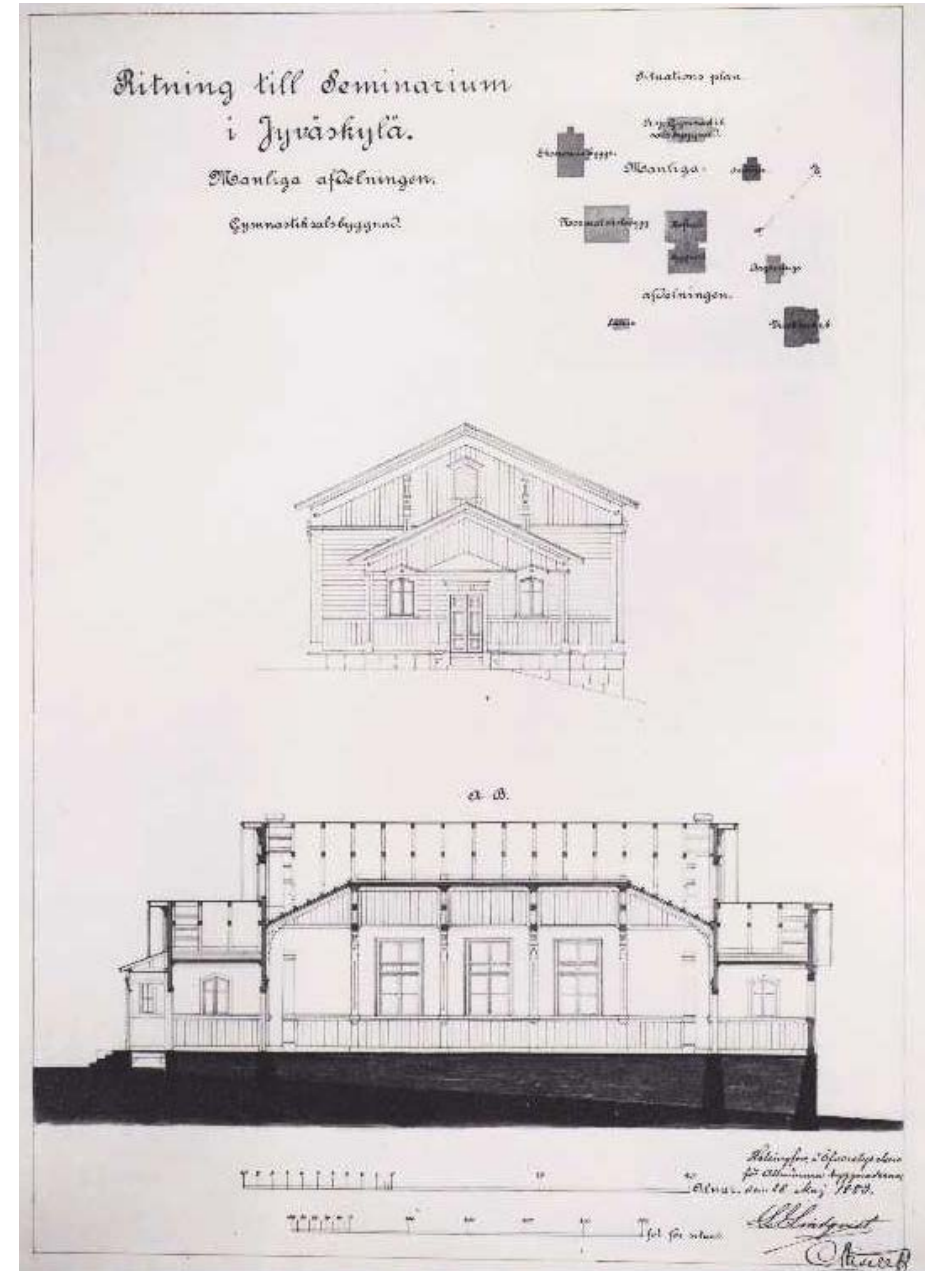
Rakenne

Yläpohja on kolmilaipioinen ja kattotuolien ristikkorakenne jää näkyville. Vesikattoa kannattelee ruotsalainen kattotuoli. Kattotuolit lepäävät pystypiirujen varassa, joita on neljä pitkien seinien sisä- ja ulkopuolella. Ne toimivat hirsirakenteessa följareina pitäen seinät suorina. Tyyllisesti ne rytmittävät tilan korkeinta osaa korostaen rakennuksen käyttötarkoitusta. Katteena suunnitelmassa on huopakate, materiaaliluettelossa mainitaan asfaltfilttak ja sokkeli on säännöllisen muotoista harmaata luonnonkiveä. Nylanderin suunnitelmasta poiketen kivijalka on tuuletusaukoton. Leikkauskuvissa lattian alapuolinen osa on väritetty tummaksi. Ilmeisesti jo tuolloin on ajateltu maanvaraista lattiaa.

Julkisivut

Suunnitelmassa rakennusta peittää kolmiosainen ulkolaudoitus, pysty-vaaka-pysty-laudoitus. Ikkunakentässä laudoitus on vaakasuuntainen, ikkunan ala- ja yläpuoliset osat ovat pystyverhoiltuja. Ulkolaudoitusvyöhykkeitä koristaa palkistomainen vaakalistoitus. Julkisivuseinä on jaettu vertikaalisti viiteen yhtä suureen kenttään, joita rajaa neljä pilasteria. Pilasterit katkeavat keskimmäisen ja ylimmän kentän (friisi) välillä, joissa ovat neliömäiset kapiteelit. Kapiteeleista pilasterit jatkuvat ikään kuin triglyfeinä friisikentässä. Rakennuksen reunojen pilasterit ovat keskimmäisiä leveämmät. Niiden friisikentässä on pyöreät koristemuodot, ikään kuin metoopit, vaikkakaan klassisen arkkitehtuurin mukaisesti tässä ne eivät vuorottele. Pilastereiden alaosaa kannattavat niin ikään neliömäiset jalustat, joita reunustaa vankka vaakalista. Myös pilastereissa on klassisoivat koristeaiheet.

Julkisivun keskimmäisissä kentissä sijaitsee kolme leveyttään korkeampaa kahdeksanruutuista ikkunaa. Ikkunaa kehystä koristeltu päätykolmio, jota kannattelee seitsemän pientä konsolia. Päätykolmio ulottuu friisikenttään. Ikkunaruudut ovat neliönmuotoiset toiseksi ylimpiä ruutuja lukuun ottamatta, jotka ovat korkeuttaan leveämpiä, ikään kuin tuuletusikkunoita. Ikkunoiden vuorilaudoissa on niin ikään klassisoivat koristeuurteet.

Constantin Kiseleffin suunnitelmassa oli piirteitä klassismista. Piirustus KA, RaKH II, kopio JYM:ssa

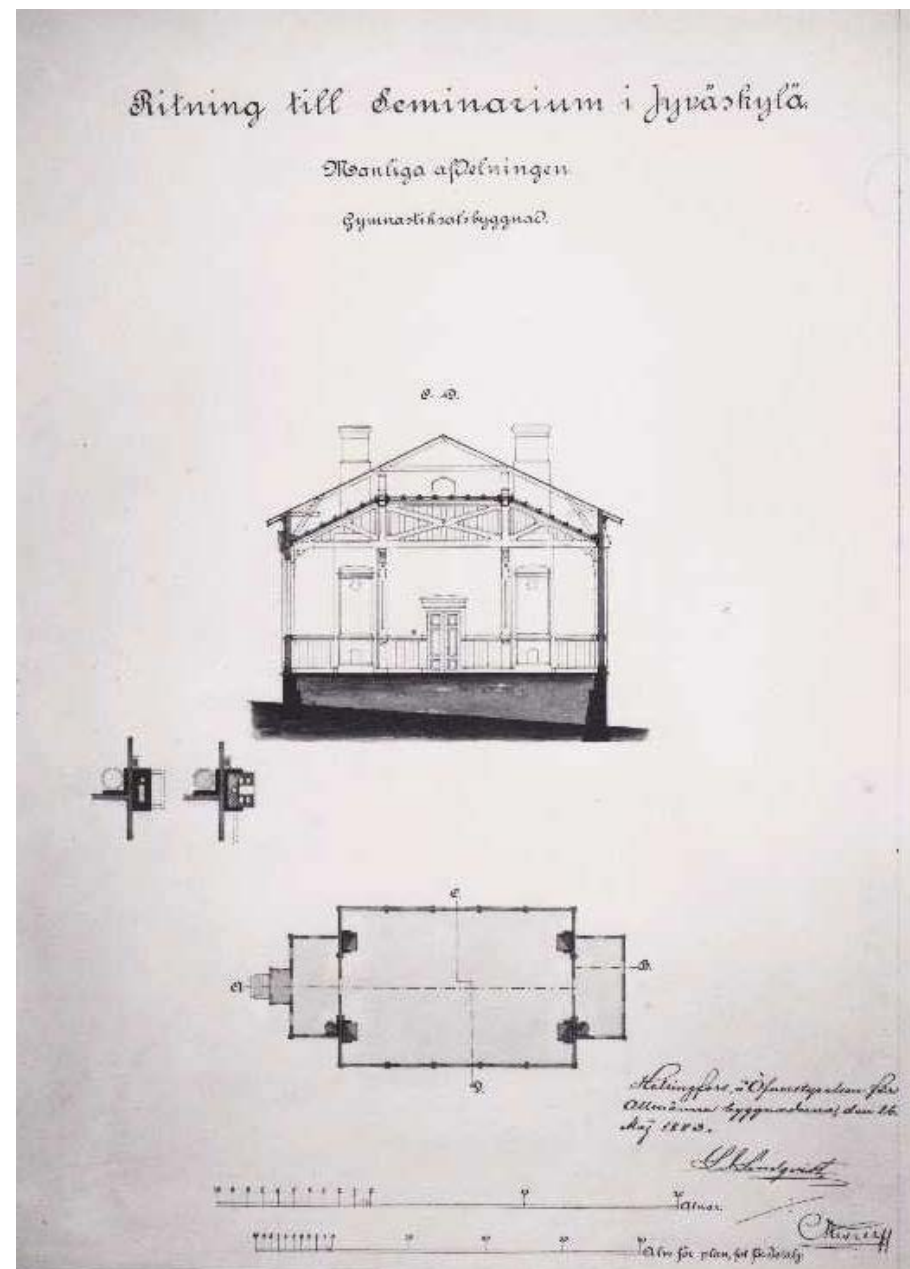
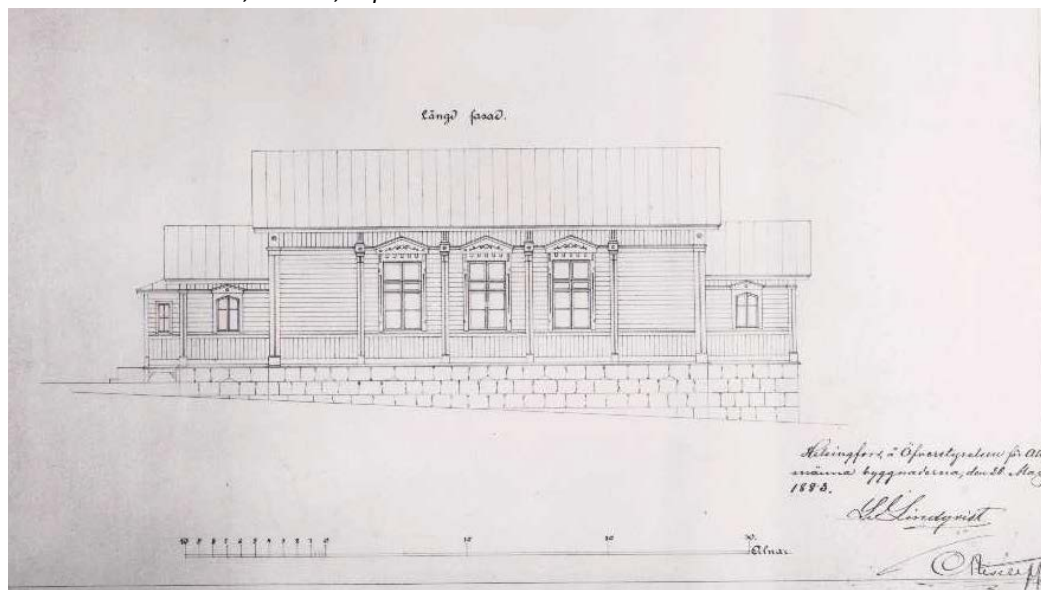
Sisäänkäynti ja sisätilat

Sisäänkäynti oli talon pohjoispäädyssä, jonka keskellä oli kuusipeilinen pariovi. Oven yläpuolta kehystää suora palkisto. Oven molemmin puolin sijoittuvat neliruutuiset korkeat ikkunat, jotka päättyvät kolmioaiheeseen. Sisäänkäynninpuoleisessa päätykolmiossa on koristeelliset pilasterit ikkunan molemmin puolin.

Suunnitelman pohjakaava on melko yksinkertainen. Sen suorakaiteenmuotoinen sali on avoin tila ja sen molemmissa päissä on kapeammat erillistilat, pukuhuone ja välinevarasto. Kapeampi näistä on oletettavasti välinevarasto, josta on sisäänkäynti saliin. Symmetrisesti välinevarastoa vastapäätä on oletettavasti pukuhuone. Päätytilojen kulmien kohdalla salissa on neliön muotoiset uunit ja päätytiloissa on pönttöuunit. Piippuja nousee katolta neljä. Salin pidemmillä sivuilla on ikkunoita.

Salin sisäseinät on ulkoseinien mukaisesti pystypaneloitu ikkunan ala- ja yläpuolisilta osilta. Seinän keskikentät ovat paneloimattomia. Piirroksista ei selviä, miten seinäpinta on peitetty. Todennäköisesti seinät on tapetoitu ajalle tyyppillisesti pinkopahvilla.

Vaikka Kiseleffin suunnitelma oli yksinkertainen, ei sitä säästösyistä lähdetty koskaan toteuttamaan. Piirustukset KA, RaKH II, kopiot JYM:ssa

Granstedtin suunnitelma 1894

Rakennus sijoittuu samaan paikkaan aikaisempien suunnitelmien mukaisesti. Muodoltaan ja kooltaan se noudattaa Kiseleffin suunnitelmaa. Rakennuksen mitat ovat noin 22 x 12 m ilman kuistia (Kiseleffin n. 25 x 12 m). Myös sisäänkäynnin sijoittelu muistuttaa Kiseleffin suunnitelmaa, sillä se on rakennuksen koillispäädyssä.

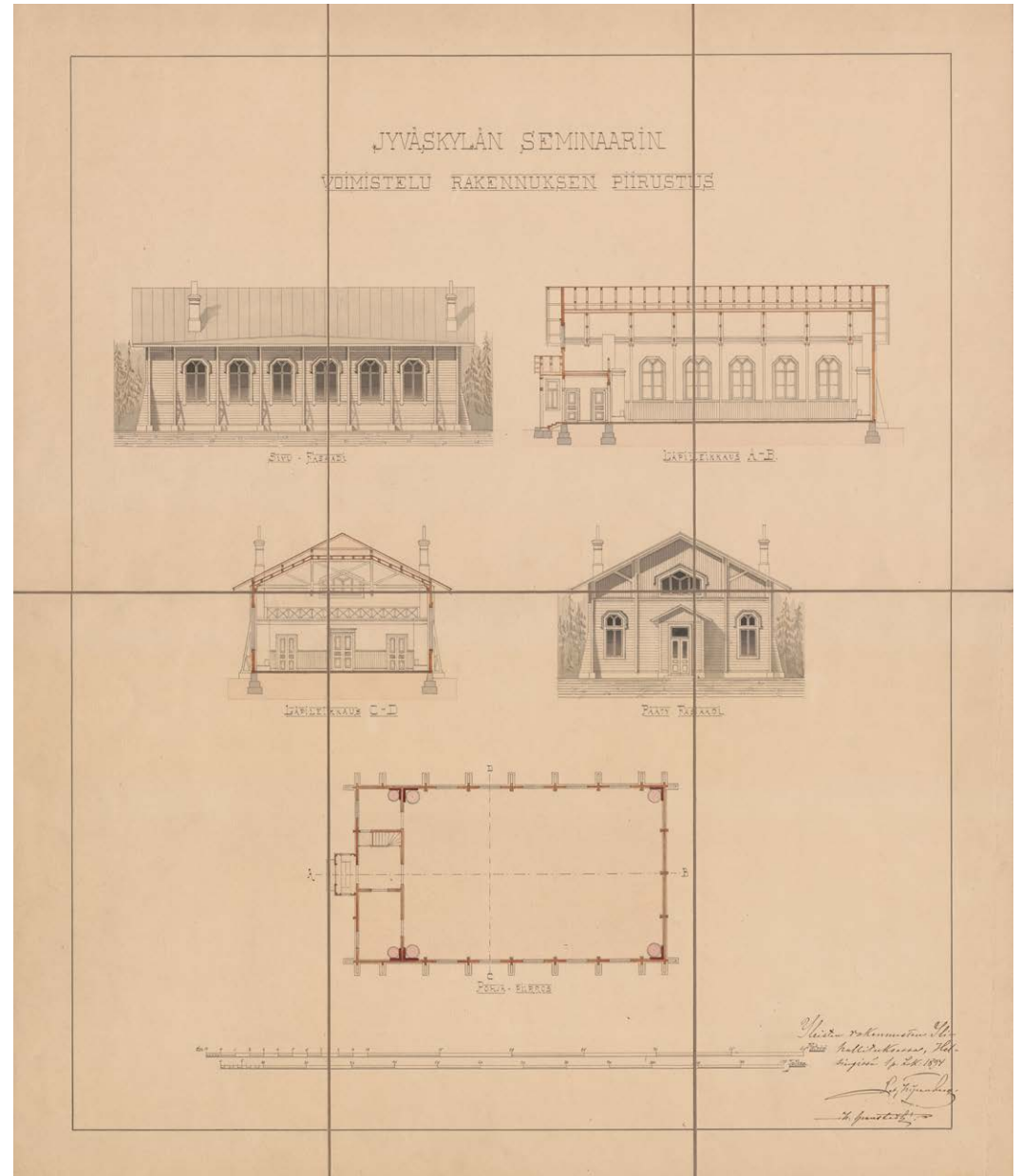
Rakenne

Alapohjarakenne ei piirustuksista täysin selviä. Perustustapa sen sijaan on luonnonkiviperustus. Kivijalka on matala ja umpinainen, eikä siihen suunniteltu tuuletusluokkuja. Leikkauskuvissa lattian rakenne on yksinkertainen, ilman lattiaa kannattelevia vasoja täytteenä. Nämä asiat viittaavat maanvaraiseen alapohjarakenteeseen, jossa lattia asennetaan suoraan maan päälle, jolloin lattian kannattajia ei tarvita. Vesikattoa kantaa riippuansas kattotuolirakenne, joka siirtää painon hirsiseinän ulkopuolella oleville tukipilareille. Vesikatoksi suunniteltiin peltiä.

Julkisivut

Piirustuksissa rakennus on vaakalaudoitettu lukuunottamatta pysty-laudoitettua päätykolmiota ja friisikenttää. Julkisivu on jaettu kahdeksaan kenttään, joista reunimmaisista ovat muita kapeampia. Kenttiä rajaavat seinän korkuiset tukipilarit, kontreforit, jotka seisovat seinästä poikittain tulevien piirujen päällä. Keskimmäisiin kenttiin sijoittuvat julkisivun kuusi ikkunaa, mikä antaa rakennukselle voimakkaan symmetrian tunnun. Suuret ikkunat ovat leveyttään korkeampia. Niissä on kaksi kolmiruutuista pokia, joiden ylin ruutu päättyy katkaistuun kolmioon. Pokien väliin muodostuu y- muoto. Ikkunaa kehystää korvakkeellinen vuorilauta. Sivujen pystysuorat vuorilautojen alapäättävät ikään kuin ”tippuvat” vaakasuuntaisen tippalistan alapuolelle.

Päädyn julkisivussa huomio keskittyy päätykolmion kiilanmuotoiseen ikkunaan. Se on kuistin levyinen ja siinä on viisi erimuotoista ikkunaruuua. Ikkunassa on ikään kuin kaksi kaksiruutuista kiilakärkistä pokia, joiden yläosan väliin jää vinoruutuinen ikkunaruuu. Ikkunaa kehystää korvakkeellinen vuorilautakehys. Päätykolmio on pysty-laudoitettu ja se on jaettu vertikaalisti kolmeen kenttään. Jakoa on korostettu toistamalla kattomuotoa reunalaudoituksella. Uloimpia kenttiä kehystävät niin ikään reunalaudoitukset sekä pystypilarista viistoutuva vino tuki, jolloin ulompiin kenttiin muodostuu toistuva kolmioaihe.

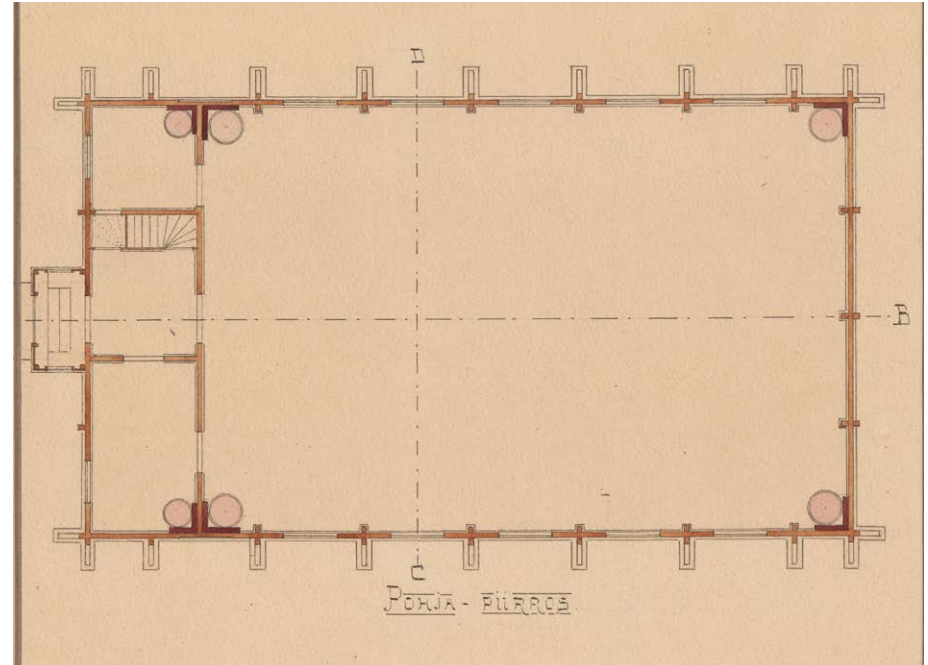
Granstedtin suunnitelmassa oli lainauksia sekä Nylanderin että Kiseleffin aiemmista suunnitelmista. Piirustus JYM:ssa.

Julkisivu- ja leikkauskuvia tarkastellessa huomio kiinnittyy katosta nouseviin savupiippuihin. Julkisivun oikealla reunalla oleva piippu on lähellä räystästä, joka osoittaa tulisijan sijaitsevan talon ulkonurkassa. Myös vasemmalla oleva tulisija sijaitsee piipun osoittamassa paikassa lähellä ulkoseinää. Piipunippuun kuuluu tulisijat voimistelusalissa ja eteishuoneessa. Tulisijat sijaitsevat reunimmaisien ikkunoiden kohdalla, jossa pohjakuvaa verratessa ei ole ikkuna-aukkoa.

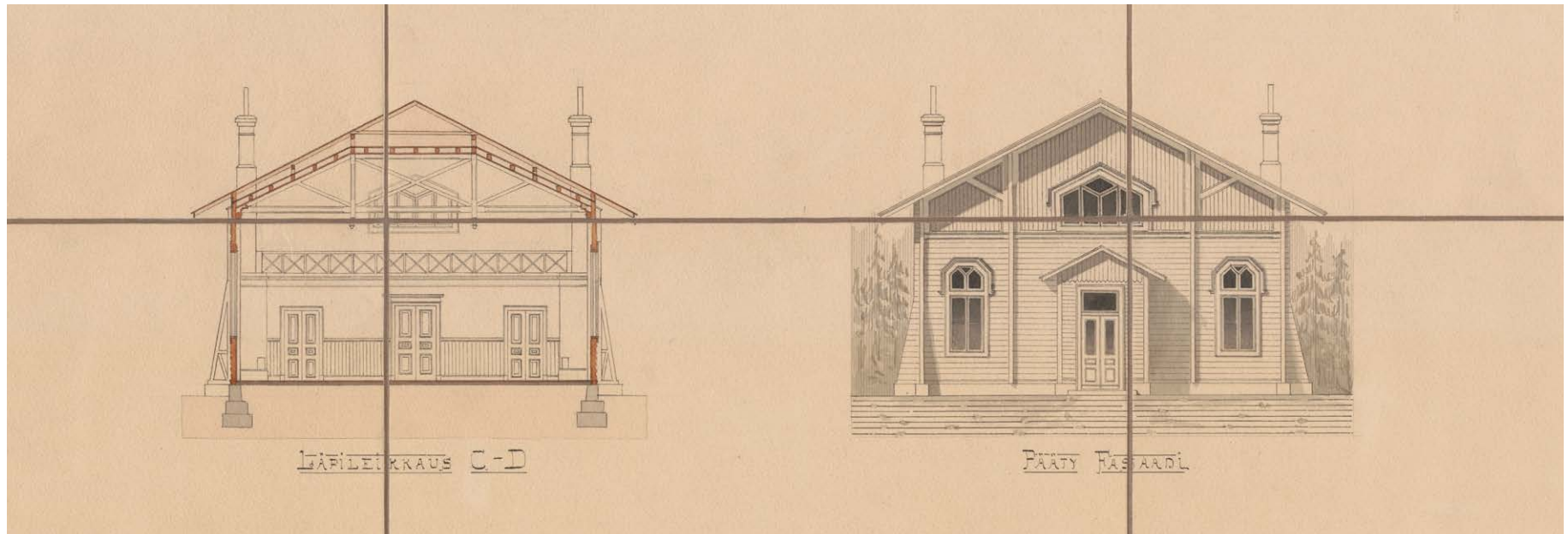
Sisäänkäynti ja sisätilat

Sisäänkäynti on siis koillisessa ja kuisti, joka on vain vähän kuusipeilistä pariovea leveämpi sijoittuu keskelle päätyä. Kuistin kuusipeilisen parioven yläpuolella on oven levyinen ikkuna. Oven ympärillä on suorat yksinkertaiset vuorilaudat. Oven molemmin puolin sijoittuvat ikkunat, jotka ovat julkisivu-ikkunoiden kaltaiset.

Kuistilta käydään sisään eteistilaan, jonka vasemmalla puolella on kaksi ovea. Oikealta on käynti parvelle ja ullakolle. Molemmilta puolilta eteistä pääsee toisen huonetilan läpi voimistelusaliiin. Voimistelusalii on suuri yhtenäinen tila, jossa on neljä pyöreää uunia nurkissa.

Voimistelusalirakennus valmistui lähes tarkalleen piirustusten kaltaiseksi. Piirustukset KA, RaKH II, kopiot JYM:ssa

3.2 Voimistelusalirakennus valmistuu

Voimistelusalirakennus toteutui vihdoin vuonna 1895 Ernst Theodor Granstedtin suunnitelmien pohjalta. Rakennus sijoittuu samaan paikkaan aikaisempien suunnitelmien mukaisesti. Muodoltaan ja kooltaan se noudattaa suunnitelmaa. Rakennuksen mitat ovat noin 22m x 12 m ilman kuistia. Sisäänkäynti on rakennuksen koillispäädystä.

Rakenne

Rakennus on pitkänurkkainen ja pelkkahirrestä salvottu. Sen perustana on lohkokivinen harmaakiviharkoista (kiillakivi) muurattu umpinainen kivijalka ja maanvarainen lattiarakenne. Seminaarin muissakin rakennuksissa on maanvarainen alapohjarakenne, joka pajaa ja voimistelusalirakennusta lukuunottamatta on tuulettuva. Maanvarainen lattiarakenne on melko poikkeuksellinen näin korkeassa kivijalassa ja suuressa rakennuksessa. Laajennuksen kustannuslaskelman mukaan perustuskivet kaivettiin luonnon omaan sorakerrokseen asti, jonka jälkeen alusta täytettiin soralla. Soratäytteen päälle tehtiin asfalttikerros, jonka päällä tuli eristeet ja lattialankut.¹ Hirsien välissä eristeenä käytettiin tappuraa (pellavan ja hampun seos) ja sammalta. Aluskatteena oli vaakalaudoitus ja sen päällä vesikattona tervattu ja hiekoitettu asfalttihuopa.

¹ Piirros 3-301 1980, SYK. Kustannuslasku voimistelusalirakennuksen lisä- ja muunnosrakennusta varten 1908. JYM kopio kansallisarkistosta.

Voimistelusalin kivijalasta tuli aukoton, toisin kuin lähes kaikista muista seminaarin rakennuksista. Kuva JYM:ssa.

Kattorakenne

Kattorakenteena on riippuansas kattotuoli. Rakennus on 12 m leveä. Yleensä rakennuksen jänneväli jaetaan väliseinillä pienempiin osiin. Tässä tapauksessa, kun sali toimii liikuntahallina, suurena vapaana tilana, ei voida käyttää pystytukirakenteita jänneväliä pienentämään. Tästä syystä kattorakenteena on käytetty riippuansasta, jossa on kaksi välikannatinpistettä. Riippuansasrakenteen vuoksi on mahdollista tehdä avoin iso tila 12 metrin jännevälimillä. Tätä tekniikkaa käytetään yleisesti siltarakentamisessa ja hallirakennuksissa, joissa jänneväli on 6-20 metriä.¹

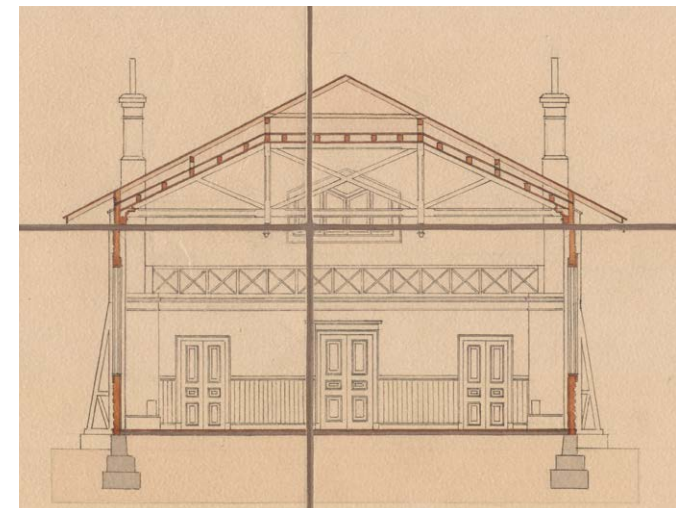
Kattotuolit massiivisuudessaan antavat salille oman leimansa. Kantavan rakennusosan lisäksi ne ovat merkittävä esteettinen elementti salissa. Viisteveistetyt parrut liitokseen ja tippakoristeineen luovat viimeistellyn ilmeen kattotuoleille.

Kahden pylvään välinen haltijahirsi (=sideparru, -hirsi) sekä sitä molemmista pylväistä tukevat vinotuet muodostavat yhteisesti ansaan. Ponsiansassa alapuoliset vinotuet jäykistävät palkin. Riippuansassa yläpuoliset vinotuet ja riipputangot jäykistävät palkin.

Pystyhirren eli pilasterin täytyy olla vahvasti kiinnitetty sidehirteen, ettei se sivutyönön vaikutuksesta irtaannu liitoksestaan. Välikannatuspisteeseen vaikuttava kuormituksen paino siirtyy vinotukien kautta vinosti tukipisteisiin, jotka ovat sidehirren päiden alapuolella ja aiheuttavat siten niissä sivusysäystä. Tätä tukea on lisätty pilastereiden yli kulkevalla vaakahirrellä, joka tasaa sivuttaista kuormitusta. Sidehirren päät lepäävät sisäpuolisten pilastereiden yli kulkevan sivusuuntaisen parrun päällä.

Jos vinotuet on tuettu pylvääseen, täytyy vastakkaisella puolella pylvästä olla samanlainen vinotuki, jonka vuoksi ulkopuolista pilasteria tukee vinorakenne. Kyseistä tukipilarirakennetta kutsutaan rakennustaiteellisessa kontekstissa kontreforiksi.

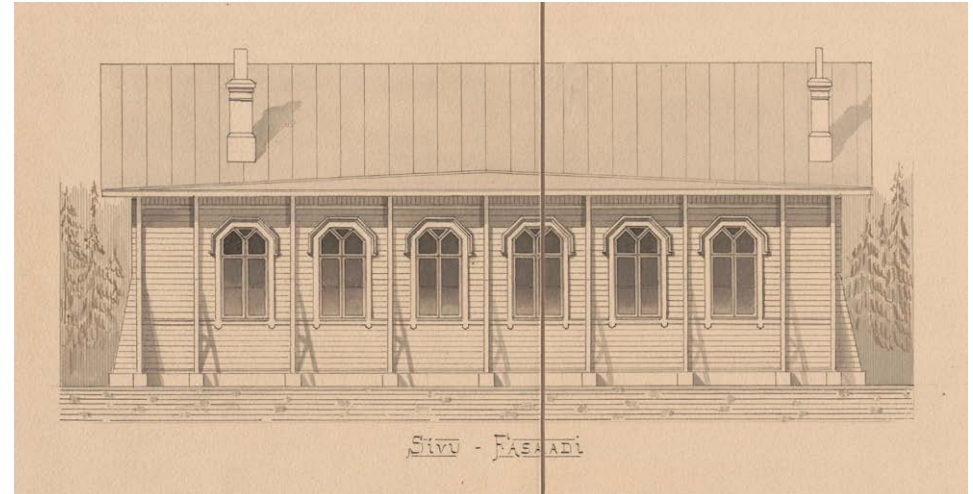
¹ 2 Keinänen 2006, 34-36.

Julkisivut

Julkisivut toteutuivat suunnitelman mukaisesti muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Suunnitelmasta poiketen ulkoseinät olivat punamullatut ja hirsipintaiset. Rakennuksen ulkoseinät laudoitettiin vasta vuonna 1911. Suunnitelman kuuden ikkunan sijasta toteutettiin viisi ikkunaa. Pohjoisen suuntaan osoittavan julkisivun viimeiset kentät jätettiin aukottomiksi. Suunnitelmassakin viimeisien kenttien kohdille ajateltiin tulisijoja, joten suunnitelman ikkunat ovat voineet olla myös valeikkunoita.

Sisäänkäynti ja sisätilat

Nykyinen laajennuksenaikainen kuisti muistuttaa alkuperäisen suunnitelman kuistia. Kuusipeilinen pariovi, jonka yläpuolella oleva oven levyinen ikkuna vastaa suunnitelmaa. Oven ympärillä on suorat yksinkertaiset vuorilaudat. Kuistin päätykolmion pyöreähelmaiset laudat, sisätilojen huonejako sekä kuusi pyöreää pönttöuunia toteutettiin suunnitelman mukaisesti. Seinät rakennuksen sisäpuolella ovat alkujaan olleet paljaana, johtuen hirsien ominaisuudesta painua. Suunnitelmassa tulisijat sijoitettiin salin sekä molempien huoneiden nurkkiin.

Suunnitelmassa oli kuusi ikkunaa, joista vain viisi toteutui. Vasemman puoleisin ikkuna jäi toteutumatta. Piirustus KA, RaKH II, kopiot JYM:ssa.

3.3 Yhteenveto suunnitelmasta ja toteutuneesta rakennuksesta

Suunnitelmasta ilmenee, että rakennukselle suunniteltiin vesikatteeksi peltiä. Korjauskertomuksista taas ilmenee, että katemateriaalina käytettiin asfalttihuopaa, joka oli huomattavasti vaatimattomampi katemateriaali ja kustannussyyt ovat todennäköisesti vaikuttaneet sen valintaan.

Suunnitelmassa rakennus on laudoitettu, joten herää kysymys, miksi rakennus oli vuosikaudet laudoittamatta. Tässä tapauksessa rakennus oli hirsipinnalla jopa 16 vuotta ennen kuin se laudoitettiin. Syitä laudoittamattomalle pinnalle voidaan ajatella olevan muutamia. Paljas hirsipinta oli punamullattu ja se sopi varmasti hienosti punaisten tiilirakennusten rinnalle. Punamulta oli erittäin edullista, helppokäyttöistä ja se suojaasi rakennusta. Öljymaalattavaksi ajateltu laudoitus oli tehtävä höylätystä puusta ja oli siksi kallis toteuttaa. Taloudelliset syyt ovat todennäköinen syy laudoituksen puuttumiseen, mutta vaihtoehtona on pohdittava myös lehtori Blomstedtin vaikutusta asiaan.

Yrjö Blomstedt piti tärkeänä arkkitehtuurin vaikutusta oppilaiden kauneusasioiden kehitykseen.¹ Hänen mielestään koulut oli suunniteltava yksilöllisesti, perustuen kansalliseen ja paikalliseen traditioon. Hänen mukaansa: ”koulutalon tuli olla niin ulkoa kuin sisältä hirsipintainen pirtti paljaan puupinnan hallitessa myös huonekaluja”². Toisaalta Ryhtilä on laudoitettu ja maalattu vaaleaksi hänen tekemässään näyttelytaulussa, joka suunniteltiin Pariisin maailmannäyttelyn Suomen osastolle vuonna 1900. Näyttelytaulussa ikkunan puitteet ovat vuorilautoja tummemmat, tummanruskeaksi maalatut, mutta Blomstedt olisi voinut säilyttää punamullatun hirsipinnan punaiseksi.

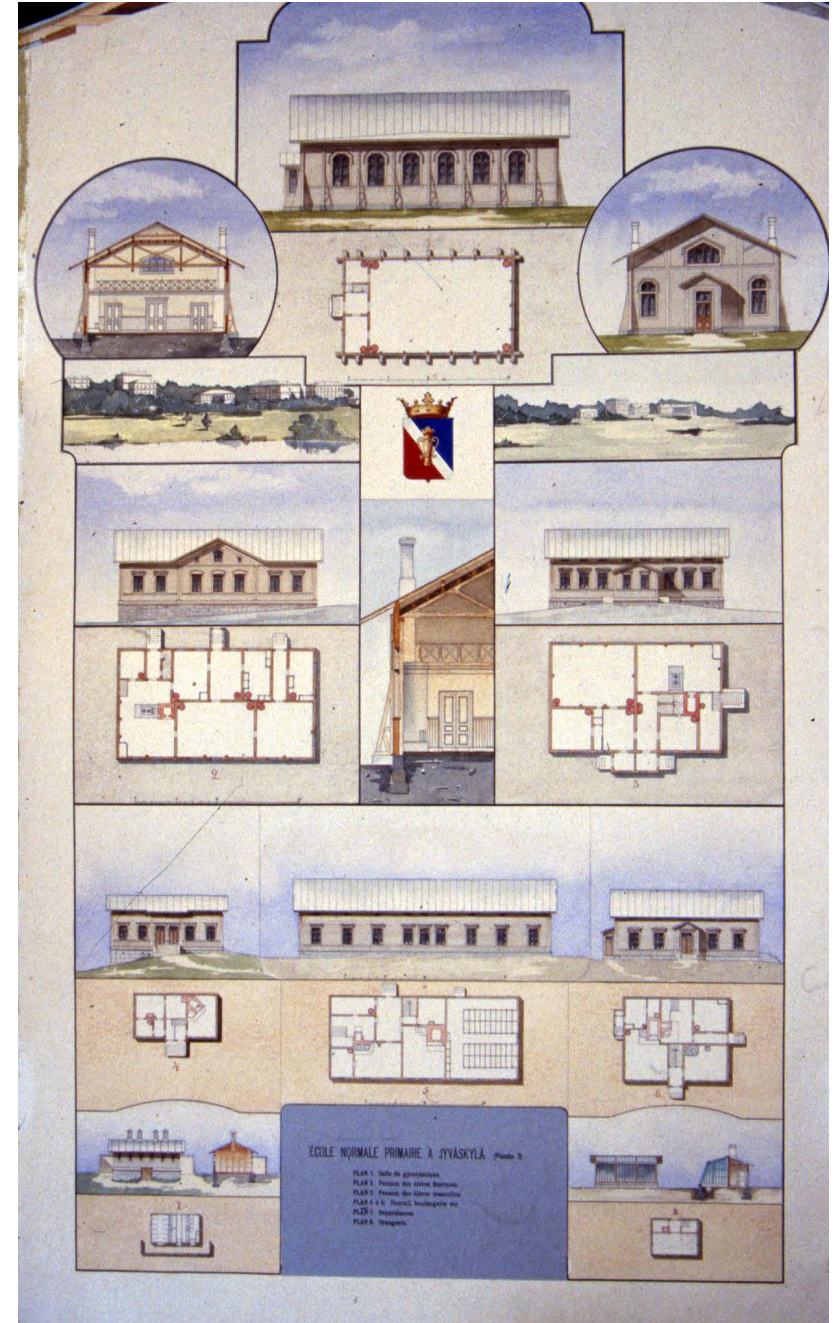
Toteutunut julkisivujen ikkunoiden määrä poikkeaa suunnitelmasta. Suunnitelmassa julkisivun kuusi ikkunaa jakautuu symmetrisesti seinien kenttiin. Julkisivuun tehtiin kuuden sijasta viisi ikkunaa. Sisäänkäynnin puoleinen viimeinen ikkuna jätettiin todennäköisesti toteuttamatta siihen sijoitettujen tulisijojen vuoksi. Ikkunanmuotoihin tai kokoon ei tehty muutoksia, mutta rakennuksen päätyyn, lähelle katon harjaa, on lisätty vinoneliöikkuna. Rakennuksen toisessa päädyssä on vain kaksi kolmionmuotoista pikkuikkunaa keskimmäisen följarin (pilasterin) molemmin puolin.

Kuistin koon ja muodon perusteella voidaan todeta, että alkuperäinen kuisti toteutui lähes suunnitelmien mukaan. Suunnitelmassa vuorilauta on suora, kun taas nykyisen ulko-oven kehyslautaa reunustaa alkuperäinen korvakeellinen kehyslauta. Suunnitelmassa on kolmi-
peilinen pariovi, jonka ylimmät peilit olivat lasia.

¹ Lilius 1982, 127.

² Lilius 1982, 127.

Mahdollisesti Yrjö Blomstedtin toteuttama näyttelytaulu Pariisin maailmannäyttelyä varten vuodelta 1900. K2363:67 JYM.

4 Voimistelusalirakennuksen muutokset

4.1 Muutos- ja korjaustyöt

Yleisten rakennusten ylihallituksen tehtävänä oli raportoida vuosittain konttorin toiminnasta ja valtion rakennuksissa suoritetuista rakennustöistä kustannusarvioineen sekä niiden todellisista menoista. Voimistelusalirakennuksessa korjaukset on suunniteltu tehtäväksi vuosittain. Korjausehdotukset tehtiin Vaasan lääninrakennuskonttorissa, joka kuului Yleisten rakennusten ylihallituksen piiriin. Ehdotukset laati Yleisten rakennusten ylihallituksen kolmas arkkitehti (ts. lääninarkkitehti) ja sen hyväksyi seminaarin edustaja (ensin seminaarin taloudenhoitaja, sittemmin johtaja). Tämän jälkeen ehdotus käsiteltiin keskushallinnossa eli Yleisten rakennusten ylihallituksessa, jossa sen hyväksyi joko ensimmäinen arkkitehti tai ylitirehtööri.

Vuonna 1905 suunnitellut koneteknilliset työt hyväksyi Yleisten rakennusten ylihallituksen koneinsinööri R. V. von Nandelstadh. Vuodesta 1909 alkaen korjausehdotusten pohjalta tehtyjen töiden tarkastus tapahtui seminaarin johtajan ja ehdotuksen tehneen lääninarkkitehdin toimesta. Vuosina 1936–1944 vuosikorjausehdotukset on edelleen tehty Vaasan lääninkonttorissa, mutta hyväksyntä on tapahtunut Rakennushallinnon Tampereen piirikonttorissa piiriarkkitehdin toimesta. Vuosikorjausehdotustapa muuttuu vuonna 1938, jolloin rakennuskohtainen esitystapa muuttuu yleisemmälle tasolle. Esimerkkinä mainittakoon vuosittaiset tulisijojen huollot, jotka on merkitty yhtenä ryppäänä: ”230 kpl eri rakennusten tulisijaa korjattava”. Ehdotuksessa on kuitenkin edelleen spesifioitua korjaukset rakennuskohtaisesti. Vuonna 1946 esitystapa on jo varsin ylimalkainen. Koko seminaarin alueen korjaukset on mainittu vain muutamalla kappaleella, esimerkiksi ovi- ja ikkunakorjaukset, vesi-, viemäri- ja sähköjohtokorjauksia jne.

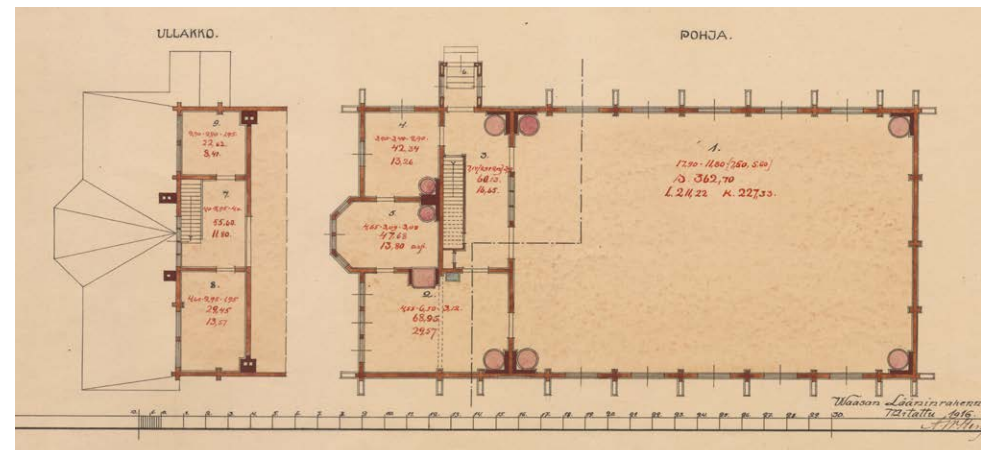
Korjaushistoria 1950-luvulta alkaen perustuu Rakennushallinnon III rakennuspiirin vuosikertomuksiin vuosilta 1950–1959 ja 1960–1971 Keski-Suomen lääninrakennustoimiston vuosikertomuksiin. Nykyinen tapa, joka vakiintui jo 1970-luvulla, on toteuttaa korjaukset kertaluonteisina korjausprojekteina ilman vuosittaisia huoltotoimenpiteitä.

Merkittävimmät korjaukset ovat vuosilta 1908 ja 1981. Vuosisadan alussa toteutettiin rakennuksen laajennus ja vuonna 1981 peruskorjaus. Muita suurempia korjaustyöitä on tehty 1930-luvulla, 1940-luvun lopulla sekä vuosina 1966–1967. 1930-luvulla Ryhtilään on tehty muun muassa runkokorjauksia ja rakennettu wc-tilat sisälle. 1940-luvun lopun merkittävistä korjaustyöistä ei ole löytynyt tarkempia dokumentteja. Vuonna 1966–1967 toteutettiin runko- ja koneteknilliset muutostyöt. Ilmeisesti 1930–60-lukujen korjaukset toteutettiin normaalien vuosikorjausten yhteydessä, kun taas laajennustyö vuonna 1908 ja peruskorjaus vuodelta 1981 olivat

laajoja kertaluonteisia korjausprojekteja. Vuonna 1973 voimistelusalali muutettiin harjoituskoulun ruokalaksi, jolloin salin taaimmaisten ikkunoiden tilalle tehtiin ovi-aukot portaikkoineen.

Laajennus 1908

Vaasan lääninarkkitehdin Alfred Wilhelm Stenforsin vuonna 1908 suunnittelema laajennus voimistelusalirakennukseen toteutettiin Vaasan lääninrakennustoimiston toimesta ja sen toteutti urakkatyönä rakennusmestari Otto J. Palovuori. ¹ Laajennus tehtiin rakennuksen koillispuolelle, johon sijoitettiin suihkutila, pukuhuone ja opettajanhuone. Laajennuspiirroksessa opettajanhuoneen tilalle on merkitty lääkärihuone. Tämä juontaa juurensa siitä, että laajennuksen aikaan voimistelun opettajana toimi Kaarle Rikala, joka oli lääketieteen kandidaatti ja hoiti lääkärin tehtäviä seminaarissa. ² Myöhemmät seminaarin lääkärit eivät toimineet voimistelusalirakennuksen tiloissa eivätkä toimineet voimistelunopettajina.

Toteutunut laajennus. Stenforsin mittapiirros vuodelta 1916, joka tehtiin koneteknillisiä töitä varten. Piirros KA, RaKH II.

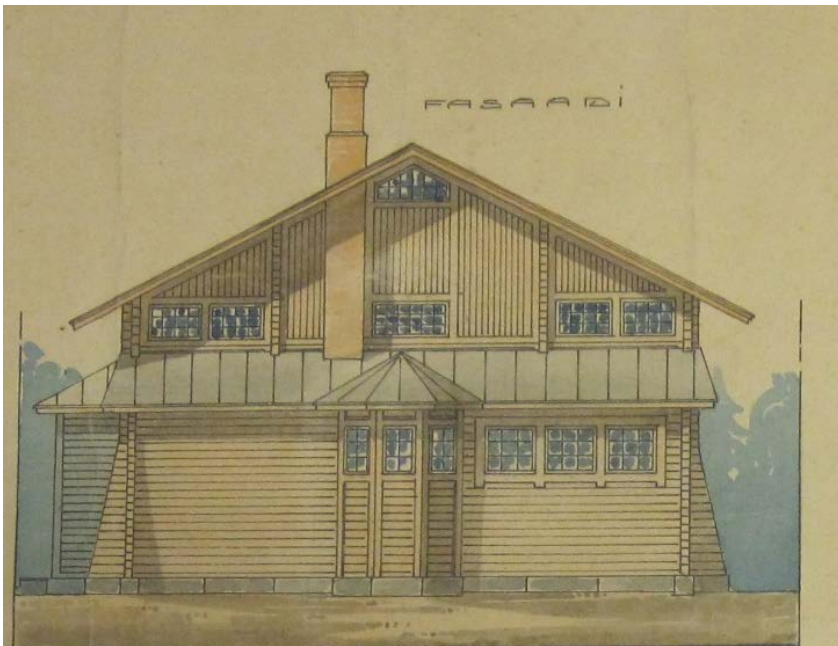
¹ Urakkasopimus 1908, KARah I, KA

² Halila 1963, 291.

Laajennus salvottiin kuivista honkahirsistä lohkottujen kiilakivien päälle. Entinen pukuhuoneen seinä purettiin ja puretut hirret käytettiin alapohjan niskahirsinä. Laajennuksen välikatto ja kattotuolit tehtiin uusista piirusta (5x8") ja vesikate kaletettiin asfalttihuovalla. Sisäänkäynti toteutettiin lautarakenteisena, jossa entinen ulko-ovi siirrettiin todennäköisesti välioveksi ja ulko-oveksi tehtiin kokonaan uusi ovi. Laajennuksessa käytettiin alkuperäisen kuistin lautoja sekä oven yläpuolista ikkunaa.

Laajennuksessa eteisen päätyyn lisättiin opettajanhuone, ryöppyhuone ja pukuhuone. Sisäänkäynti siirrettiin toiselle pitkälle sivulle. Entinen opettajan huone oli nyt eteinen. Portaikko siirrettiin eteishuoneen sivuun suoraksi portaikoksi. Eteisestä oli käynti opettajan huoneeseen ja eteisen perällä oli pukuhuone, joka nyt laajentui myös sivusuuntaan. Pukuhuoneen ja opettajan huoneen väliin jäi ryöppyhuone, joka julkisivussa työntyy ulos erkkerinä. Ryöppyhuoneen ja opettajan huoneen vastakkaisille seinille molempiin huoneisiin muurattiin tuolloin pönttöuunit. Stenforsin suunnitelmassa ryöppyhuone on toteutunutta kapeampi ja peltiuunin tilalla on kaakeliuuni. Laajennos ei koskenut salia ja se pysyi ennallaan oviaukkoja myöten. Suunnitelman pohjakuvassa ryöppyhuonetta on jo suurennettu nykyisiin mittoihin.

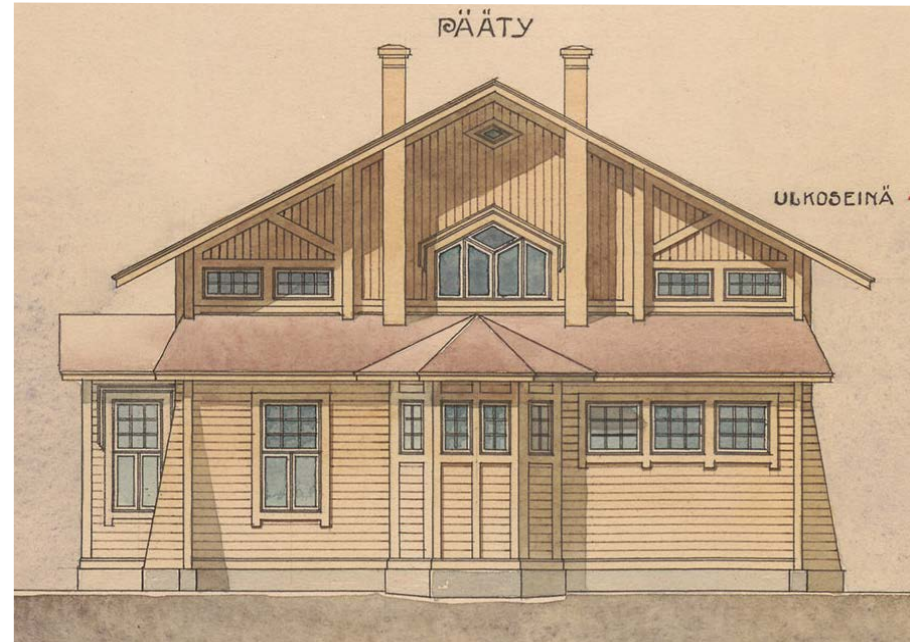
Stenforsin suunnitelma voimistelusalirakennuksen laajennusta varten. Piirros on vuodelta 1907. Piirros JYM.

Stenforsin mittapiirroksessa vuodelta 1916 (koneteknillisiä töitä varten tehty) näkyy muitakin eroja suunnitellun ja toteutuneen välillä. Suunnitelmassa ikkuna-aukkoja on päädyssä ainoastaan pukuhuoneessa ja ullakolla sekä lähellä harjaa. Toteutuneessa päädyssä ikkunoita on opettajan huoneessa molemmilla ulkoseinillä. Ne ovat kolmiosaisia ja t-karmillisia, jossa yläosan vaakasuuntainen ikkuna on jaettu pieniin ruutuihin, kun taas alaosan lasit ovat yhtenäiset. Tämä oli tyypillinen vuosisadan vaihteen ikkunatyyppe. Suunnitelmassa ja vuoden 1916 piirustuksessa ullakkopäädyn keskiosassa on suorakaiteenmuotoinen pieniruutuinen ikkuna, joka on Granstedtin suunnitelman mukainen.

Ryöppyhuoneessa käytettiin muista tiloista purettuja lattialankkuja ja niihin tehtiin asfalttikäsittely. Muun muassa opettajanhuoneen (nykyisin eteisen sisäänkäyntiosa) lattialankut siirrettiin ryöppyhuoneen lattialle. Pukuhuoneen vanhat kattolaudat asennettiin ryöppyhuoneeseen. Opettajan huoneeseen ja pukuhuoneeseen tehtiin uudet pontatut lattialankut (12,5x5cm) ja katto vuorattiin kuusilautoilla (10x2cm), jotka vernissattiin. Kaikkiin seiniin asennettiin puolipaneelit lukuun ottamatta ryöppyhuonetta, jossa seinät laudoitettiin. Pukuhuoneeseen tehtiin kolmiosainen ikkuna, joka öljymaalattiin.

Toteutunut laajennus. Stenforsin mittapiirros vuodelta 1916, joka tehtiin koneteknillisiä töitä varten. Piirros KA, RaKH II.

Korjaukset 1920–1930-luvuilla

Vaasan piirinarkkitehti Stenfors piirsi vuonna 1916 voimistelusalirakennuksesta mittapiirroksen tulevia koneteknillisiä korjauksia ajatellen. Vuonna 1920 ryöppyhuoneeseen (nykyinen pukuhuone) suunniteltiin suurempaa korjausta. Ryöppyhuoneen alapohjaa suunniteltiin korjattavaksi uudella soratäytöllä, jonka päälle tulisi betonialusta (7cm) ja asfalttilattia. Huoneen seinän alaosiin suunniteltiin hirsien vaihtoa ja sisäseiniin uutta paneelia. Samaan aikaan lika- ja vesijohdot suunniteltiin korjattavaksi.

Suunnitelma uusittiin seuraavan vuoden korjausehdotuksessa, joka on allekirjoitettu tarkastetuksi ja suoritetuksi. Korjaustöiden toteutuminen on silti kyseenalaista, sillä jo vuoden 1924 korjausehdotuksessa mainitaan pukuhuoneen lattian lahonneen suihkuhuoneen edestä, jonka vuoksi tulisi varautua lattian perinpohjaiseen korjaukseen. Alapohjaa ei korjattu, vaan sen toteuttaminen siirtyi vuoteen 1932. Tarkastelussa joudutaan arvailujen varaan, sillä 1926–1927 vuosikertomuksessa kerrotaan miesosastolla tehdyistä tavallista perusteellisemmista korjauksista, joskaan siinä ei spesifioida rakennuksia tai korjauksia. Vuosikorjausehdotus puuttuu vuodelta 1926.

Vuonna 1932 tehdyt korjaukset keskittyivät lähinnä laajennusosaan, mutta olivat rakenteellisesti melko mittavia. Korjaustöiden kustannusarvion mukaan suihku- ja pesuhuoneiden lattiarakenteet purettiin ja rakennettiin uudelleen. Myös ryöppyhuoneen lattiarakennetta muutettiin. Soratäytteen päälle valettiin sementtilaatta, jonka päälle tehtiin asfalttilattia. Asfaltti pitää sisällään kreosolttia. Pukuhuoneen (nykyisin pesuhuone) lattian jalustaan tehtiin tuuletusaukot, seinä eristettiin semptaliinihuovalla (asfalttihuopa) ja panelointi uusittiin. Samana vuonna Jyväskylän kaupungin sähkövaloverkosto muutettiin tasavirrasta vaihtovirtaan, joka aiheutti muutostöitä seminaarin sähköjohdoissa. Esimerkiksi maakaapelijohdot vedettiin rakennusten välille. Oletettavasti myös Ryhtilään tehtiin tuolloin maakaapelivedot. Ennen kuin wc-tilat tehtiin Ryhtilään 1930-luvulla, käytettiin ulkokäymälä Lorvilaa.¹

Seminaarin opiskelijoita ryöppyhuoneessa 1930-luvulla otetussa kuvassa. Oven vasemmalla puolella on ulokkeen viistoseinä, jossa ei ole ikkunaa. Piirroksessa vuodelta 1916, kuva oikealla (KA, RaKH II), on nähtävissä, että viistoseinässä on ollut ikkuna. Tämän perusteella voidaan todeta, että 1930-luvulla tehdyssä korjauksessa ulokkeen muoto on vielä ennallaan, mutta ikkuna on poistettu. K1554:43 JYM.

Arvo Vartia oppilaineen. Kuva otettu ennen vuotta 1924, jolloin salin repaleiset tapetit korjattiin. SYK.

Kuva on 1930-luvulta. Seinäpinta on vuorilautoja tummempaa. Myös alaosan paneeli on maalattu 1920-luvun asua tummemmaksi. K1607:34 JYM.

¹ Jyskyjen haastattelu 21.5.1980. Suunnittelukokouspöytäkirja nro 3, 26.5.1980. JYA.

Korjaukset 1940-luvulla

Ryhtilä oli Puolustusministeriön käytössä vuosina 1939-1945. Arviolaskussa vahingoista, joita sotilasmajoitus aiheutti, mainitaan Ryhtilän osalta vain muutamia korjauksia, muun muassa asfalttilattian korjaustarve. Peruskorjauksen suunnittelua varten tehdyssä Jyskyjen haastattelussa mainitaan, että salin katto laskettiin alas ja kattokoristeet poistettiin vuosien 1946-1947 korjauksissa. Korjauksen toteuttajaksi mainitaan Väinö Länsisalmi.¹ Korjaus sinällään ei ole iso, mutta sen vaikutus sisätilaan on huomattava ja koko salin luonne muuttui madaltuneen katon myötä. Salin alas lasketun katon paneeli, jota siirrettiin peruskorjauksen yhteydessä nykyiseen pesutilaan, on varsin yleisesti 1940-luvulla käytettyä helmiponttipaneelia. Tämän valossa on oletettavaa, että katto laskettiin alas 1940-luvun korjauksissa.

Vasemmalla on kuvattu pukuhuone (nykyinen pesuhuone) ennen 1981 peruskorjausta. SYK. Pukuhuone toimi myöhemmin myös varastotilana ja 1970-luvulla tilaa ei käytetty lainkaan. Kuvassa näkyvä paneeli ja maalaukset voivat siis hyvinkin olla peräisin 1940-luvulta tai jopa 1930-luvulta. Oikealla on kuvattu huone nykytilassaan vuonna 2013.

Alas laskettu katto toteutettiin mahdollisesti 1940-luvun korjauksissa. Vanhoja valokuvia tarkasteltaessa voidaan kuitenkin todeta, että katto oli laskettu alas viimeistään vuonna 1966, jolloin kuva oikealla on otettu (K1872:395 JYM). Vasemmanpuoleisessa kuva on otettu vuonna 1936-1938 ja siinä on vanha kattorakenne. Kuva K1607:35 JYM.

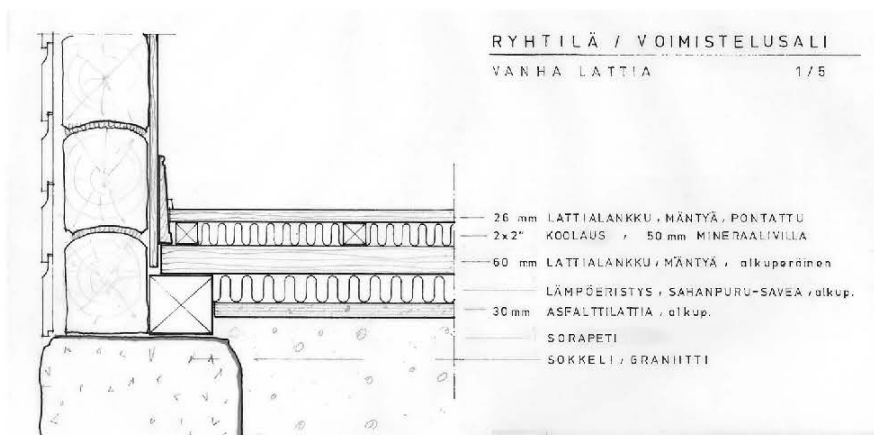

¹ Jyskyjen haastattelu 21.5.1980, suunnittelukokouspöytäkirja nro 3, 26.5.1980. JYA.

Korjaukset 1960-luvulla

Ryhtilä kunnostettiin voimistelun opetuksen käyttöön vuonna 1966. Jyväskylän yliopiston voimistelun lehtorina toiminut Esa Santala kertoo vuonna 2011 tehdyssä haastattelussa kokemuksia Ryhtilä-rakennuksen käytöstä vuodesta 1963 alkaen ennen tiedekunnan oman rakennuksen valmistumista vuonna 1971. Santala kertoo Ryhtilän olleen hyvin kylmä ja epäkäytännöllinen. Ryhtilästä puuttui tuolloin puku- ja suihkuhuonetilat ja hänen opiskelijansa vaihtoivat vaatteensa D-rakennuksissa (nykyisin U-rakennukset), josta he juoksivat sitten Ryhtilään. Korjausten jälkeen Santala muistelee lämmityslaitteiden olleen hyviä ja että suihkukin sinne tehtiin.¹

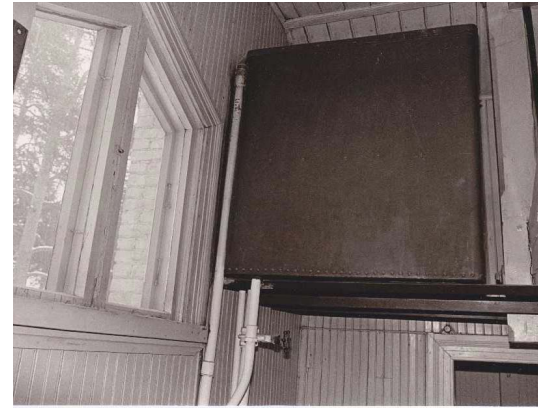
Salin vanha lattia jäi paikoilleen, mutta sen päälle asennettiin kokonaan uusi lautalattia mineraalivillaeristeinen.² Kaikki seinäpinnat paikattiin ja maalattiin. 1966 rakennus muutettiin keskuslämmitteiseksi ja sinne rakennettiin uudet wc- ja suihkutilat. Suihkuutila muutettiin ulokkeesta nykyisen välinevaraston kohdalle. Lahonnutta ulkoseinää uusittiin ja oletettavasti tämän korjauksen yhteydessä ulokkeen muoto muutettiin suorakulmaiseksi ja rankarakenteiseksi. On mahdollista, että uloke korjattiin jo 1940-1950-luvuilla, mutta mainintaa ei löytynyt korjauskertomuksista. Sen sijaan valokuvista on todettavissa, että ainakin 1930-luvun puolivälissä otetussa kuvassa muoto oli vielä kulmikas. Katso kuva K1554:43 sivulla 27.

Leikkauspiirroksessa näkyy lattiarakenne 1960-luvulta. Piirroksen on tehnyt Hartwig Reuter ennen peruskorjausta vuonna 1980. SYK.

1 Esa Santalan haastattelu 25.8.2011, N4224:6, JYM.

2 Piirros 3-301. Vanha lattia/leikkaus. SYK.

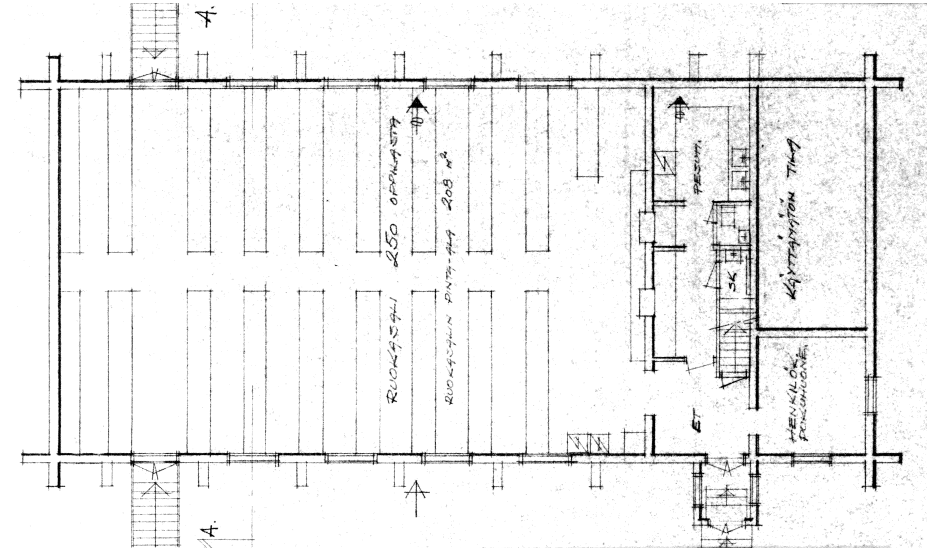
1960-luvun korjaustöissä talotekniikka uusittiin Ryhtilässä. Vanha vesisäiliö jätettiin yläkerran seinään putkistoineen. Säiliö purettiin vasta vuoden 1981 peruskorjauksessa. SYK.

Vuonna 1967 nykyisen välinevaraston paikalla oli suihkuutila. K1574:18 JYM.

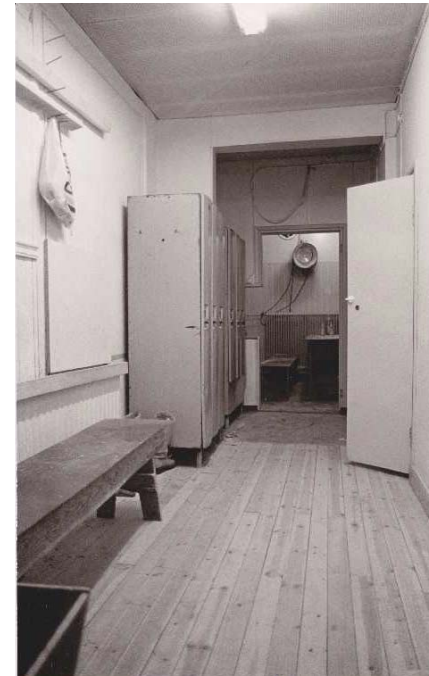
Korjaukset 1970-luvulla

Vuonna 1973 Ryhtilä otettiin käyttöön harjoituskoulun oppilasruokalana. Ryhtilään suunniteltiin rakennettavaksi entisen suihkutilan paikalle keittiö ja rakennuksen sivuille uudet sisäänkäynnit. Sisäänkäynnit toteutettiin, mutta muutoin Ryhtilä pysyi entisellään. Harjoituskoulun jakeluruokala toimi Ryhtilässä vuosina 1973–77.

Keski-Suomen ja Vaasan piirirakennustoimiston suunnitelmapiirros Ryhtilän muutostöistä. Keittiösuunnitelmaa ei toteutettu ilmeisesti, koska ruokalasta tuli jakeluruokala. JRV.

Kuvassa alhaalla on harjoituskoulun oppilaita ruokailemassa Ryhtilässä 1970-luvun puolivälissä. K2160:561 JYM.

Eteinen toimi pukeutumistilana ja se kunnostettiin 1960-luvun korjauksissa. Kuvassa tila ennen 1981 peruskorjausta (K1574:17 JYM) ja eteinen nykyään.

Peruskorjaus 1981

Rakennushallitus siirsi peruskorjaushankkeen suunnittelun ja toteutuksen Keski-Suomen piirirakennustoimistolle.¹ Sen lähtökohtana oli peruskorjata ja osin entistää rakennus sisäliikunnan käyttöön pienlajien harjoitustilaksi.² Korjauksen tarpeita määritteli peseytymistilojen ja tekniikan nykyaikaistaminen. Sali palautettiin alkuperäiseen asuunsa avaamalla alas laskettu katto sekä poistamalla 1960-luvulla tehty lattia ja kunnostamalla sen alla olleet alkuperäiset lattialankut. Huonetilojen järjestystä muutettiin nykyajan tarpeita vastaamaan. Eteiseen sijoitettiin naulakot ja sen perälle rakennettiin wc-tilat. Entisestä ryöppyhuoneesta tehtiin pukuhuone ja aikaisemmin pukutilana ja varastona toiminut huone muutettiin pesuhuoneeksi. Yläkerran toinen huone muutettiin niin ikään pesuhuoneeksi ja toinen ilmastointi- ja konehuoneeksi. Julkisivu maalattiin ruskean eri sävyin ja katto tehtiin kokonaan uudelleen konesaumatusista pellistä.

Rakennuksen runkoa jouduttiin paikoitellen uusimaan ja osin työt on toteutettu restauroivoin toimenpitein. Runkoa muun muassa kengitettiin ja osin korjauksia tehtiin rankarakenteisena. Julkisivusta saliin vuonna 1973 rakennetut oviaukot suljettiin ja rakennettiin seinä sekä ikkunat uudelleen. Laajennusosan päätyseinän rakenteen toteutus on epäselvä. Työmaapäiväkirjassa (1981) kerrotaan, että seinä on korjattu hirsityönä, kun taas työselityksessä se kuvataan rankarakenteisena. Päätyseinän uloketta on ollut osittain rankarakenteinen jo ennen peruskorjausta ja vuosien mittaan sitä on korjattu usein. Ulokkeen muoto poikkesi alkuperäisestä ja nykyisestä. Työmaapäiväkirjassa mainitaan, että päädyn yläkerran toisen huoneen ulkoseinä oli myös korjattu lautarunkorakenteiseksi. Tulkinta tästä on se, että ulokeosa on toteutettu selityksen mukaisesti rankarakenteisena, ja osa päädyn suorista hirsiseinistä on paikattu hirsillä. Rakennuksen toisessa päässä vaurioituneen hirsirungon korjaukset toteutettiin hirsitöinä, kuten selityksessä ja päiväkirjassa mainitaan.

Korjauksissa on käytetty ajalle ominaisia materiaaleja kuten mineraalivillaa, lastu- ja kipsilevyä sekä muovipohjaisia alkydi- ja lateksi-maaleja. Kosteissa tiloissa on käytetty asbestia sisältävää muovimattoa ja ulkona räystäslautoissa painekyllästettyä puuta.³ Korjaustöissä pyrittiin välttämään tarpeetonta purkamista ja vanhoja rakennusosia käytettiin uudelleen. Muun muassa vanhoista lattialankuista tehtiin porrasaskelmat ja salin puretun katon paneeleita käytettiin uudelleen. Myös vanhojen ikkunalasien säilymistä korostettiin. Salin vanhat seinäpinnoitteet jätettiin kipsilevyjen alle. Pintojen fragmentit ovat esillä salin luoteisseinän etuosassa.

Ryhtilän peruskorjaus käynnissä vuonna 1981. K1574:43 JYM.

1 Suunnittelukokouspöytäkirja nro 1, 26.3.1980. SYK.

2 Ryhtilän perustamis- ja esisuunnitelma. 22.10.1979, SYK.

3 Ryhtilä rakennusselitys 1981. JYM. www.asbrak.fi, 25.2.2013.

4.2 Rakenneosakohtaiset muutokset 1897–2013

Tulisijat

Vuosittaisiin korjauksiin kuului lähinnä tulisijojen kunnossapito: *nuohous, puhdistus, tulipesän laastitus, luodataan ja perataan jne.* Valmistumisen jälkeisenä vuonna, neljä tulisijaa kunnostettiin tavanmukaisesti. Vuosien 1897-1908 korjausten kustannusarvioissa tulisijoja on ollut kuusi.

Vuonna 1913 mainitaan yksi tulisija rikki palaneeksi ja vain seitsemän kunnostettavaksi tavanmukaisesti. Vasta vuonna 1918 mainitaan seuraavan kerran kahdeksan tulisijaa, seuraavana vuonna jo yhdeksän. Vuonna 1927 puhutaan jälleen kahdeksasta tulisijasta.

Nykyisin tulisijoja on viisi kappaletta, salissa neljä ja eteisessä yksi uuni. Uunit eivät ole käytössä. Vuoden 1981 peruskorjauksessa purettiin pukuhuoneessa (nyk. pesuhuone) oleva kulmikas pelti-uuni sekä mahdollisesti ryöppy- ja opettajanhuoneen uunit.

Vasemmassa kuvassa on entisen pukuhuoneen kulmikas uuni, joka purettiin peruskorjauksessa ja sen tilalle rakennettiin siivouskomero. JYM. Oikealla on ryöppyhuoneen vanha kamiini, jolla lämmitettiin pöntössä ollut vesi. Se purettiin niin ikään vuoden 1981 korjauksessa. JYM

Sisäpinnat

Vuonna 1907 salin hirsipintaisiin seiiniin asennettiin pinkopahvit, jotka maalattiin. Salin ja lehterin katto- ja seinäpaneelit silotettiin ja maalattiin, osin myös asennettiin uutta seinäpaneelia. Listat asennettiin lattioihin pilastereiden ja seinän väliin muodostamaan reunusta seinäpinnoille, jotka öljymaalattiin. Myös pilasterit ja riippuvasat kunnostettiin silottamalla ja maalaamalla (osittain puuväriseksi).

Pukuhuoneen (nykyinen välinevarasto ja pesuhuone) seinä verhottiin tapetilla ilmeisesti vuonna 1918 ja seuraavana vuonna opettajan huoneelle tehtiin sama toimenpide. Vasta vuonna 1924 salin seinillä olevat repaleiset kankaalle pingotetut, öljymaalatut paperit korjattiin ja maalattiin, paikoin myös uusittiin. Seuraavan kerran salin seinän pahvituksia korjattiin vasta vuonna 1959, jolloin myös opettajan huoneeseen pingotettiin pahvit. Seinät maalattiin osittain. Eteisen ja pukuhuoneen seiiniin liimattiin Enso-kartonkia vedon vuoksi vuonna 1934, jotka maalattiin kahteen kertaan. Muut seinä- ja kattopinnat kyseisissä huoneissa öljymaalattiin niin ikään kahdesti.

*Fragmenti seinäpinna-
nasta, joka tallennet-
tiin peruskorjauksen
yhteydessä vuonna
1981. Fragmentissa
ei ole mainintaa alku-
peräisestä sijainnista.
Juuttikankaan päällä
on kolme kerrosta
maalia. SYK.*

Suurin osa alkuperäisistä puoliponttipaneeleista on edelleen käytössä salissa, eteisessä ja opettajanhuoneessa. Yläkerran parven päätyseinä on myös säilynyt. Salin kipsilevyjen takana on säilyneitä pahi- ja tapettikerroksia, joista on länsiseinälle jätetty näkyville pieni kaistale. Opettajanhuoneessa on niin ikään vanhoista seinäkerroksista fragmentti esillä.

Peruskorjauksen rakennuslutyössä vuodelta 1981 mainitaan, että salin alas lasketun katon purettua paneelia käytettiin uudelleen nykyisessä pukuhuoneessa, pesuhuoneessa ja välinevarastossa. Pesuhuoneessa on todennäköisesti tuota kyseistä paneelia helmipontteineen. Pukuhuoneen katossa on kulmista pyöristetyt paneelit, joissa näkyy selvästi konehöyläyksen jälki. Kyseisen paneelin kuivuminen on tapahtunut maalauksen jälkeen, mikä viittaa kyseisen rakennusajan uuteen materiaaliin, joten paneeli on vuodelta 1981.

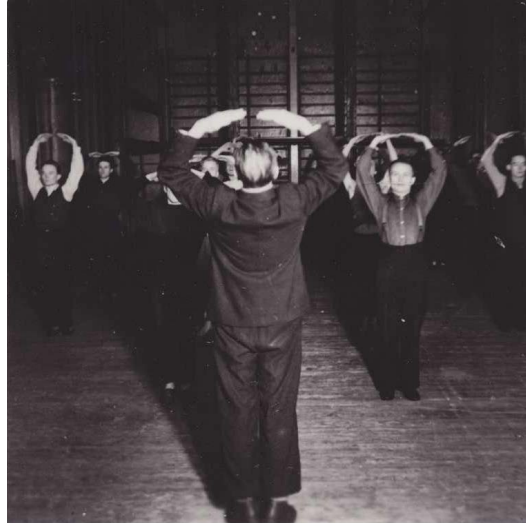
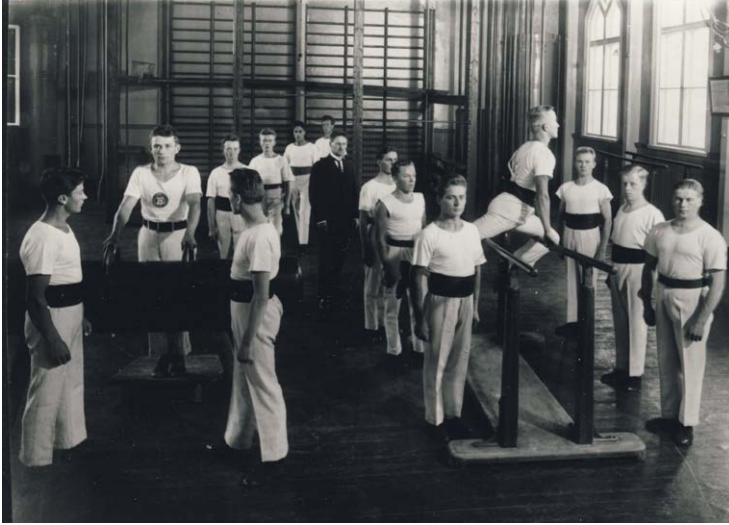
Salin keskellä on alkuperäinen karuselli köysille, jota edelleen käytetään. Salin perällä on vielä nähtävissä jäänteitä kiipeilytelinerakennelmasta.

Kuvassa salin seinällä näkyy kiipeilytelinerakennelma. Kuva on vappukahvittelusta vuodelta 1924, K3304:135 JYM.

Opettajanhuoneen tapetit olivat koristeelliset. Fragmentti SYK.

Ylärivin kuvissa on sali kuvattuna eteisestä päin. Vasemmalla on Arvo Vartia oppilaineen vuonna 1924, K1850:22 JYM. Keskellä oppilaita voimistelemassa Ryhtilässä 1940-luvun lopulla, K2041:20 JYM ja kuvassa oikealla näkyy uusittu lattia, K1872:395 JYM.

Lattiat

Rakennuksen luonteesta johtuen voidaan olettaa, että eteisen ja salin lattioiden vuosittaiset korjauskehotukset ovat suurilta osin myös toteutuneet. Käsittelytavat ovat sitä vastoin muuttuneet. Vuosikorjausten mukaan vuosina 1897-1901 lattioiden käsittely tehtiin kuumalla terva-pellavaöljyseoksella. Oletettavasti kyseinen käsittely oli alkuperäinen, ja tehtiin vastavalmistuneille lattiapinnoille. Vuodesta 1906 alkaen lattiat käsiteltiin väriseosvernissalla kahteen kertaan ja sen vuosittainen huoltotyö alkaa vuodesta 1909, jolloin lattiaa paikattiin kuluneista kohdista, öljymaalattiin ja sen jälkeen käsiteltiin lakalla tai vernissalla. Tämä käsittely on oletettavasti toteutunut joka toinen tai kolmas vuosi 1930-luvulle saakka, jonka jälkeen huoltotoimenpidevälit selvästi pitenevät.

Vuoden 1966 korjauksessa salin vanhan lattian päälle asennettiin uusi puulattia eristyksineen. Lisätty lattiarakenne purettiin 1981 peruskorjauksessa ja sen alla olleet alkuperäiset lattialankut kunnostettiin. Eteisen ponttilautalattia on vanhaa, mahdollisesti jopa laajennuksen ajalta. Muissa tiloissa parvea lukuun ottamatta ei alkuperäistä lattiaa ole säilynyt ja niissä olevat lattiapäällysteet ovat 1980-luvulta.¹

Salin lattialistoitusta. Pilasterin etuseinämässä on uudelleen tehty lista. Vanhoissa listoissa on nähtävissä useita maalikerroksia pintamaalin alla. 2013.

Parven lattia on säilynyt alkuperäisenä. 2013.

¹ Ryhtilä rakennusselitys 1981, SYK.

Ovet

Ovia on korjattu usein tarpeen mukaan. Vuonna 1899 mainitaan ulko-oven ulomman oven ikkunaruuudun hajonneen, ikkuna korjattiin ja koko ovi maalattiin öljymaalilla. Samana vuonna eteisen ovi (tamburdörr) niin ikään korjattiin ja maalattiin öljymaalilla. Nykyinen eteisen oottrauksin koristeltu pariovi on todennäköisesti alkuperäinen ulko-ovi, joka laajennuksen aikana vuonna 1908 siirrettiin nykyiselle paikalleen. Laajennoksessa ulko-ovi tehtiin kokonaan uudelleen ¹.

Ulko-oven perinpohjainen korjaus mainitaan myös vuonna 1916, jolloin se kahteen kertaan maalattiin ja sen jälkeen lakeerattiin. Tämän jälkeen mainitaan ovien korjaus ilman spesifiointia vuosina 1932, 1937, 1955-1956, 1959 ja 1966. Sisäovia on niin ikään kunnostettu samoina vuosina ja lisäksi vuosina 1914-1915.

Yksityiskohta 1920-luvun valokuvasta, jossa näkyvissä Ryhtilän poikien pyramidi ja salin ovi, K1872:492 JYM. Oikealla sama salin ovi nykypäivänä. Ovien helat vaihdettiin vuoden 1981 peruskorjauksessa ja avautumissuunta oli aikaisemmin saliin päin.

Alakuvassa vasemmalla yläkerran pesuhuoneen ovi. Oikealla ulko-ovi. Huomaa oven ulkopuolen auringon haalistama väriero sisäpuoliseen oven pintaan.

Yksityiskohtia alkuperäisestä ulko-ovesta, joka nykyisin on eteisen ja kuistin välivenä.

¹ Kustannuslasku voimistelusalirakennuksen lisä- ja muunnosrakennusta varten 1908. JYM, käytössä kopio.

Ikkunat

Vuonna 1901 neljään ikkunaan lisättiin vahvemmat haat ja kaksi vuotta myöhemmin ikkuna-aukot korjattiin, tilkittiin huolellisesti ja öljymaalattiin. Sisäpuolelta salin ikkunat vuorineen korjattiin ja maalattiin vuonna 1907 ja jälleen kaksi vuotta myöhemmin kolmen ikkunan yläosat muutettiin avattaviksi terveysikkunan heloilla. Vuonna 1937 yksi ikkuna varustettiin suojaverkolla, opettajanhuoneen ikkuna maalattiin ja kooltaan 1,5 x 2,3m oleva ikkuna uusittiin. Ikkunoita on maalattu ulkopuolelta noin 10 vuoden välein ja tarvittaessa niitä on myös korjattu tai paikattu.

Erytystä mielenkiintoa herättää maininta korjauskertomuksesta vuodelta 1914, jossa sanotaan: "12 kivijalan ikkunaa korjattava ja varustettava suovusverkolla". Kivijalassa ei ole ikkunoita, eikä sokkelikivissä ole merkkiä muutostöistä ikkunoiden paikkaamiseksi. Ilmeisesti kivijalan ikkunoilla tarkoitetaan salin ikkunoita ja suovusverkolla suojaverkkoa, jolla suojataan ikkunaa hajoamasta esimerkiksi pallon osuessa siihen.

Salin ikkunat ovat suurelta osin alkuperäisiä. Perimmäiset aukot olivat ovina 1970-luvulla ja 1980-luvun peruskorjauksessa niihin tehtiin uudet ikkunanpokat vanhojen mallien mukaan. Laajennusosassa ikkunoita on sen sijaan vaihdettu useammin, niin kuin muitakin korjauksia on tehty enemmän ja useammin. Kuvassa 1554_43 sivulla 27 näkyy ryöppyhuoneen uloke, jossa ei ole ikkunaa. Kuvassa sivulla 37 sen sijaan näkyy ulokuva, jossa ulokkeessa tuossa kohtaa on ikkuna. Nykyisen pukuhuoneen uloimmat ikkunanpokat ovat 1980-luvulta ja suihkuhuoneessa on osittain uusittuja ikkunan puitteita. Viimeisin ikkunakorjaus on vuodelta 2000, jolloin kone- ja ilmastointihuoneen toinen ikkuna tehtiin kokonaan uudelleen painekyllästetystä puusta.

Opettajan huoneen päätyikkunan yksityiskohtia. Kuvassa keskellä oleva työntösarpa on mahdollisesti alkuperäinen.

Kuvissa oikealla on niin ikään opettajan huoneen sisäänkäynnin puoleisen ikkunan haka ja sarana. Molemmat ovat todennäköisesti 1950- tai 1960-luvun korjauksista.

Alkuperäinen ikkunan myrskyhaka.

Vanhempi ruuvikiinnitystapa.

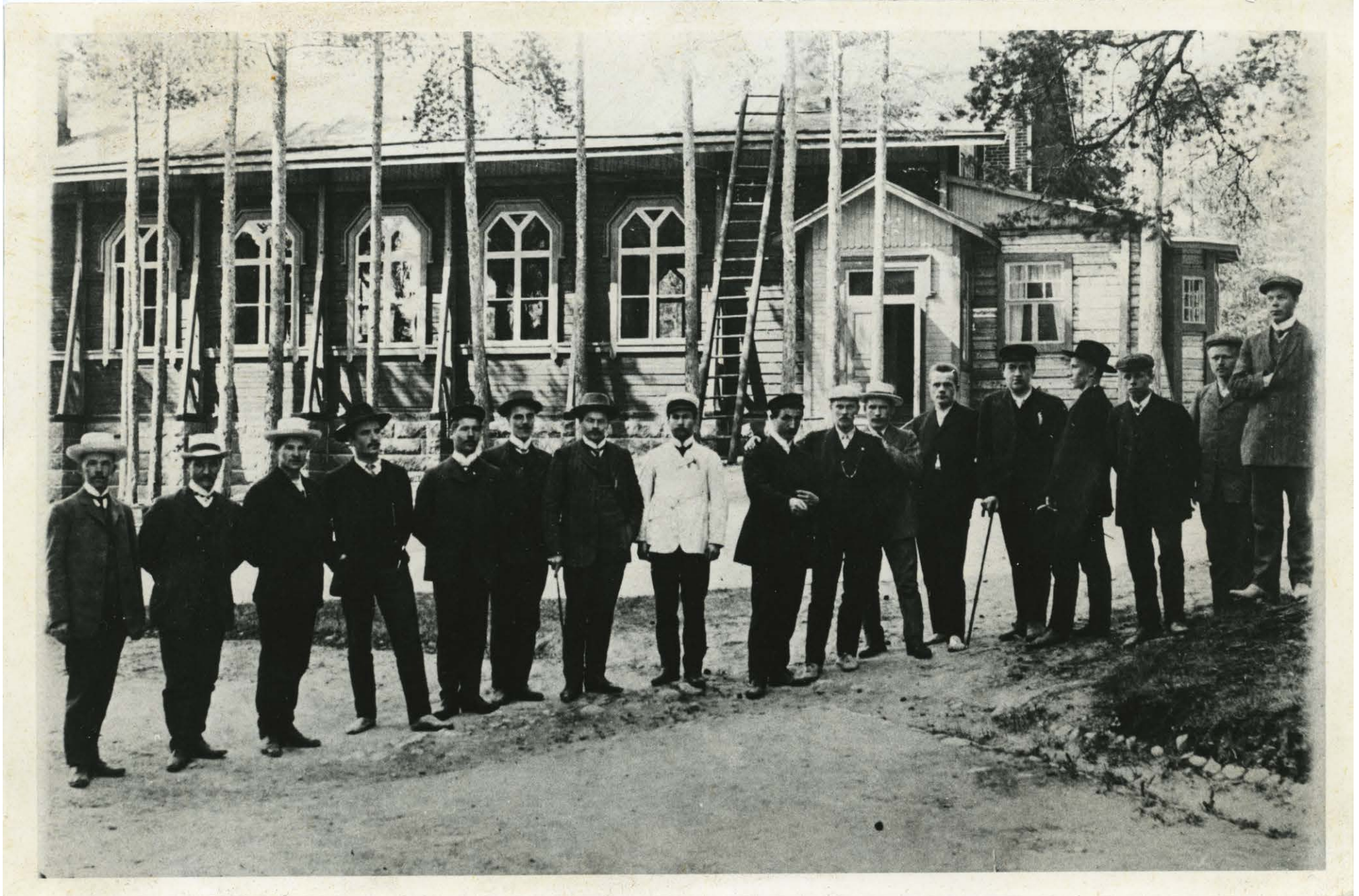

Salin ikkunanpokapari. Vasemmanpuoleinen poka sekä ruuvikiinnitys on tehty vuonna 1981. Oikeanpuoleinen poka on alkuperäinen.

Kuistin ikkunassa pintamaalin alta näkyy tumma siniharmaa sävy.

Rakennus on ollut vuosien 1908-1911 välillä vielä hirsipinnalla, mutta laajennus on jo valmistunut. Rakennus on punamullattu laajennussta lukuunottamatta. Vuorilaudat ovat ikkunapokia huomattavasti tummemmaksi maalatut. JYM.

Vuonna 1922-1925 julkisivun väritys on ollut hyvin vaalea. Julkisivu on todennäköisesti vuoden 1911 tehdyn laudoituksen ja maalauksen ajalta, sillä korjauskertomusten mukaan seuraavan kerran rakennus maalattiin vasta vuonna 1935. K1573:204 JYM.

Kuva otettu kesäkuussa 1941 Ryhtilän edestä. Korjauskertomuksen mukaan maalaus tehtiin vuonna 1935. Seinäpinta ja ikkunan pokat ovat edelleen hyvin vaaleita, kun taas vuorilaudat ja vaakalista tummempia. K4125:08 JYM.

Ryhtilä 1970-luvun lopussa. Julkisivussa näkyy vuonna 1973 tehty sisäänkäynti portaikkoineen. Vastakkaisella sivulla on niin ikään samanlainen sisäänkäynti. K1275:76 JYM.

Ryhtilä 1990-luvulla. Vuoden 1981 peruskorjauksessa muun muassa julkisivu kunnostettiin ja maalattiin nykyiseen asuunsa. K2301:172 JYM.

Ulkoseinät

Kolme vuotta rakennuksen valmistumisen jälkeen hirsiseiniä sisäpuolelta (yttre väggarnas inre sida) tilkittiin riveillä kun taas ulkopuolelta mainitaan lisäeristämisen vasta vuonna 1903. Lisäeristäminen tehtiin puusilppu-, (hackelse), liima- ja ruisjauhoseoksella, jonka jälkeen seinät liimamaalattiin. Tässä on ilmeisesti käynyt kirjauksessa virhe, ja sisä- ja ulkopuolen käsittelyt ovat menneet sekaisin. Tuolloin ikkuna-aukot myös tiivistettiin, korjattiin ja öljymaalattiin.

Kuten aikaisemmin on todettu, ulkolaudoitus toteutettiin vasta vuonna 1911. Hirsirakennukset saattavat painua jopa useita senttejä rakentamisen jälkeen, joten laudoitusta ei tehty hirsirakennuksiin heti niiden valmistuttua. Vuoden 1907 korjausohjelmassa mainitaan ulkopuolen hirsiseinät tilkittäväksi riveillä paikoista, josta ne ovat irtautuneet. Vuonna 1911 ulkoseinät tilkittiin, vuorattiin asfalttihuovalla ja laudoitettiin tuuman (2,5cm) paksuisilla höylätyillä ja pontatuilla laudoilla, täydennettiin listoilla ja maalattiin kolmeen kertaan öljymaalilla. Seuraavan kerran ulkoseinät on mainittu maalatuksi vasta vuonna 1935. Silloin ulkoseinät on kitattu ja maalattu öljymaalilla. Myös nurkka on tehty uudelleen, tosin sitä ei mainittu mikä nurkka oli kyseessä. Näiden korjausten jälkeen ei ole erikseen mainittu ulkoseiniä maalausta. Ulkomaalaus on tehty ainakin vuosina 1911, 1935 ja 1981 peruskorjauksen yhteydessä.

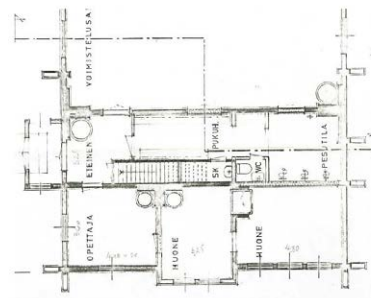
Ennen 1980-luvun peruskorjausta laajennoksen uloke oli suorakaiteenmuotoinen. Vanhoja valokuvia tarkastellessa voidaan todeta, että 1920-luvulla ryöppyhuoneen muoto oli vielä ennallaan. 1940-1970 -lukujen kuvissa ei näy matalaa osaa, joten kuvien perusteella ei voida ajoittaa ryöppyhuoneen muutostöitä. Vuosikorjauskertomuksista on todettavissa, että isoja korjauksia on tehty ainakin vuosina 1932 ja 1966-1967. Jyskyjen haastattelussa mainitaan muun muassa, että salin katto laskettiin 1946-1947 -korjauksissa, josta ei kuitenkaan ole mainintaa vuosikorjauskertomuksissa.¹

Laajennoksen ulkoseinään on tehty suuria korjauksia vuosien saatossa ja se onkin suurelta osin täysin uusittu laudoituksineen. Seinällä on sekä vanhaa hirsirunkoa ja paikoitellen lautarunko- eli rankarakennetta sekä 1980-luvun korjauksesta että 1940- tai 1960-luvun korjauksista. Laudoitusta on uusittu paikoitellen 1980-luvulla esimerkiksi salin päätyikkunoiden alapuolelta sekä Fennicumin puoleisesta kulmasta. Ulkolaudoituksen huoltomaalaus on toteutettu vain paikoitellen ja se näkyy julkisivussa laudoituksen värierona.

Kuvassa vasemmalla ulokeseinä 1970-luvun lopussa. SYK.

Kuvassa oikealla on peruskorjaus käynnissä vuonna 1981. Koko ulokeseinä purettiin ja rakennettiin uudelleen alkuperäiseen muotoonsa, kulmikkaaksi. K1574:46 JYM.

Kuva alla: pohjakuva päädyistä 1960-luvulta. SYK.

¹ Jyskyjen haastattelu 21.5.1980, s suunnittelukokospöytäkirja nro 3, 26.5.1980. JYA.

Vesikatto

Vesikatteena rakennuksessa oli asfalttihuopakate, jota kuuluu säännöllisin väliajoin (3-5 vuoden välein) tervata ja hiekoittaa. Näin tehtiinkin ainakin vuosina 1902, 1907, 1912 ja mahdollisesti 1916.

Vuonna 1916 vaihdettiin syöksytorvet ja asennettiin 8 uutta galvanoidusta pellistä. 1930 syöksytorvet vaihdettiin jälleen, jolloin myös savupiippujen hatut korjattiin. Katolla yksi piippu muurattiin uudelleen ja pellitettiin vuonna 1958.

Asfalttikate muutettiin peltikatteeksi viimeistään 1920-luvun alussa, sillä jo vuoden 1923 vuosikorjauksessa puhutaan peltikatteen mahdollisesta korjauksesta. Peltikatetta käsiteltiin usein ensimmäisenä vuosikymmenenä. Lähes joka toinen vuosi sitä siveltiin vernissalla tai tervalla, joka ilmeisesti liittyy peltikatteen ominaisuuksiin ennen sen hapettumista, jolloin siihen tarttuu pinnoitteet paremmin. Pellin korjauskäsittelyistä päätellen kyseessä on ollut ns. musta pelti eli rautapelti, joka ruostuu helposti. Ruosteen estämiseksi sitä on käsiteltävä pellavaöljymaalilla tai tervalla. Pellavaöljy on tervaa kestävämpi tässä yhteydessä.¹ 1930-luvulla räystäslaudat vaihdettiin ja 1950-luvun lopulla katto ilmeisesti käsiteltiin bitumilakalla. Vuonna 1966 Ryhtilässä tehtiin suurempi korjaus, jolloin vesikattoa paikattiin ja tervattiin. Vasta peruskorjauksessa vuonna 1981 peltikate uusittiin.

Nykyinen peltikate on uusittu 1980-luvulla.

¹ Museoviraston korjauskortti KK7.

4.3 Talotekniset muutokset

Koska rakennus sijaitsee rinteessä, maata kertyi luonnollisesti sisäänkäynnin eteen, joka oli alun perin rinteeseen harjalle päin. Vuonna 1901 soramaata juntattiin sisäänkäynnin eteen ja johdettiin pintavedet pois molemmin puolin rakennusta. Palotikas tervattiin vuonna 1907 ja huonenumerot maalattiin vuonna 1912.

Laajennuksen yhteydessä rakennukseen sijoitettiin suihku eli ryöppy. Ryöppyhuoneen katossa oli pönttö, josta otettiin suihku ja josta vesi tuli ”ryöppynä”, josta nimitys ryöppyhuone on peräisin. Pöntön vesi lämmitettiin kamiinassa.¹ Vuonna 1925 lämminvesikattila ja boileri puhdistettiin, vesijohdot korjattiin sekä hanat ja venttiilit tiivistettiin.

Pesuhuoneen vesi- ja viemäriputkia maalattiin 1950-luvun puolivälissä. Vuonna 1957 suoritettiin putkikorjauksia, asennettiin uusia lavuaareja ja vesipisteitä. Jo seuraavana vuonna vesijohtoja ja suihkuja korjattiin ja osin vaihdettiin. Vuonna 1963 valaisimet ja sähköjohdot uusittiin ja vuonna 1966 rakennus muutettiin keskuslämmitteiseksi. Tuolloin myös sähköasennuksia korjattiin. Vuonna 1967 rakennettiin ilmeisesti uusi suihkuhuone ja wc sekä asennettiin sähkövalaisimet.

Rakennuksessa on nykyisin vesikeskuslämmitys ja koneellinen ilmanvaihto, jotka ovat peräisin 1980-luvulla tehdystä peruskorjauksesta. Ilmastointikanavat asennettiin salin lattian alle, jotka puhaltavat säleikköjen kautta tuloilman saliin. Poistoilmakanavat tehtiin uuneihin, joista koneellisella imurilla poistoilma imetään huonetilasta pois.

Vesijohtojen asennukset olivat mahdollisesti 1930-luvulta. 1981 peruskorjauksessa myös vesijohdot uusittiin. Kuvassa oikealla on nykyinen installaatio. SYK.

¹ Jyskyjen haastattelu 21.5.1980. Suunnittelukokouspöytäkirja nro 3, 26.5.1980. JYA.

4.4 Yhteenveto muutoksista

Rakennusta on huollettu säännöllisesti aina 1930-luvulle asti. Tulisijat kunnostettiin vuosittain. Lattiat korjattiin joka toinen tai joka kolmas vuosi. Asfalttihuopakate tervattiin ja hiekoitettiin noin joka viides vuosi. Peltikate siveltiin vernissalla tai tervalla joka toinen vuosi. Ulkomaalaus tehtiin noin 20 vuoden välein.

Korjauksissa ilmenee selvä muutos 1930-luvun jälkeen. Korjauksia ei suoriteta enää yhtä usein ja säännöllisesti kuin aikaisemmin. Myös korjausten kirjaaminen muuttuu ylimalkaiseksi ja vain isommat korjaukset kirjataan rakennuskohtaisesti. Tämä johtuu muun muassa julkisen rakennushallinnon sisäisistä muutoksista ja yhteiskunnan taloudellisesta tilanteesta.

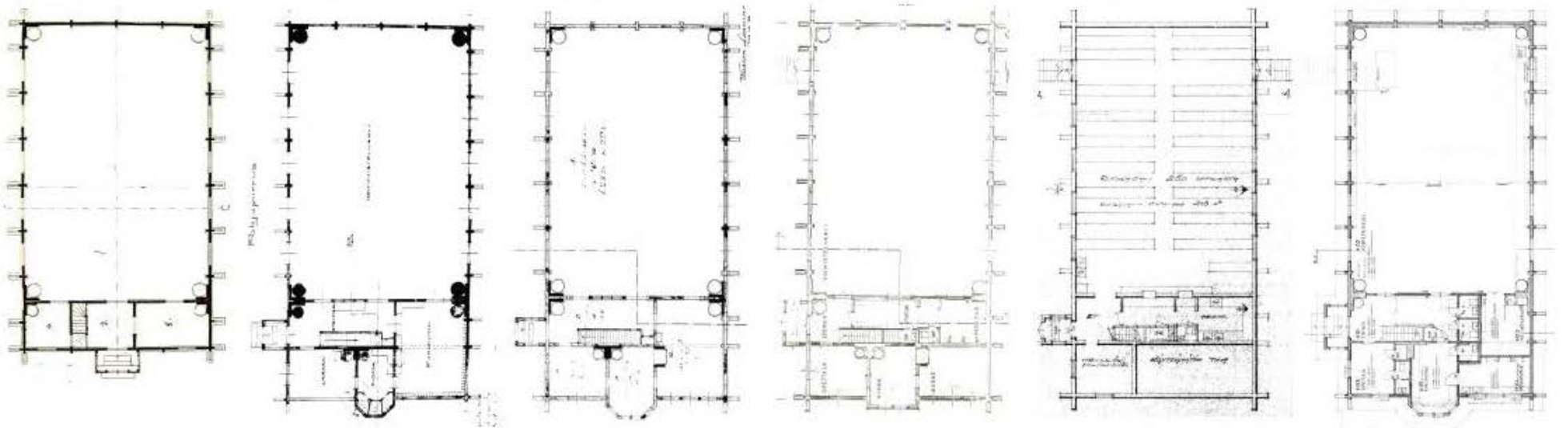
Vuonna 1934 seminaari lakkautettiin asteittain ja sen tilalle perustettiin kasvatustieteellinen korkeakoulu jatkamaan seminaarin toimintaa. Tämä ei ole kuitenkaan vaikuttanut Ryhtilän vuosikorjauksiin ja vuosikertomusten mukaan tavalliset vuosikorjaukset toteutuivat. Urheilu- ja muut seurat ovat jatkaneet toimintaansa ja illanviettoja on edelleen vietetty Ryhtilässä.

Rakennuksen merkittävimmät korjaus- ja muutostyöt ovat kohdistuneet koillispuolelleen laajennusosaan, jossa kosteuden aiheuttamat vauriot ovat olleet suurin syy kunnostamiseen. Sen rakenne on muuttunut vuosien myötä hirsirunkoisesta rankarakenteiseksi ja muoto kulmikkaasta erkkeristä suorakulmaiseen risaliittityyppiseen

ulokkeeseen. Ulokkeen nykyinen muoto muistuttaa alkuperäistä, mutta on leveämpi ja hieman pyöreämpi. Päätöosan ulkolaudoitus on suurimmalta osin uusittua ja laudoituksen rytmitys on muuttunut kaventamalla ulokkeen pysty-laudoitusta. Ulkolaudoituksen yhteydessä koko rakennuksen ulkonäkö muuttui radikaalisti. Aikaisemmin punamullattu hirsipintainen rakennus tummine ikkunan kehyksineen oli hyvin erityyppinen kuin nykyinen vaaleasävyinen vaakalaudoituspinta. Julkisivun väri on sitemmin ollut pääsääntöisesti vaalea, jossa ikkunankehyslaudat ovat olleet hieman seinäpintaa tummemmat. Nykyisin ikkunankehyslaudat ovat valkoiset, seinäpintaa vaaleammat.

Sisätiloista rakennuksen suurimmat muutokset ovat niin ikään kohdistuneet laajennusosaan. Alkuperäisiä materiaaleja voi havaita laajennusosassa enää kattopinnoissa ja ikkunanpökissa. Eteinen ja sali ovat säilyneet lähes autenttisine pintakäsittelyinä lukuun ottamatta. Muun muassa salin nykyisten kipsilevy-pintojen alla on säilytetty pahvi- ja tapettikerrokset. Kaikki pinnat on maalattu vaaleasävyisiksi 1980-luvun korjauksissa, mutta aikaisempia maalikerroksia on maalien alta löydettävissä. Pintojen alta on nähtävissä tummiakin sävyjä, joten yleisväri poikkeaa melkoisesti aikaisemmista sävyistä. Perusteellinen väritutkimus olisi tarpeen toteuttaa, jotta värikytket voisi ajoittaa. Sävy-muutoksista huolimatta rakennuksen massa ja yleisilme on ollut melko muuttumaton ja rakennuksen ikä ja patina tulee kauniisti esille sekä julkisivussa että suuressa salissa.

Ryhtilässä on tapahtunut paljon pieniä muutoksia vuosien varrella, mutta pääasiassa rakennuksen ilme on pysynyt samanlaisena.

5 Voimistelusalirakennuksen käytön vaiheita

5.1 Seminaarin ja korkeakoulun aika

Miesosaston voimistelusalirakennus valmistui vuonna 1895. Sitä käyttivät siis seminaarissa opiskelleet miespuoliset opiskelijat ja seminaarin urheiluseurat. Pian valmistumisen jälkeen siellä alettiin pitää illanviettoja, joihin osallistui myös naispuoliset opiskelijat ja opettajat.

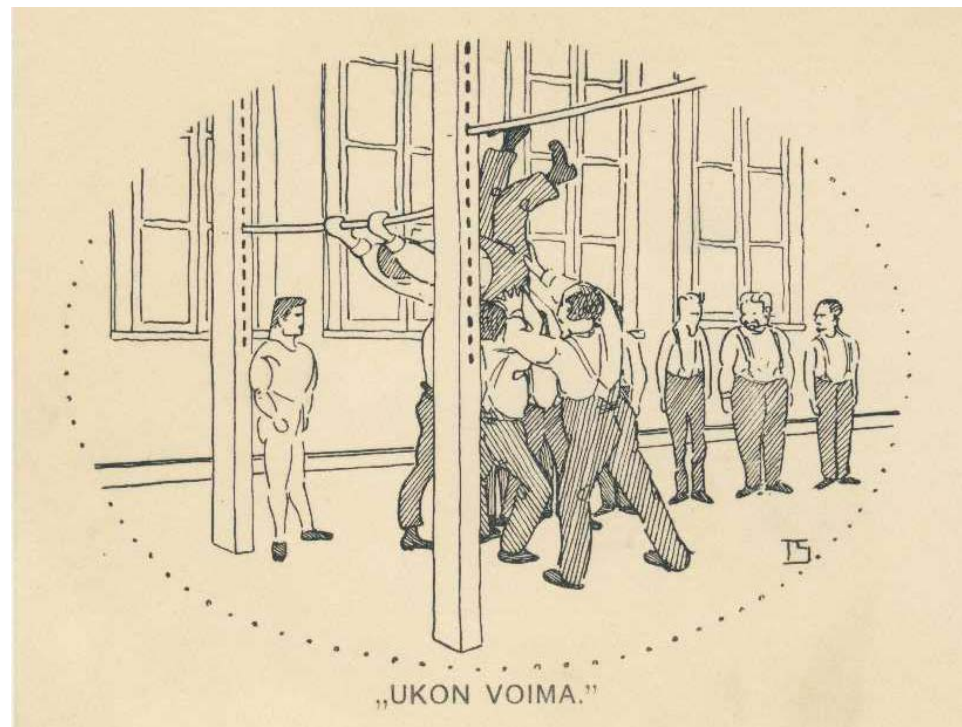
Yhdistykset ja seurat

Voimistelun opetukseen liittyi liikunnan ohella myös terveys- ja raittiusoppi. Ensiapuopetusta oli 1910-luvulla miehille ja naisille, mutta myöhemmin ensiapuopetus siirtyi vain naisille opetettavaksi.

Suomen Opettajien Terveys- ja Raittiusyhdistys perustettiin vuonna 1890, jonka seurauksena raittiusopetusta alettiin antaman Jyväskylän seminaarissa 1905. Kaupunginraitituseuran alaseuraksi perustettiin vuonna 1902 Jyväskylän seminaarin raittiusseura, joka itsenäistyi harrastusten nousun aikana vuonna 1907. Erityisesti lehtori Vartian aikana raittiusopetus oli voimissaan.

Voimistelunopettajien johdolla toimi miesten voimistelu- ja urheiluseura Jyskyt, joka aloitti toimintansa vuonna 1906, vaikka sai sääntökirjan vasta vuonna 1913. Jyskyjen aloitteesta perustettiin myös seminaarin mieskuoro. Opettajilla oli oma liikuntaseura Ukon Voima, joka perustettiin vuonna 1913 edellisen vuoden joukkuevoimistelun olympiahopean innoittamana.¹ Lehtori Vartian toimesta perustettiin Jyväskylän seminaarin suojeluskunta 1917, josta sodan jälkeen muodostettiin jalkaväkijoukkue. Jyskyt, Ukon voima, Raittiusseura, suojeluskuntajoukkue käyttivät voimistelusalirakennusta harjoituksissaan, tapaamisissaan ja illanvietoissaan.

1930-luvulla yhdistykset ja seurat järjestivät illanviettoja Ryhtilässä. Muun muassa Ylioppilaskunta, raittiusseura JYRY ja urheiluseura Ryhti järjestivät illanviettoja juhlatilaisuuksissa. Ohjelmaan kuului yhteislaulua, laulu- ja liikuntaesityksiä sekä tanssia. Jos illanvietto tapahtui juhlasalissa, järjestettiin illan tanssiosuus Ryhtilässä, sillä seminaarin aikana muualla ei ollut lupa tanssia.

Postikortti esittää seminaarin miesopettajain voimisteluseuraa, "UKON VOIMAA". Seuraa ei koskaan rekisteröity. Vasemmalla on voimistelupuvussaan johtaja Arvo "Ryhti" Vartia, seminaarin voimistelunopettaja. Äärimmäisenä oikealla harjoituskoulun johtaja Juho Jussila, hänen vieressään osastoluokan johtaja Nestor Järvinen sekä uskonnon lehtori ja myöhemmin seminaarin johtaja Mikko Mikkola. Rekille nostetaan Lauri Peltosta, joka oli matematiikan opettaja, lempinimeltään "Pelle". Äärimmäisenä auttamassa on Frans Hästesko, joka myöhemmin muutti sukunimensä Heporaudaksi. Kuvan on piirtänyt Toivo Salervo, piirustuksen lehtori. K1499:7 JYM.

¹ Halila 1963, 302. Suomi kesäolympialaisissa 1912. Wikipedia.org.

Seminaarin voimisteluopettajat

Karl Gustaf Göös 1863–1883. Porvoon tuomiokapitulin tietopuolinen ja käytännöllinen opettajatutkinto 1857. Tutki voimistelun opetusta ulkomailla sekä suoritti kahden vuoden ajan lääketieteen opintoja. Opetuksessa fysiologiaa, terveysoppia ja voimistelun historiaa. Julkaisi maamme ensimmäisen voimistelun käsikirjan 1867. Voimisteluun kuului muun muassa floretti miekkailu.

Oskar Ferdinand Alm 1882–1902. Fil.kand. 1887. oppimateriaalina Göösin teos, jonka rinnalla sotilasvoimistelua, anatomiaa ja fysiologiaa (C.Bockin teos).

Kaarle Alarik Rikala 1903–1912. Voimistelun ja terveysopin kollega (vuodesta 1905 seminaarin lääkäri ja vuodesta 1906 lehtori). Lääketieteen lis. 1907. Tehdävänä oli nostaa voimistelun alennustilasta aktiiviseksi oppiaineeksi. Välineistö kasvoi maamme parhaimmista. Hiihtoon ja ulkoilmapeleihin kiinnitettiin enemmän huomiota (kuningaspallo, jalkapallo). Jokaisen seminaarilaisen tuli oppia uimaan. Voimistelulaitteita oli lukuvuonna 1911–12 muun muassa rekki, nojapuut, punnerruspuu, pukki, plintti, hevonen ja nostosilta.

Arvo Antero Vartia 1913–1926. Fil.maist. 1910. Lääketieteen alkuopintoja 1910-1911. Voimistelun ja terveysopin lehtori. Suomen voimistelijoukkueen johtaja Lontoon 1908 ja Tukholman 1912 olympialaisissa. Ylioppilasvoimistelijain johtaja, Suomen voimistelu ja Urheiluliiton sihteeri, Suomen Urheilulehden päätoimittaja ja ohjekirjojen laatija. Suosi jalkapallon sijasta pitkä- ja pesäpalloa. Suuntasi miesvoimistelun esteettisempään suuntaan. Julkaissut useita käsi- ja ohjekirjoja voimistelusta.

Heikki Aleks Riiipinen 1927–1935. Voimistelunopettaja Helsingin yliopiston voimistelulaitos 1906-1908. Sairasvoim. ja hierojakurssi vuosina 1905-1908. Alkoholologian kurssi. Kasvatustieteen laudatur 1927. Jatko korkeakoulussa lehtorina. Kirjoituksia fyysisen kasvatuksen alalta. res. luutn. Joukkueen ja komppanian päällikkö sisällissodassa. Kilpailijana voimistelun joukkueessa 1908 olympialaisissa.

Seminaarin voimistelunopettaja Heikki Aleks Riiipinen 1940-luvulla Ryhtilässä. K1933:12 JYM.

Jyskyjen toiminta Ryhtilässä

Jyskyjen toiminta Ryhtilässä on ollut aktiivista 1910-1920-luvuilla. Juhlien ja iltanviettojen järjestelyjen lisäksi Jyskyt harjoittelivat Ryhtilässä kahdesti viikossa iltai- aikaan. Iltamia järjestettiin juhlasalissa sekä Ryhtilässä. Iltamiin liittyi puheita, kuoro- ja lauluesityksiä, voimistelunäytöksiä, näytelmiä ja muita hilpeitä esityksiä. Jyskyt järjestivät myös luokkien välisiä voimistelukilpailuja. Kilpailuihin liittyi iltamat Ryhtilässä, jotka saattoivat venyä puolille öihin asti. Jyskyjen johtokunta kokoontui voimistelusalissa. Vuonna 1914 Jyskyt tilasi palkintokaapin K.Koskiselta. Palkintokaappi ei ilmeisesti ole säilynyt. Vuonna 1927 Jyskyt päätti järjestää suihkumahdollisuuden harjoitustensa yhteyteen ja palkkasikin suihkun lämmittäjän vuodesta 1927 alkaen. Yleiset Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton sisäurheilumestaruuskilpailut ja seminaarien välisten urheilukilpailujen palkintojenjakotilaisuus pidettiin Ryhtilässä, jonka yhteydessä tanssittiin hansviliä.

Jyskyt harjoittelemassa pyramidia 1920-luvulla. K1447:4 JYM.

Suojeluskunta ja Ryhtilä

Jo 1900-luvun alun sortokauden aikana syntyi poliittisia järjestöjä vastustamaan Venäjän valtaa. Järjestöt olivat usein urheiluseuroja, joiden todellinen tarkoitus keskittyi poliittisen vallan vastustamiseen. Aktivistihenkeä esiintyi myös seminaarin lehtorien piirissä. Esimerkiksi vuonna 1905 voimistelun opettaja Rikala toimi metsästysseuraksi naamioituneen ampumaseuran johtajana ja vuonna 1916 toimi aktiivinen jääkärien värväyskomitea, jonka johdossa toimi voimistelun lehtori Vartia.¹

Suojeluskuntajärjestelmä perustettiin vuonna 1917 edistämään nuoren itsenäisen valtion kansan puolustuskykyä ja yhteiskuntajärjestystä.² Arvo Vartia perusti Seminaarin suojeluskunnan 1917 ja toimi sen päällikkönä. Vartia hoiti myös asevarastoa ja toimi sanomalehtien tarkastajana koko sisällissodan ajan. Suojeluskuntatoimintaan liittyi vahvasti urheilun eri muodot osana maanpuolustuksen tähtäävää koulutusta ja olikin varsin luontevaa, että voimistelun opettaja toimi suojeluskuntajoukkueen johdossa. Miesosaston voimistelusalirakennusta käytettiin sodan alusta alkaen Jyväskylän suojeluskunnan seminaarin osaston harjoitushuoneena. Harjoitteluun kuului muun muassa voimistelu ja kiväärin korvasi voimistelusalua.³ Jyväskylän seminaarin rakennukset olivat sotilaskäytössä ja osa sotasairaalana vuonna 1918.⁴

Seminaarin suojeluskuntajoukkue keväällä 1920. K2429:49 JYM.

1 Numminen 1986, 21–22.

2 Numminen 1986, 17–18.

3 Vuosikertomukset 1917–1918, 1936–1937. JYM.

4 Vuosikertomus 1936–1937. JYM. sekä Halila 1963, 318.

Juhlia Ryhtilässä 1930-luvulla

”Isänmaan kahvit” -tilaisuus järjestettiin laskiaisena Ryhtilässä, jolloin tarjottiin kahvia ja tanssittiin. Vappua vietettiin useasti Ryhtilässä, erityisen riehakas vappujuhla järjestettiin vuonna 1936. Tuolloin tarjoilijat olivat pukeutuneet tummaihoisiksi ihmisyyöjiksi, jotka keittivät suuressa padassa keskellä voimistelusalin lattiaa ihmisten sormia (nakkeja), joita ongittiin syötäväiksi. Sali oli koristeltu eksoottiseksi muun muassa palmuilla.¹

Ryhdin toiminta Ryhtilässä

Kasvatusopillisen korkeakoulun voimistelu- ja urheiluseura KKK aloitti toimintansa vuonna 1934. Seura järjesti jäsenilleen voimisteluillan kerran viikossa. Seura lopetti toimintansa jo vuonna 1938 ja sen tilalle tuli ylioppilaskunnan alainen urheilutoimikunta. Vuonna 1945 KKK herätettiin henkiin ja nimettiin Ryhdiksi (ylioppilaskunnan voimistelu- ja urheiluseura). Ryhti järjesti muun muassa urheiluaiheisia illanviettoja, jotka usein vietettiin Ryhtilässä.

Seminaarin oppilaita viettämässä vappua Ryhtilässä vuonna 1929. K1642:75 JYM.

1 Perinteenkeräys 1930-luku. JYM.

Juhlia Ryhtilässä 1940-luvulla

1940-luvulla tansseja järjestettiin kerran kuussa ja vappujuhlaa vietettiin edelleen Ryhtilässä. Vappujuhlassa syötiin hyvin ja juotiin simaa pitkien katettujen pöytien äärellä. Tanssiaisiin kuului tanssi- ja laulusityksiä sekä tanssia orkesterin tahdissa. Uutena juhlanä alettiin järjestää syksyisin ”pestiäisiä”, sittemmin fuksiaisia, uusien opiskelijoiden kastajaisjuhlia. Pestiäisten vietto vakiintui ilmeisesti 1940-luvulla ja keväisin järjestettiin juhlavampi vuosijuhla, Ylioppilaskunnan tanssiaiset. Ne pidettiin korkeakoulun juhlasalissa tai kaupungin vuokratiloissa. Jatkotanssit pidettiin edelleen Ryhtilässä. Laskiaista vietettiin päivällä mäkeä laskien ja illalla Ryhtilässä oli ”pystypainia”, kuten eräs 1940-luvulla opiskellut herra leikkisästi kutsui tanssia.¹

Ryhtilän käyttöön iltatilaisuuksissa yhdistyy kaikissa sen vapaamuotoinen ja iloluontoinen piirre. Rakennus oli suunniteltu voimisteluun, eikä sitä pidetty muodollisena. Ryhtilässä vietettiin 1930-50-luvuilla opiskelien mukaan hauskimmat ja hurjimmat juhlat.²

Mieskuoro esiintyy seminaarin opiskelijoiden järjestämässä juhlassa Ryhtilässä noin vuonna 1938. K1607:33 JYM.

1 Perinteenkeräys 1940-luku. JYM.

2 Perinteenkeräys 1940-luku. JYM.

Muita tapahtumia Ryhtilässä

1910-luvulla Ryhtilässä pidettiin kansantanssiryhmän harjoituksia, tutustumisjuhlia ja ”kihlajaisia”. Eräs opiskelija muistelee, että Ryhtilässä on 1950-luvulla järjestetty uinti- ja hengenpelastustentti, jota suorittaessaan oppilaat makasivat lattialla tehden uimaliikkeitä, joita opettaja arvosteli.¹

Seminaarin rakennukset, Ryhtilä mukaan lukien, olivat Puolustusvoimien käytössä vuosina 1939-1945. Tuolloin Ryhtilää käytettiin muun muassa inkeriläisten majoitustilana.² Olga Kallio oli yksi näistä inkeriläispakolaisista, josta myöhemmin tuli yliopiston venäjän kielen lehtori. Kallio asui Ryhtilässä vuodet 1942-1944. Levyrakenteiset väliseinät muodostivat kymmenen asuinkoppia salitilaan. Tapani Kahila on kuvittanut hänen muistelemaa Ryhtilää alla olevissa kuvissa. Haastatteluäänite ja piirroksot on tallennettu Jyväskylän yliopiston museon kokoelmiin.

Piirileikkiä Ryhtilässä 1920-luvun lopussa.
K1736:4 JYM.

Lottia Ryhtilän edessä vuonna 1941.
K4125:14 JYM.

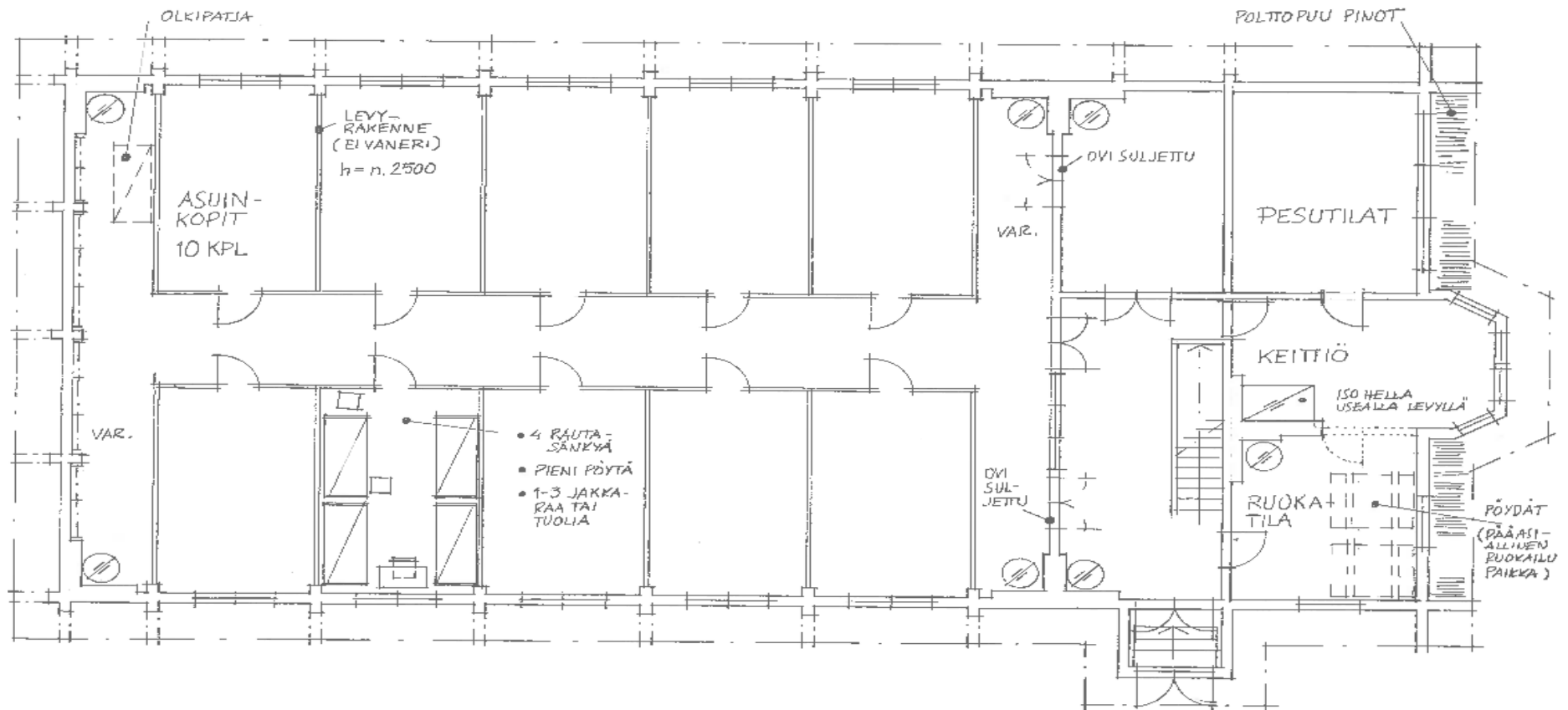
Vapun viettoa Ryhtilässä vuonna 1953. K1762:82 JYM.

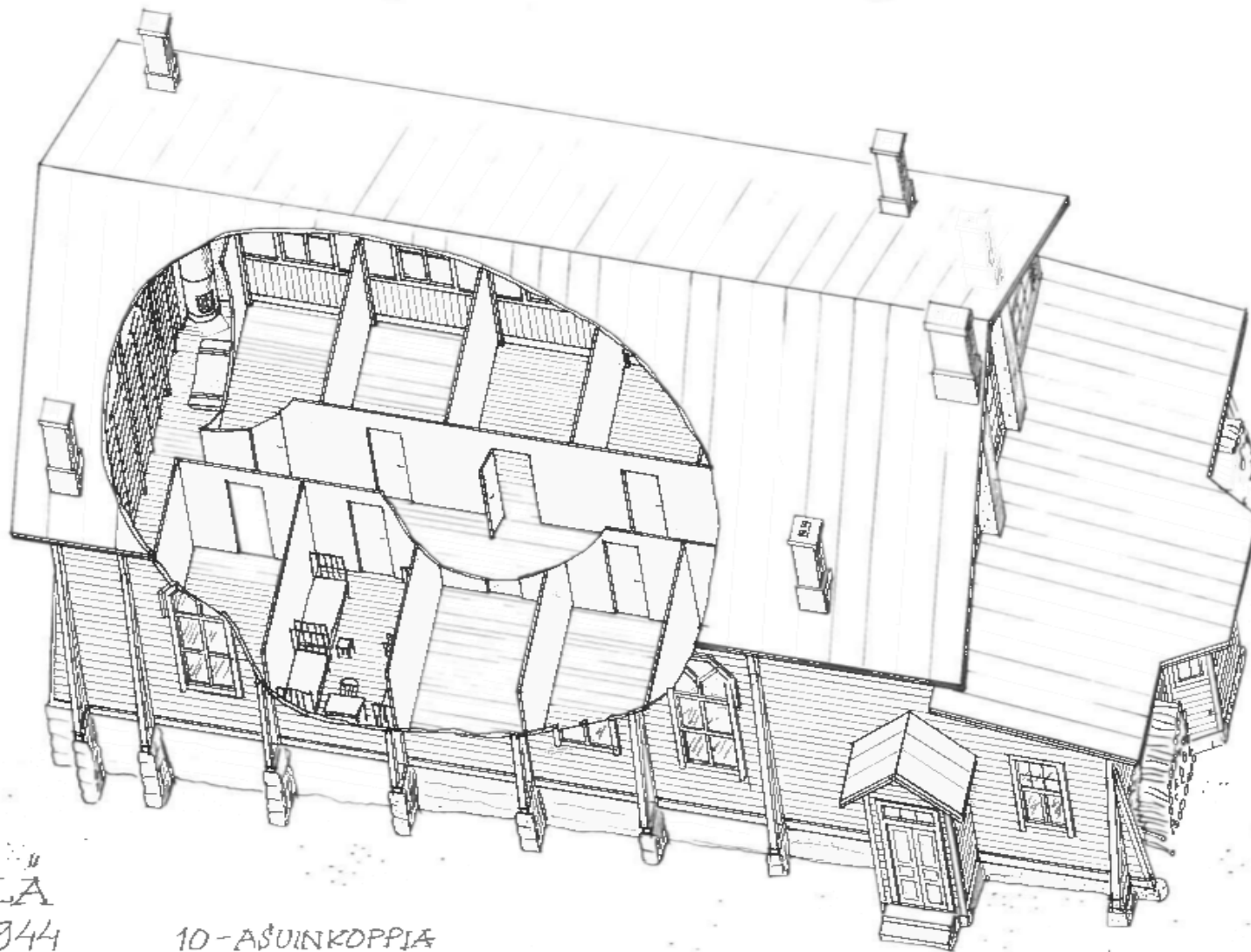
Seminaarilaisia kansantanhuharjoituksissa vuonna K1913. 1499:5 JYM.

1 Perinteenkeräys K189. JYM.

2 Olga Kallion haastattelu, N3572:1, JYM.

Olga Kallion muisteluiden mukaan piirretty pohjakaava Ryhtilästä vuosina 1942-1944. Kallio nukkui olkipatjalla rakennuksen pädyssä ja hänen sukulaisensa asuivat yhdessä salinrakennetuista asuinkopeista. Piirros: Tapani Kahila. JYM

RYHTILÄ
1942 - 1944

10-ASUINKOPPIA

Olga Kallion muisteleman sota-aikaisen Ryhtilän asuinkopit olivat hyvin pelkistettyä sisustettu. Ainoat huonekalut olivat neljä rautasänkyä, pöytä ja jakkaroita. Piirros: Tapani Kahila. JYM.

5.2 Yliopiston aika – ruokalasta takaisin voimistelusaliksi

Sodan jälkeen korkeakoulu jatkoi normaalia toimintaansa ja Ryhtilää käytettiin jälleen voimistelusalina. 1950-luvun puolivälissä uusien Alvar Aallon suunnitteleminen liikunta- ja urheilusalien valmistuksen jälkeen Ryhtilän käyttö voimistelusalina kävi yhä tarpeettommaksi. Se vuokrattiin Keski-Suomen yhteiskoulun käyttöön lukuvuodeksi 1960-1961.¹

Kun päätös liikuntatieteellisen opetuksen aloittamisesta Jyväskylässä vuonna 1963 oli tehty, laitokselle kaavailtiin omia tiloja ja alustava suunnitelma tilattiin Aallon toimistolta. Liikuntakasvatuksen opintosuunta käytti pääasiassa opettajainvalmistuslaitoksen tiloja, mutta tilanpuutteen vuoksi Ryhtilä kunnostettiin liikuntakasvatuksen opetusta varten. Ryhtilän kunnostustyö toteutettiin vuosina 1966-1967. Aallon suunnittelema liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennus valmistui 1971, jonka jälkeen Ryhtilän käyttö jäi vähemmälle.

Ryhtilän kohtalo oli vaakalaudalla 1960-70-lukujen vaihteessa. Rakennushallituksen pyynnöstä Alvar Aalto suunnitteli tila-ahtaudesta kärsineelle kirjastolle uudisrakennusta hyödyntäen Fennicum (tuolloin Kilistiikka) ja Ryhtilän tontteja. Rakennukseen oli tarkoitus sijoittaa myös hallintoviraston tiloja. Hankkeen toteutuminen kuitenkin viivästyi ja lopulta projektin pitkittymiseen kyllästyneenä Aalto vetäytyi toimeksiannosta.

Projektin jatkajaksi valittiin nuori arkkitehti Arto Sipinen, joka oli vastikään voittanut suunnittelukilpailun yliopiston uusien alueiden sijoittamisesta.² Sipinen suunnitteli kirjasto- ja hallintorakennukset Aallon suunnitelmasta poiketen vanhan kampusalueen koillisosaan. Uuden rakennuskokonaisuuden sijainti ei enää edellyttänyt Fennicum ja Ryhtilän purkamista, mutta niiden kunnan, korjauskustannusten ja käytännöllisyyden arviointia jatkettiin.

Ryhtilä ja Fennicum suunniteltiin purettaviksi Jyväskylän yliopiston hallintokollegion päätöksellä 28.3.1973. Purkusuunnitelmat oli tarkoitus toteuttaa vuosien 1974-1975 aikana, kun kirjasto- ja hallintorakennukset olisivat valmistuneet.³ Ryhtilän pelastukseksi tuli yliopiston laajenemisen myötä kasvanut tilatarve. Tilapula haastoi uusien rakennusten lisäksi miettimään uudelleen vanhojen rakennusten käyttöä. Maaliskuussa 1973 opettajanvalmistuslaitos ehdotti Ryhtilää käytettäväksi harjoituskoulun oppilasruokailun tiloina.⁴ Tätä ennen ruokailu oli tapahtunut koulun

pienryhmätiloissa ja luokkahuoneissa, jotka soveltuivat huonosti tähän käyttöön oppilasmäärien kasvaessa ja peruskoulumuutoksen tullessa ajankohtaiseksi. Harjoituskoulun (vuodesta 1976 normaalikoulun ala-asteen) jakeluruokala toimi Ryhtilässä vuosina 1973-1977, kunnes se sai uudet varta vasten tarkoitukseen suunnitellut tilat päärakennuksen kellarikerroksesta rakennuksen peruskorjauksen yhteydessä.⁵

Ryhtilän esitettiin säilyvän normaalikoulun opetusikässä, sillä liikunnanopetus kaipasi lisätilaa ja rakennuksen sijainti oli kouluun nähden erinomainen.⁶ Ryhtilä toimi jälleen alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. Puutteellisten hygieniatilojen vuoksi rakennusta ei kuitenkaan voitu käyttää täydellä mahdollisella teholla. Jyväskylän yliopiston rakentamisen neuvottelukunta esittikin Ryhtilän peruskorjaamista koululiikunnan käyttöön sekä pienlajien harjoitustilaksi vuonna 1979.⁷ Peruskorjaus valmistui vuonna 1982, jonka jälkeen Ryhtilä on ollut jälleen voimistelusalikäytössä.

Normaalikoulun oppilaita ruokailemassa Ryhtilässä 1970-luvulla. 2160:237 JYM.

1 Vuokrasopimus 1960, JyMa

2 Holma 2011, 7-8, JYM.

3 Hallintokollegion päätös 28.3.1973, JYA.

4 Opettajakoulutuksen tilojen käyttösuunnitelmaehdotus vanhan kampusalueen osalta 23.3.1973. Vaihtoehto 1. kohta 6, JYA.

5 Koski 2012, 10, JYM.

6 Jyväskylän yliopiston päärakennuksen muutostyön esisuunnitelma 13.5.1976. JYA.

7 Ryhtilän peruskorjauksen perustamis- ja esisuunnitelma 22.10.1979, JYA.

6 Arkkitehtuurihistoriallinen analyysi

6.1 Vertailu muihin voimistelusalirakennuksiin

Ensimmäinen Suomeen rakennettu erillinen voimistelusalirakennus on Kuopion yläalkeiskoulun voimistelusalirakennus vuodelta 1849. Suunnitelmia suorakaiteenmuotoisista voimistelurakennuksista oli tehty aikaisemminkin, mutta Kuopion kahdeksankulmainen, kartiokattoinen rakennus oli ensimmäinen toteutettu erillinen voimistelusalirakennus. Se sijaitsi koulupihalla koulurakennusta vastapäätä.¹

Porvoon lukion koulutalokompleksin suunnitelmaan vuodelta 1846 kuului erillinen voimistelusalirakennus. Se oli suorakaiteenmuotoinen, jonka pitkän sivun reunasta oli sisäänkäynti, sen perällä pukeutumishuone ja siitä käynti edelleen lähes koko rakennuksen käsittävään saliin.

Vaasan lukion ja yläalkeiskoulusuunnitelmaan kuului myös erillinen voimistelusalirakennus. Se oli pohjakaavaltaan kulmistaan katkaistu neliö, jonka edessä oli suorakaiteenmuotoinen pukeutumishuone ja sen edessä edellistä kapeampi ja lyhyempi sisäänkäynti eteiseen. Massaltaan se oli Kuopion yläalkeiskoulun voimistelusalirakennusta muistuttava.²

Aikaisemmista suunnitelmista ja toteutuneista voimistelusalirakennuksista poikkeuksen tekee Kuopion lukion voimistelusalirakennuksen suunnitelma vuodelta 1860. Siinä korkea voimistelusalirakennus sijoittuu rakennuksen keskelle korkeampaan rakennusvolyymiin ja sen sivuilla on matalammat siivet, joihin sijoittuvat vahtimestarin asunto ja toiselle puolelle eteistilat ja karsseri eli arestihuone.³ Tässä tilatyypissä, kuten kaikissa aikaisemmin mainituissa voimistelusalirakennuksissa tulee esille rakennuksen funktio arkkitehtuurissa. Itse voimistelusalirakennus sijoittuu läpi rakennusmassan, se on normaalia huonetilaa selvästi korkeampi, ja sen korkeutta on korostettu suurilla ikkunoilla.

Theodor Granstedtin Oulun ruotsalaiseen lyseon suunnittelema voimistelusalirakennus vuodelta 1896 muistuttaa hyvin paljon Jyväskylän seminaarin voimistelusalirakennusta. Rakenteellisesti se on kuitenkin hyvin erilainen. Rakennuksen alapohja on tuulettuva ja kattorakenteena on kaksoiskattotuoli: ruotsalainen kattotuoli ja ansas. Maaperä on ilmeisesti kostea savimaa, koska perustuksena on hirsiarina.

Vesikatto on päistään aumattu satulakatto, joka on katettu pellillä. Mielenkiintoa herättävät ikkunoiden yläpuoliset neliömuodot. Onko kyseessä esteettinen koriste vai rakennustekninen seikka? On mahdollista, että neliöt ovat yläpohjaniskojen päitä, jotka on tuotu läpi rakennusrungon lisäämään tukeaa pitkään jänneväliin. Mainittakoon Ryhtilän ulkopuoliset kontreforit, jotka tukevat riippuansarakennetta. Rungon ulkopuolisella tuella nimenomaan vahvistetaan ja stabiloidaan rakennetta.

Oulun ruotsalaisen lyseon voimistelusalirakennuksen sokkelin kissanluukut sijoittuvat sääntillisesti ikkunoiden keskiosaan, jotka neliömuotojen kanssa rytmittävät julkisivua. Julkisivujen vaakapanelointi on jaettu ikkunanalapuolelta vaakalistalla ja alaosassa on pystypaneeli. Ikkunoiden alaosat ovat kehystetyt. Julkisivu on hyvin hallittu geometrinen linjojen kokonaisuus, jota ikkunan yläosan goottilaishenkiset muodot pehmentävät.

Pohjakaava noudattaa Ryhtilän suunnitelmaa, jossa suuri sali käsittää lähes koko rakennuksen. Salin nurkissa on pyöreät tulisijat ja myös salin pääty muistuttaa Ryhtilän suunnitelmaa. Ryhtilästä poiketen sisäänkäynti sijoittuu pitkälle sivulle. Tosin salin ovia on kolmen sijasta kaksi ja lehterin ikkunoita yhden sijasta kaksi. Panelointi on korkeampi ja rikkaammin kuvioitu vaaka- ja pystykenttiin.

Oulun lyseon voimistelusalirakennuksen julkisivu vaikuttaa Ryhtilän julkisivua harkitummalta ja pidemmälle viedyttä kokonaisuudelta, kun taas sen pohjakaava vaikuttaa hieinan taantumukselliselta Ryhtilään verrattuna. Ryhtilässä on erillinen opettajan/lääkärihuone, joka viittaa opetuksen korkeaan tasoon sekä siihen, että voimistelunopettajakoulutus oli kytkeytynyt tuohon aikaan lääkärikoulutukseen. Oulun voimistelusalirakennuksessa sisäänkäynti johtaa eteisen kautta pukuhuoneeseen, joka viittaa rakennuksen puhtaasti liikunnalliseen käyttöön.

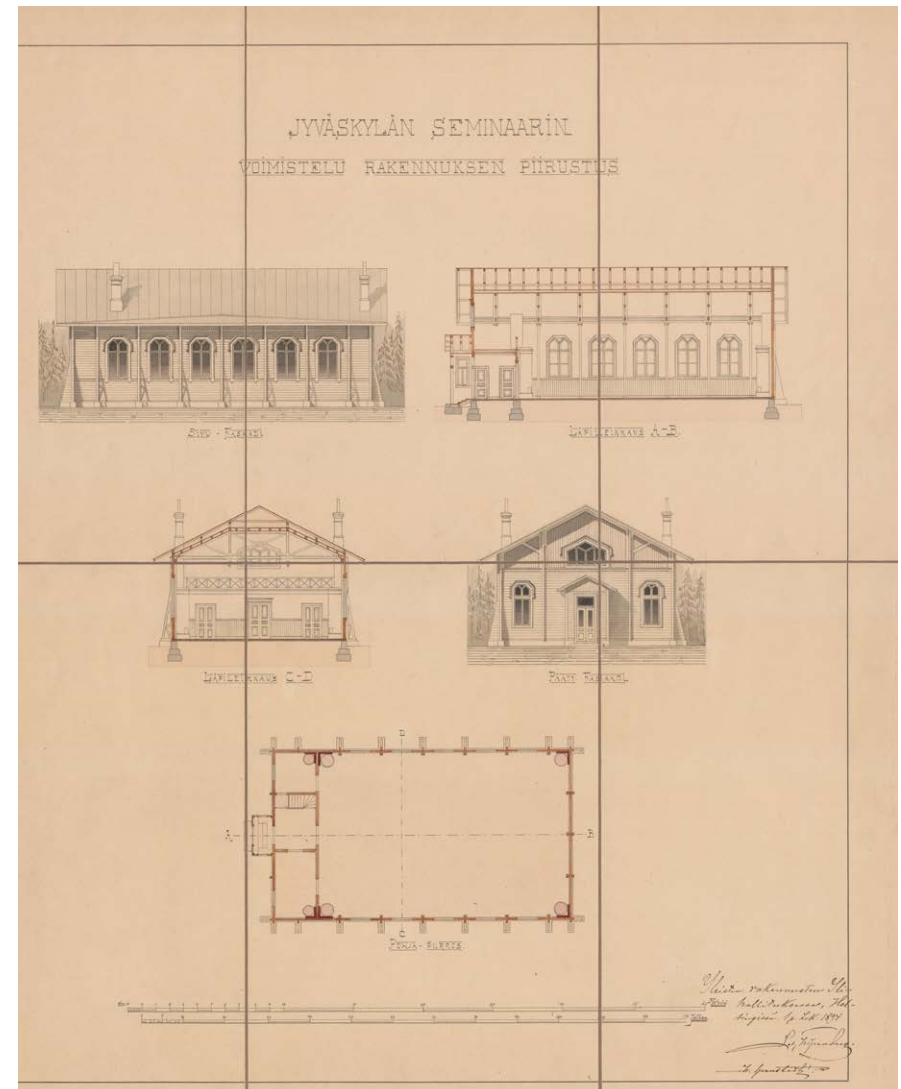
Rakennusten massan ja muotojen eroavuuksista huolimatta kaikkia voimistelurakennuksia yhdistivät niiden huonetilojen jaottelu. Niitä olivat suuri, lähes koko rakennuksen käsittävä korkea sali, pukeutumishuone ja eteinen. Salin suuret ikkunat korostivat rakennuksen korkeutta.

1 Lilius 1982, 69.

2 Lilius 1982, 69.

3 Lilius 1982, 98.

Kansakoulurakennuksille suunniteltu mallipiirustuskokoelma vuodelta 1892 ei sikäli koske juuri voimistelusalirakennuksia, koska maalaiskouluissa erillisiä voimisteluselejä saati -rakennuksia ei ollut. Mallipiirustuksesta ja ohjeista tulee kuitenkin ilmi samankaltaisuus, joka yhdistää Jyväskylän seminaarin voimistelusalirakennusta ja yleisesti maalaiskoulutaloja. Erityisesti paneelien käyttö sekä ulko- että sisäpinnoissa ja massa kattomuotoineen muistuttavat toisiaan. Monissa vanhemmissa voimistelusalirakennuksissa ikkunoiden muoto päättyi puolipyöreään kaareen. Ryhtilän ikkunat päättyvät ikään kuin kulmikkaaseen puolipyöreään tai katkaistuun kolmioon, muistuttaen uudella tavalla perinteistä muotoa.

Granstedtin suunnittelema voimistelusalirakennus Jyväskylän seminaariin vuodelta 1894. Piirustukset KA, RaKH II, kopiot JYM:ssa

6.2 Tyylipiirteiden konkretisoituminen Ryhtilässä

Jyväskylän seminaarin voimistelusalirakennuksen rakentaminen liittyy murrosajaan, jolloin yhteiskunta koki suuria muutoksia ja kansallinen identiteetti voimistui. Tämä yhteiskunnallinen kuohunta näkyi myös arkkitehtuurissa, jossa klassismin ja historismin tyyleistä siirryttiin jugendtyyliin kansallisromantiikan hengessä. Arkkitehtuurista tuli yhä enemmän symbolinen ilmaisukeino¹.

1800-luvun puolivälistä alkaen vallitsi kausi, jolloin suosittiin historiallisia arkkitehtuurityylejä: klassismia, gotiikkaa, renessanssia ja barokkia. Tyylejä käytettiin ”puhtaasti” tai niitä sekoitettiin keskenään. Aikakaudesta käytetään nimitystä historismin aika tai kertaustyylien aika. Uudelleen käytetyistä tyyleistä käytetään nimitystä uusklassismi, usgotiikka, uusrenessanssi ja niin edelleen.

1800-luvun loppupuolelle tultaessa historismin tyyleistä kehittyi tyylivirtaus, jossa oli ominaista sekoittaa eri aikakausien koristeaiheita sekä muoto- ja arkkitehtuurityylejä. Tyylistä käytetään nimitystä eklektismi. Eklektismissä tyylejä sekoitettiin keskenään siten, että tyylit yhä erottuivat. Keskiaikaisia koristeaiheita, gotiikan suippokaaria tai barokin runsautta yhdisteltiin usein klassismiin. Klassismin suosion rakennustaitteessa selitti myös se, että lähes kaikki rakentamisen ammattilaiset hallitsivat sen peruseräaatteet ja -detaljit².

1900-luvun alun rakennukset edustavat ajallisesti kansallisromantiikkaa ja jugendtyyliä, jotka usein sekoittuivat toisiinsa. Jugend tuli Suomeen 1800-luvun lopulla ja se syntyi vastapainoksi vanhoille tyyliuunnille. Jugendtyylissä voidaan nähdä erilaisia vaihteita: nousukausi, kansallisromanttisuus sekä rationaalinen myöhäis- ja jälkikausi. Termejä jugend ja Art Nouveau käytetään melko vapaasti kuvaamaan vuosisadan vaihteen arkkitehtuuria. Termeillä viitataan nimenomaan arkkitehtuuriin, joka ei perustu klassismin tyyliuuntaan.³ Art Nouveau ja jugend voidaan lyhyesti kuvata koristetyylinä arkkitehtuurissa, joka perustuu kaarevaan viivaan niin sanottuun kurvilineaariseen ornamentikkaan, tarkoituksenmukaiseen epäsymmetriaan sekä aitoihin luonnon materiaaleihin.

Tyyliuuntaa voidaan vielä jakaa romanttiseen ja rationaaliseen tyyliin. Romanttis-nationalistista tyyliuuntaa kutsutaan Suomessa kansallisromantiikaksi, jolla on vahva poliittinen tausta ja tavoitteena suomalaisuuden korostaminen. Näin oli siinäkin huolimatta, että usein rakennusten esikuvina olivat kansainväliset tendenssit

¹ Wäre 1991, 25.

² Sarajas-Korte 1989, 79.

³ Sarajas-Korte 1989, 120.

suomalaisina muotoina esitettyinä. Esimerkiksi luonnonkiven käyttöä kaupunkien kerrostalorakennuksissa pidetään hyvin kansallisromanttisena, vaikka sen esikuvat ovat Skotlannin ylämaan linnoissa.

Suomalaisen kansallisen puuarkkitehtuurin taustalla ovat Itä-Karjalan ja muinais-pohjoismaisten rikkaasti koristellut puurakennukset.⁴ Rationaalisempaa suuntausta kuvataan myös nimellä jugendklassismi, jonka taustat ovat saksalaisessa arkkitehtuurissa. Sitä voidaan kutsua myös jugendin myöhäiskaudeksi, jossa jugendille ominainen ornamentikka ja luonnonmateriaalit on koottu julkisivuun vahvaa symmetriaa noudattaen. Julkisen koulurakennuksen suunnittelijan oli pysyttävä tietyissä normeissa tyylin ja määräysten mukaisesti, mutta kuitenkin luotava jotakin uutta ja tarkoituksenmukaista. Ryhtilässä on havaittavissa murroskauden eklektismiä eri tyyliuuntauksin.

Rakennuksen julkisivussa korostuu aksiaalisuus ja symmetria. Myös tektoniikka, kantavan ja kannettavan rakenteen välinen suhde, tulee julkisivuissa hyvin esille. Näillä on vahva viittaus klassismiin. Ikkunoiden korkeus ja vinoneliömäiset puitejaot viitattaavat gotiikkaan. Tukipilarien eli kontreforien käyttö näkyvissä rakennuksen ulkopuolella juontaa juurensa goottilaisten kirkkojen tukipilareihin.

Rakennusmassa kattomuotoineen, julkisivun jako kenttiin, ikkunoiden rytmittyminen kenttien väliin sekä salin ikkunoiden vuorilaudat korvakkeineen ovat puuarkkitehtuurille tyyppillistä uusrenessanssia. Sokkelin karkeaksi hakatut säännöllisenmuotoiset kivet sekä rakennuksen pitkänurkkainen salvostapa antavat rakennukselle puolestaan kansallisromanttisia piirteitä. Kapea vaakaponttilaudoitus ja ristiin menevät ikkunavuorilistat kertovat myös 1900-luvun lähestymisestä kuten myös laajennoksen pieniruutuiset ikkunat ja pyöreä erkkeri.

Rakennuksesta löytyy tunnistettavia tyylipiirteitä useista aikakausista, jolloin rakennus voidaan kategorisoida edustamiensa tyylipiirteiden vuoksi eklektismin piiriin. Tyylit yhdistyvät kauniiksi kokonaisuudeksi, jotka ilmentävät hyvin rakennuksen käyttötarkoitusta.

Verratessa Ryhtilää seminaarin muihin puurakennuksiin (joista on enää jäljellä puutarhuritalo) on se tyyliiltään varsin erilainen. Muut rakennukset sekä puu- että tiilirakennukset, edustavat tyyliiltään uusrenessanssia. Yhtäläisyyksiä muihin puurakennuksiin voi kuitenkin löytää: vaakaponttilaudoitettu julkisivu ja gotiikan

⁴ Wäre 1991, 32. Sarajas-Korte 1989, 120.

muotoja toistavat ullakon ikkunat kehyksineen.

Ryhtilä kuuluu Jyväskylän Seminaarinmäen rakennuskokonaisuuteen, jossa rakennusten arkkitehtuuri edustaa oman aikansa ilmiöitä ja jotka kokonaisuutena luovat tyyllisesti omaleimaisen yliopistoalueen. Kokonaisuuteen kuuluvat Kiseleffin uusrenessanssirakennukset, Granstedtin eklektinen puurakennus, Blomstedtin jugendtyylinen piirustus- ja veistosalirakennus, Aallon 1950-luvun modernistiset rakennukset, 1970-luvun Sipisen konstruktivistiset rakennukset ja 2000-luvun Lahdelman ja Mahlamäen rakennukset.

Moirislammen rannalla oli 1920-luvulla palovarustevaja. Taustalla Ryhtilä. K3944:27 JYM.

Naisseminaarilaisia 1920-luvun puolivälissä. Taustalla näkyy Ryhtilä. K2766:57 JYM.

7. Rakennusinventointi

Rakennusinventoinnissa vuonna 2013 Ryhtilän nykytilanne tallennettiin visuaalisesti havainnoimalla. Tiedot kirjattiin taulukkoon huonekohtaisesti. Taulukossa on omat sarakkeet rakennusajankohdalle 1895, laajennukselle 1908 sekä peruskorjaukselle 1981. Laajennussarakkeeseen on merkitty myös muiden ajankohtien muutoksia.

Inventointitaulukon lähdemateriaaleina on käytetty vuosikorjausehdotuksia, 1908 tehdyn laajennuksen kustannuslaskua sekä lääninrakennustoimiston vuosikertomuksia. Tärkeänä lähteenä ovat olleet myös vuoden 1981 entistämistyön rakennusselitys ja työmaapäiväkirja sekä peruskorjauksen työmaakokousten pöytäkirjat. Näiden lähteiden avulla on pyritty löytämään tehdyt työt ja toteutetut muutokset sekä niissä ilmenevät ristiriidat.

Ryhtilän korjauksista tiedetään, että niissä rakennusmateriaaleja on kierrätetty. Rakenteiden sisältä löytyvien fragmenttien alkuperä on varmistettava ennen johtopäätöksiä, mitkä tulee ottaa huomioon korjaustöiden mitoittamisessa sekä tulevissa väritutkimuksissa. Inventointitaulukot ovat liitteenä tekstiosuuden jälkeen.

Rakennukseen on tehty runsain mitoin eriasteisia korjauksia. Mittavimmat muutokset ovat tapahtuneet laajennusosassa, jossa sen käytön luonteen vuoksi on jouduttu käyttämään radikaaleja korjausmenetelmiä. Toisaalta sali on pysynyt lähes muuttumattomana ja on selvinnyt muutoksista vain pienin vaurioin.

Ryhtilän rakennustekniikka ja alkuperäiset rakennusmateriaalit osoittavat erityistä taitoa ja laatua, jota on enää harvoin nähtävissä. Muun muassa julkisivun ulkopuolen kontreforit ovat olleet 118 vuotta sateen armoilla ja ovat edelleen erinomaisessa kunnossa.

Rakennuksen suuri jänneväli ja sen muuttumaton olemus luo entisajan poikkeuksellisen hyvän rakentamistavan esille. Myös ajalle harvinainen maanvarainen lattiarakenne on varsin erityislaatuinen, ja säilynyt lähes entisellään.

Voitaneen kysyä, mistä enää löytyy tasapaksua yli 12 metriä pitkää yhtenäistä hirttä kannattamaan kattorakenteita. Ja mistä löytää niin tiivistä vanhaa puuainesta, joka soveltuu erittäin vaativaan käyttöön. Salin lähes alkuperäinen asu, pintamaaleja lukuun ottamatta on poikkeuksellinen hieno, rakennuksessa, jossa on tehty sen historian aikana useita perusteellisia korjauksia ja sen lisäksi vuosittaisia huolto- ja muita korjauksia.

8. Yhteenveto

Vuonna 1895 valmistui harjun rinteelle seminaarin miesopiskelijoille tarkoitettu voimistelusalirakennus, joka nimettiin 1920-luvulla Ryhtiläksi lehtori Arvo ”Ryhti” Vartian mukaan. Ryhtilä on peruskorjattu alkuperäiseen asuunsa vuonna 1981. Rakennus on yhä tänä päivänä liikuntakäytössä lähes päivittäin.

Vuoden 1843 koulujärjestys oli lisännyt huomattavasti voimisteluopetuksen tuntimäärää, jolloin myös voimistelusalien merkitys koulurakentamisessa oli alkanut kasvaa. Jyväskylän seminaarin mies- ja naisosastojen rakennukset valmistuivat vuosina 1879–1883 Jyväskylän keskustan läheisyyteen. Seminaarilaisten voimistelutilana toimi päärakennuksen (Seminarium) juhlasali, jossa pidettiin myös musiikkiesityksiä ja jumalanpalveluksia. Säilytystilojen puutteellisuuden, huonon ilmanvaihdon ja tilojen arvokkaan luonteen vuoksi juhlasalin ei enää katsottu sopivan urheiluharrastuksiin, jolloin syntyi ajatus erillisestä voimistelusalirakennuksesta.

Jyväskylän seminaarin rakennuskustannukset nousivat huomattavasti suunniteltua korkeammiksi, joten ensimmäisistä suunnitelmista voimistelurakennuksen valmistumiseen kesti ainakin 8 vuotta. Ensimmäiset suunnitelmat teki Knut Nylander ja seuraavat Constantin Kiseleff, mutta taloudellisesta tilanteesta johtuen kumpaakaan suunnitelmaa ei toteutettu. Viimein rakentaminen alkoi vuonna 1894 Ernst Theodor Granstedtin suunnitelmien mukaan. Granstedt työskenteli tuolloin julkista rakentamista hallinnoineen Yleisten rakennusten ylihallituksen kolmantena arkkitehtina. Toteutunut suunnitelma muistuttaa muodoltaan ja kooltaan Kiseleffin suunnitelmaa, mutta siinä on lainauksia myös Nylanderin alkuperäissuunnitelmasta.

Voimistelusalirakennuksen valmistuminen osuu murroskauteen, jolloin arkkitehdit yhdistelivät historiallisia tyyliä uusiin kansallisromanttisiin ihanteisiin. Eklektismiksi kutsuttu tyyli yhdistäminen toteutuu Ryhtilässä esimerkiksi klassismina julkisivussa, goottilaispiirteinä ikkunoissa ja tukipilareissa, uusrenessanssina koristeellisissa yksityiskohdissa sekä kansallisromantiikkana rakennustavoissa. Yleensä suurten kaupunkien koulurakennukset olivat kivistä, mutta seminaarin voimistelusalirakennuksen puupanelointi muistutti maalauskoulutaloissa käytettyä tyyliä.

Pian voimistelusalirakennuksen valmistumisen jälkeen alettiin sen koillispäätyyn tehdä laajennusosaa, joka valmistui vuonna 1908. Laajennus on ehkä merkittävin rakennuksessa tapahtunut muutos. Voimistelusalialia käyttivät seminaarin miesopiskelijat, urheiluseurat, yhdistykset ja myöhemmin myös seminaarin suojeluskunta.

Käyttäjät järjestivät Ryhtilässä illanviettoja ja tansseja, joihin saattoivat osallistua myös seminaarin naisopiskelijat ja opettajat. 1920–1930-luvulla voimistelusalirakennuksen laajennusosaa ja runkoa korjailtiin ja sotavuosina 1939–1945 Ryhtilä joutui Puolustusvoimien käyttöön. Rakennukseen majoitettiin muun muassa inkeriläisiä pakolaisia.

Sodan jälkeen Ryhtilä palautettiin voimistelusalikäyttöön, mutta Aallon 1950-luvulla valmistuneet liikunta- ja urheilusalit vähensivät Ryhtilän käyttötarvetta. Liikuntatieteellisen siirtäminen Jyväskylään vuonna 1963 merkitsi taas hetkellisesti lisätilojen tarvetta, ja rakennusta kunnostettiin vuosina 1966–1967. Liikuntatieteellisen laitospuolustuksen valmistuttua vuonna 1971 Ryhtilän kohtalo oli taas vaakalaudalla ja rakennus joutui purku-uhan alle. Ryhtilä säästyi tilaongelmien pitkittymisen vuoksi, mutta se muutettiin harjoituskoulun oppilasruokalaksi vuoteen 1977 saakka. Rakennuksen peruskorjaus takaisin koululiikunnan käyttöön ja pienlajien harjoitustilaksi valmistui vuonna 1981.

Peruskorjauksen lähtökohtana oli entistää rakennus ja nykyaikaistaa sen tekniikka. Sali palautettiin alkuperäiseen asuun ja vanhat lattialankut kunnostettiin, huonejärjestykseen tehtiin pieniä muutoksia ja purkumateriaalia käytettiin soveltuvin osin uudelleen. Ajan saatossa mittavimmat muutokset on tehty rakennuksen laajennusosaan, kun taas sali sekä maanvarainen lattiarakenne ovat pysyneet lähes entisellään.

Ryhtilän eklektinen puurakennus kuuluu Seminaarinmäen kampusalueen Kiseleffin 1880-luvun uusrenessanssirakennusten, Blomstedtin 1900-luvun alun jugendrakennuksen (Villa Rana), Aallon 1950-luvun modernien rakennusten, Sipisen 1970-luvun konstruktivististen rakennusten ja Lahdelma & Mahlamäen 2000-luvun rakennusten monikerroksiseen kokonaisuuteen. Ryhtilä on toinen Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäen kampusalueella jäljellä oleva puurakennus ja se on kokonaan suojeltu (S1).

Ryhtilän kunnostustarve antoi sysäyksen rakennushistoriallisen selvityksen tekemiseen, sillä rakennusta ei ole tutkittu tarkasti aikaisemmin. Päälähteenä selvityksessä on käytetty vuosikorjausten kustannusarvioita sekä korjaustöiden vuosikertomuksia. Kirjallisuudesta Aimo Halilan historia Jyväskylän seminaarista ja julkaisu rakennushallinnon historiasta ovat olleet avuliaisimpia. Kunnostusten yhteydessä tulee muistaa, että Ryhtilä on useista pienistä muutoksistaan huolimatta poikkeuksellisen hieno rakennustaidonnäyte, jonka yleisilme on pysynyt melko muuttumattomana jo 118 vuotta.

9 Lähteet

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto (KA)

Rakennushallitus

- Rakennushallituksen kokoelma I
 - o Koulurakennusten rakentamis- ja korjausasiakirjat 1896–1906
- Rakennushallituksen piirustuskokoelma II (mikrofilmikopiot JYM:ssa)

Hämeenlinnan maakunta-arkisto

- Hämeen piirirakennustoimiston arkisto
 - o Kustannusarviot korjaustöistä 1937–1938 (Kopiot JYM)
- Hämeen rakennuspiirin arkiston luovutusluettelo
 - o kustannusarviot 1940–1946 (Kopiot JYM)
 - o vuosikertomusten jäljennökset 1950-1955 (Kopiot JYM)

Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontavirasto (JRV), Jyväskylä

- Rakennuslupapiirustukset 1979
- Rakennustarkkailukortti 1973
- Väriyysuunnitelma 1980

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA), Jyväskylä

- Jyväskylän seminaarin rakennustoimikunnan arkisto
- Jyväskylän seminaariarkisto
 - o Jyväskylän seminaarin toverikunnan arkisto (Jyskyjen pöytäkirjat 1913–34)
- Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun arkisto.
 - o Sotilasmajoitukseen liittyvät konseptiasiakirjat
 - o Rakennustoimikunnan asiakirjoja 1960–64 (vuokrasopimus 1960)

Jyväskylän yliopiston arkisto JYA

Rakentamisen neuvottelukunta (JYRN)

- Rakentamissuunnitelmia 1964–1970
- Huonetilojen käyttöohjelmat 1970–71
- Hallintokollegion pöytäkirjat 1973
- Ryhtilän peruskorjaus 1980–82

Jyväskylän yliopiston museo (JYM), Jyväskylä

Arkisto

- Senaatin entisen arkiston: (hajanaiset kopiot JYM:ssä)
 - o Keski-Suomen lääninrakennustoimiston vuosikorjausehdotukset 1960–1970
 - o Keski-Suomen ja Vaasan rakennuspiiritoimiston kertomukset vuosilta 1971
- Jyväskylän seminaarin toimintakertomukset 1897–1937
- Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun toimintakertomukset 1934–1965
- Jyväskylän yliopiston toimintakertomukset 1966–1981
- JKK Perinteenkeräys
- Olga Kallion haastattelu N3572:1

käsikirjasto

Valtion rakennusten suojeluluettelo, Keski-Suomen lääni.
Valtioneuvoston päätös Nro 14/561/92

Holma, Jaakko. Rakennushistoriaselvitys. Sipinen: Kirjasto-Hallinto-At heaneum-Musica. 2011.

Koski, Minerva 2012. Rakennushistoriaselvitys. X-rakennus/Harjoituskoulu.
Alvar Aalto – museo

Piirustukset

- Alkuperäispiirustukset
- Kopiot Kansallisarkiston kokoelmista

Kuva-arkisto

- Arvo Vartian kokoelma K1626

Keski-Suomen museo (KSM), Jyväskylä

- Kohdeinventointilomake, Museovirasto 69/10
- Jyväskylän seminaarilaisten kansatieteellisen museon arkistokokoelma a231

Suomen Yliopistokiinteistöt Oy (SYK), Jyväskylä

Ryhtilä peruskorjausasiakirjat piirroksineen
100728/003 Asiak1 ja Arkkitehtipiirustukset

Vaasan maakunta-arkisto (VMA), Vaasa

Vaasan lääninrakennustoimiston arkisto
Vuosikorjausehdotukset 1906-1934 (kopioidut JYM:ssä)
Vuosikertomukset 1956–1959 (kopioidut JYM:ssä)

Jyväskylän yliopiston taiteen ja kulttuurintutkimuslaitos (TAIKU), Jyväskylä

Sovellus-Sovio, Eero. 1996. Jyväskylän yliopiston kampusalueen vanhat rakennukset. Rakennettu vuosina 1879–1883. Taidehistorian pro gradu-tutkielma.

Kirjallisuuslähteet

Aulis, K & Björn, V. & Kääriäinen, FR. & Sonny, P. 1950. Kajaanin seminaari 1900-1950. Muistojulkaisu. Helsinki.

Gygnaués, Uno. 1863. Ehdotuksia kansakoulutoimesta. Keisarillisen Senaatin määräyksestä. Gummerus. Helsinki.

Halila, Aimo. 1949. Suomen kansakoululaitoksen historia. Ensimmäinen osa. Kansanopetus ennen kansakoulua ja kansakoululaitoksen synty. WSOY. Porvoo.

Halila, Aimo. 1963. Jyväskylän seminaarin historia. WSOY. Porvoo.

Halila, Aimo. 1967. Suomen Rakennushallinto 1811–1961. Helsinki.

Heikari, Toivo & Sandelin, Armas. 1933. Suomen opettajisto. Elämäkerrallisia tietoja. Kirjapaino Polytypos. Hanko.

Hipeli, Mia (toim.) 2009. Alvar Aalto architect. Jyväskylä University 1951-71. Gummerus. Jyväskylä.

Huovinen, Jaana. 2007. Sortavalan arkkitehtuuria 1864–1939. Keuruu.

Keinänen, Wäinö. 2006. Rakennusopin tietokirja. Juva.

Klinge, Matti (toim). 2003. Suomen kansallisbiografia. Bruhn-Fordell. Suomen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Kurvinen, O & Liikkanen, S. 1947. Rauman seminaari 1896–1946. Muistojulkaisu. Helsinki.

Lilius, Henrik. 1982. Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoria. Kehityslinjojen tarkastelua keskiajalta itsenäisyyden ajan alkuun. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 83. Helsinki.

Lindberg, Carolus. 1938. Keksintöjen kirja. Rakennustaide ja rakennustekniikka. Porvoo.

Mikkonen, J.M & Leinonen, Artturi & Rekola, Sulo. 1937. Jyväskylän seminaari 1863-1937. Muistojulkaisu. Helsinki.

Numminen, Marita & Rantanen, Jari & Kylmälä, Jussi & Rusanen Jari. 1986. Jyväskylän suojeluskuntapiiri 1918-1944. Saarijärvi.

Nurmi, Veli. 1995. Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia. Opetusalan ammattijärjestö OAJ. Helsinki.

Sahlberg, Marja (toim.)2010. Talon tarinat. Rakennushistorian selvitysopas. Museoviraston rakennushistorian osaston ohjeita ja oppaita 4.

Sarajas-Korte, Salme (toim.)1989. Kaupungistuvan yhteiskunnan rakennustaide. Teoksessa ARS Suomen taide IV. Keuruu.

Sarajas-Korte, Salme (toim.)1989. Arkkitehtuuri vuosisadan vaihteessa. Teoksessa ARS Suomen taide IV. Keuruu.

Valtion rakennusten suojeluluettelo. Keski-Suomen lääni. 1992. Valtioneuvoston päätös N:o 14/561/92.

Wäre, Ritva. 1991. Rakennettu suomalaisuus. Nationalismi viime vuosisadan vaihteen arkkitehtuurissa ja sitä koskevissa kirjoituksissa. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 95. Helsinki.

Sähköiset lähteet

<http://www.nba.fi/fi/File/1726/lausunto-jyvaskylan-seminaarinmaen-alueesta.pdf>
(Viitattu 22.4.2013)

http://www.rakennusperinto.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/rautatieasemat/
(Viitattu 23.1.2013)

Museovirasto. 2000. Korjauskortisto: KK7 Peltikaton maalaus. Saatavissa: <http://www.nba.fi/fi/File/126/korjauskortti-7.pdf> (Viitattu 4.2.2013)

<http://www.asbrak.fi/materiaalit.htm> (Viitattu 25.2.2013)

<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/7473/> (Viitattu 9.4.2013)

http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomi_kes%C3%A4olympialaisissa_1912 (Viitattu 24.4.2013)

10 Liitteet

Inventointitaulukot

Julkisivu

Eteinen

Voimistelusalali

Opettajanhuone

Ryöppyhuone

Ilmastointi- ja konehuone

Pesuhuone

Yläkerran pesuhuone

